

היוזמה : הקמת שני מרכזי מצוינות רב תחומיים

הצורך: מערכת החינוך בנגב עברה תהליכי שפור משמעותיים בשנים האחרונות, בתחום ההישגים אנו מבחינים ב% זכאות המתקרב לממוצע הארצי (61% יהודי ארצי / 57% יהודי נגב). עם זאת בחינה של איכות הברויות מעלה פערים משמעותיים ב% המצוינות בתחומי המתמטיקה, האנגלית, הפיזיקה וכד' בין הממוצע הארצי (42%) לבין ממוצע הלומדים ב 4 ו 5 יחידות במקצועות אלה בנגב (31%). יותר מכך % הסטודנטים מתושבי הנגב (12.1%) הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה, עדיין נמוך מהממוצע הארצי (15.6%). המחוז עושה בשנים האחרונות מאמצים ניכרים לעידוד מצוינות בשתי תוכניות מובילות – ביה"ס למחוננים באוניברסיטת בן גוריון ותוכנית ה' נגישות להשכלה גבוהה' - בשיתוף 'עתידים' וסקטא רש"י, ואוניברסיטת בן גוריון, המתגברת תלמידים חזקים מתחומי המדעים בלימודים בחטיבה בית ספרית ובחטיבה אוניברסיטאית במסגרתה לומדים התלמידים באוניברסיטה כיום בשבוע. מספר התלמידים המשתתפים בתוכניות אלה אינו גבוה יחסית לשינוי הנדרש לקראת עידוד הנגישות להשכלה. במציאות הנוכחים בנגב פיזור היישובים ומיעוט האוכלוסייה בכל יישוב אינו מאפשר פיתוח מגמות איכותיות בשל ספי כניסה נמוכים והעדר תקציבים.

המטרות:

- טיפוח מצוינות במדע ותחומים נוספים (כגון אמנות, תקשורת ועוד), תוך מיצוי הידע הקיים במוסדות האקדמיים בנגב
- הגברת הנגישות והחשיפה להשכלה בתחומים מגוונים

התוצאות הצפויות:

- שינוי בתדמית מערכת החינוך בנגב למערכת מתקדמת המחוברת לידע אקדמי
- שיפור באיכות הלמידה וההוראה במקצועות נבחרים
- העלאת רמת ההישגים של תלמידי הנגב
- הגדלת שיעור הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה במקצועות נדרשים

עיקרי היוזמה / התפיסה מובילה:

- מצאנו כי מרכזי מצוינות שנבנו לדוגמא בת"א ובירושלים (חמדה ובלמונטה) הנסמכים על סגל אקדמי ככוח הוראה/הדרכה ואיכות מתקני למידה מתקדמים ברמה אוניברסיטאית מצביעים על הצלחות של ממש בתחום קידום מצוינות בתחומי המדע בהם הם מתמחים.
- אחד מנכסיו הברורים של הנגב כיום – קיומם של שני מוסדות ההשכלה מבין המובילים בארץ – אוניברסיטת בן גוריון ומכללת ספיר, שיכולים להוביל מרכזי מצוינות בתחומי

29/09/2005

- מדע/תקשורת/אומנות וכד' ולסייע בקידום איכות הלמידה, קפיצה בהישגים והשפעה על איכות ההוראה בתחומים השונים בהם הם מתמחים.
- הקמה של שני מרכזים נסמכים לאקדמיה ודגש של מערכת החינוך בטיפוח המצוינות באזור גיאוגרפי מצומצם, יכול למתג את הנגב בנושא נרטיב חינוכי של קידום מצוינות בתחומים שונים, ושל קשר אמיץ בין המוסדות האקדמיים ומערכת החינוך. לצד אלה להוות מוקד משיכה מאתגר למשפחות חזקות שחינוך ילדיהם מהווה קריטריון חשוב בבחירת מקום מגוריהם.
 - הרעיון המרכזי: מרכז למידה רב תחומי המרוכז תחת מוסד אקדמי, מתקני הלמידה בו: מעבדות/סטודיו/סדנאות/חדרי תקשורת וכד' שונים ממתקני הלמידה בביה"ס ומאפשרים למידה של תחומים נושאים תוך התנסות ייחודית שמאפשר המתקן על צידו הייחודי. המרכז יכול להיות אחד ובו מספר מתקנים בתחומים שונים כמו מעבדות מדעים מתקדמות/מעבדות תקשורת – אולפנים וכד', סטודיו ייחודי לסדנאות אומנים וכד'. במקביל אפשר יהיה לשלב לתפיסה מרכזית מתקנים מפוזרים בסמיכות להם ניהול משותף.
 - מרכזי המצוינות מיועדים בעיקר לתלמידי החטיבה העליונה הלומדים התמחות של 5 יחידות במקצוע נבחר. המרכז מאפשר שילוב למידה והתנסות יחד עם/לצד חוקרים מהאקדמיה בעלי שם, כאשר סגל המתקן עומד לעזר למורה ביה"ס – המשלב את הלמידה במתקן כחלק מתוכנית הלימודים במקצוע הנבחר. בכל מרכז ילמדו תלמידי האזור חלק מתוכנית הלימודים במעבדות מחקר ובסדנאות ייחודיות וישתתפו בביצוע מחקרים עדכניים ויזמויות.
 - המטרה המרכזית שכל תלמיד תיכון בתחום התמחות שהמרכזים נותנים להם מענה ישלב כ-6-8 ביקורים בשנה במרכז בהם יתנסו במסגרת קבוצת למידה קטנה, בתחומים שמערכת הלמידה בביה"ס והציוד הבית ספרי אינם מאפשרים. המתקנים יאפשרו גם ליווי בביצוע עבודות גמר ברמה אקדמית.
 - מרכזים אלו יכולים לשמש גם למרכזי התמחות והשתלמות למורים מקצועיים – מרכזי למידה ומצוינות. לקשר בין המוסד האקדמי לסגל המורים ולקהילה חשיבות קריטית בעיצוב תדמית מערכת החינוך ובהעלאת איכותה. חשוב להדגיש את עקרון הייתור- המתקנים שיבנו יקדמו מצוינות ועדכניות החומר, איכותם תהיה מעבר למה שבידי ביה"ס לספק.
 - איכותם של המרכזים תיגזר מהיכולת שלהם להציע למערכת החינוך נושאים והתנסויות שאין ביכולתה לספק כחווית למידה וכקידום מקצועי בתחום הנלמד, לצד האחריות של מנהלים ומורים מקצועיים לראות במתקנים כמרכזים שמאפשרים להם ליצור חווית לימודים מאתגרת ומשולבת תוכנית הלימודים המקצועית.
 - הועדה ראתה שני מרכזים כאלה המשרתים את כלל הנגב:
 - מרכז הסמוך לאוניברסיטת בן גוריון – חלקו נבנה על מתקנים קיימים ומחזק אותם כדוגמת פארק המדע, מעבדות הפיסיקה באוניברסיטה ואחרים. הועדה ממליצה לחזק את התחום המדעי במרכז בב"ש, מגמה זו משתלבת גם עם הצביר הטכנולוגי שיאפיין את ב"ש עם התפתחויות צפויות שהתוכנית הלאומית מעודדת כמו מעבר יחידות טכנולוגיות לסביבת ב"ש.

29/09/2005

- מרכז בספיר - שהתמחותו המרכזית תואמת את המגמות הקיימות והמתפתחות במכללת ספיר כמו תקשורת/קולנוע ואומנות, מגמות ההתמחות של מכללת ספיר ומגמות בהתפתחות.
- הועדה ראתה את החלוקה בין המרכזים בתחומי ההתמחות ובאזור הגיאוגרפי לו יתנו שירות – המרכז באוניברסיטת בן גוריון- ב"ש לעיר עצמה ולנגב המזרחי והדרומי, והמרכז במכללת ספיר לנגב המערבי. עם זאת יתרונו הגדול של האזור כששני מרכזי מצוינות מצויים בו הוא באפשרות של כל ביי"ס ברחבי הנגב לשלב את מגמת הלימוד בכל אחד מהמרכזים בהתאמה לתחום ההתמחות של המרכז.

שליבים בתהליך היישום:

- הקמת ועדה מקצועית שתאפיין את מיקוד המרכזים – מורכבת ממש"ח מחוז דרום, אוניברסיטת בן גוריון, מכללת ספיר, מנהלי בתי"ס, מנהלי מחלקות חינוך, קרן סקט"א רש"י וגוף היישום.
- ניהול תהליך משתף של מורים, מנהלים, נציגי הורים, ועדת חינוך של ועידת אזרחי הנגב – להגדרה ועיצוב המיקודים של מרכזי המצוינות.
- מיפוי הצרכים לתחומי ההתמחות במרכזים ושילובם עם יכולות וצרכים של המוסדות האקדמיים.
- תכנון פיסי ותכני וגיבוש תפיסת הפעלה
- התאמת מתקנים קיימים לצד בניית מרכזים החדשים
- שילוב מגמות לימוד כבר מ 2006 תוך שימוש במתקנים קיימים

עלויות:

- עלות הקמה- שנה 1 – תכנון - 1 מיליון ₪/ שנים 2-3 – בניה- 10 מיליון ₪
- עלות תפעול- שנה 1 – 1 מיליון ₪/ שנה 2 – 2.5 מיליון ₪/ שנה 3 – 5 מיליון ₪
- שנה 4 ואילך 7.5 מיליון ₪ - עלות הפעלה הכוללת שימוש במתקנים ואחזקתם, הסעות וכד'

המלצות:

- ניהול תהליך משתף קהילה חינוכית והורים לקביעת התחומים של מוקדי המצוינות.
- קביעת מנגנון מחייב ארוך טווח לשילוב לימודי המגמות המקצועיות בנגב במרכזי המצוינות.
- מיצוי מרכזי המצוינות כמרכזי למידה ומצוינות למורים בתחומי התוכן התואמים למתקנים שיפתחו.
- שמירת העיקרון המנחה של סמיכות אקדמית ושילוב בפעילויות ההוראה חוקרים בעלי שם.

היזמה : פיתוח קבוצת מנהלים מובילים כמנהיגות חינוכית קהילתית

הצורך: מנהיגות חינוכית היא במידה רבה אבן יסוד החשובה ביותר בעיצובה של כל מערכת חינוך. למנהל בית הספר, לאופן ניהולו את ביה"ס בשיטות ניהול בהן הוא נוקט, בשקיפות ניהולית, מידת ההובלה שלו את צוות המורים, מידת ההובלה שלו למעורבות של בית הספר בהשפעה על הקהילה הסובבת, קשריה עם הסביבה העוטפת, והמעשה החינוכי ערכי אליו הוא מוביל, יש להם השפעה משמעותית על איכות החינוך בנגב ועל בניית מערכת חינוך איכותית, מצליחה ומושכת.

מערכת החינוך כללית חסרה במנהיגות חינוכית של מנהלים מובילים המכוננים תהליכי שינוי בממשקים בין בית הספר והקהילה והופכים להיות שותפים ומשתפים במעשה היצירתי של בניית חיי קהילה. למנהלים כיום, בעיקר נוכח העובדה שרוב המנהלים צמחו מתוך מערכת החינוך כמורים, אין ניסיון ניהולי עסקי, וככל שמתפתחת המגמה לראות במנהל ביה"ס מנהל את המשאבים של ביה"ס כמשק סגור נדרשים להם כלים ניהוליים חדשניים שסייעו בידם למצות את המיטב מהמשאבים הנתונים ההולכים ומצטמצמים.

התוכנית הלאומית מבקשת לשים על המפה את הנגב כאזור מוביל למצוינות גם בתחום החינוך כמו גם בתחומים אחרים. יצירת מנגנוני עבודה משותפים ורשת של מנהלים בנגב חשובה כדי להוביל קונספטים חדשים במערכת החינוך הנגבית, לייחד ולמתג אותה ביחס למערכות חינוך אחרות, ולהווייה של קבוצה מובילה של מנהלים בנגב יש חשיבות משל עצמה.

המרקם הקהילתי בנגב- רב תרבותיות ומגוון מגזרים הפועלים באותו מרחב יש חשיבות בפני עצמה ליצור הדדיות משפיעה בין המגזרים השונים ולבנות יחד את המעשה החינוכי המשותף של בניית קהילה נגבית סובלנית, מאפשרת ומובילה יחד.

יתרונה של הקבוצה במהלך הלמידה המשותף, ביצירת רשת אינטרסים משותפת למנהלים ולבתי ספר בנגב, ובהובלה של תפיסות חשיבה חדשות במערכת החינוך בנגב. מתוך כך צמחה היזמה.

המטרות:

- שיפור יכולות ומקצועיות מנהלי בתי ספר
- בניית קבוצת מנהיגות חינוכית קהילתית מובילה בנגב

התוצאות הצפויות:

- שיפור איכות הניהול וההוראה בבתי ספר של קבוצת המנהלים
- פיתוח רשת קשרים בין מנהלים ובתי ספר במרחב הנגב – תוכניות חינוכיות/פרויקטים קהילתיים – פיתוח ייחודיות נגבית למערכת החינוך.

29/09/2005

- בניית קהילה אכפתית של תלמידים המצמיחים תרבות אזרחית וקהילתית אחרת

התפיסה מובילה:

- תבנה תוכנית ייחודית ויוקרתית של לימודי תעודה/תואר למנהלים מובילים במגזר היהודי והבדואי. תוכנית מלגתית.
- התוכנית תבנה יחד עם האוניברסיטה על יסוד תוכנית מוצעת של פרופ' דוד גורדון ז"ל, תוכנית מנהלים קיימת של IVN הפועלת בצפון, ובשיתוף המחלקות המתאימות באוניברסיטה: חינוך, עבודה סוציאלית, תעשייה וניהול – תוכנית ייחודית לנגב.
- קבוצת המנהלים תבחר לאור קריטריונים של יכולות הובלה של מצוינות – על מנת להעניק יוקרה לתוכנית.
- התוכנית תשים דגש על רכישת כלים ניהוליים וכלכליים, כלים להובלת שינויים ארגוניים וקהילתיים, ידע ותפיסות בגישות חינוכיות מובילות, ותייחד פן ניכר לנושא ההדדיות של בי"ס וקהילה ומקום המנהל וביה"ס כמוביל קהילתי. (סוגיה קריטית במגזר הבדואי).
- התוכנית תכיל גם עבודה על פרויקטים משותפים למשתתפים בקורס שיהוו סד לשינוי פני הקהילה החינוכית והשפעתה על חיי הקהילה בנגב. פרויקטים שהם חלק מההתנסות בתוכנת הלימודים.
- 2/3 מהמשתתפים מהמגזר היהודי 1/3 מהמשתתפים מהמגזר הבדואי.
- תישקל אפשרות לאור צרכים ייחודיים של המגזר הבדואי לבנות גם פרקים נוספים תומכים.
- משה"ח מחוז דרום ילווה מקרוב את התוכנית, וישים דגש על תוצריו.

שלבים בתהליך היישום:

- בניית תוכנית הקורס – צוות משותף למוסדות האקדמיים, מחלקות חינוך, עבודה סוציאלית ומנהל/תעשייה וניהול, גוף היישום משה"ח מחוז דרום וקרן רש"י.
- ניתוח צרכי מנהלים, למידה מתוכניות יוקרתיות אחרות הפועלות בתחום – כמו תוכנית IVN בצפון וכד'.
- הגדרת קריטריונים למיון מנהלים.

29/09/2005

- החלטה לגבי – לימודי תעודה/תואר.
- הרצת התוכנית תוך הפקת לקחים.
- לאחר שנתיים פתיחה של שתי תוכניות מקבילות נוספות – בכפוף להפקת הלקחים ותנאי ההצלחה של התוכנית.

עלויות:

שנתיים ראשונות – תוכנית 1 – 1.6 מליון ₪
לאחר שנתיים – 2 תוכניות במקביל – 3.2 מליון ש"ח

היזמה : תגמול דיפרנציאלי – פרס לבתי ספר מובילים

הצורך: מיתוג אזור הנגב כאזור ייחודי לתוכניות מובילות ולמצוינות חינוכית, מחייב משיכת כ"א הוראה איכותי וייחודי לנגב. הרצון לתגמל את המורים הטובים ככ"א ייחודי, יכולה לקבל ביטוי הן בחוזים אישיים, מה שקשה כיום לבצע במערכת, לחלופין, ניתן יהיה להעניק פרסים לבתי ספר/צוותים/מורים מובילים ומצוינות כתמריץ וגמול על עבודתם החינוכית ותוצאותיה.

מורים טובים, שידעו כי יש תגמול ייחודי לעבודתם, ימשכו לנגב/יישארו בנגב, ובתהליך בו אנו מתכוונים להביא כוחות חדשים לנגב ולהשאיר את המורים הטובים תמרוץ ייחודי למצטיינים על תוצאות עבודתם יכול לסייע במיתוג האזור ולהביא כמו גם להשאיר כ"א הוראתי איכותי.

המטרות:

- טיפוח מצוינות מורים ומשיכת מורים חזקים לנגב

התוצאות הצפויות:

- יצירת תחרות חיובית ושאיפה להצטיינות אצל מנהלים ומורים
- הגברת המוטיווציה האישית להצלחה בקרב מורים
- העלאת כוח המשיכה של מערכת החינוך בנגב למורים טובים

עיקרי היזמה / התפיסה מובילה:

- מיתוג אזור הנגב כ'חינוך אחר', מחייב משיכה של כוח אדם איכותי בתחום החינוך וההוראה לנגב כמו גם השארות של מורים איכותיים שמלמדים בנגב.
- יוזמה זו רואה בתגמול אישי של המורה המצטיין, הצוות המצטיין, וביה"ס המצטיין שורה של דרכים לתגמל את המורים הטובים ולסייע במשיכה של כ"א איכותי לנגב.
- לשם כך תוכרז בכל שנה תחרות בין כלל בתי הספר בנגב שיתמודדו על מצוינות בתהליכים, ושיטות, בתוצאות ובמגוון היבטים נוספים. המצטיינים יזכו בפרס.
- הקריטריונים לתחרות ייקבעו על ידי ועדת פרס המורכבת ממשרד החינוך מחוז דרום, צוות אקדמי (אוניברסיטת בן גוריון) וגוף היישום, וישקפו רמת ביצועים, שיפור בביצועים לעומת שנה קודמת (לדוגמה – שיפור בציוני מבחני מיצב, שיפור ממוצע משוקלל בגרות במתמטיקה, צמצום מקרי אלימות וכדומה). הקריטריונים יהיו מדידים לצד איכותניים, ויעמדו לשיפוט של ועדה לה תוגש הבקשה/הצעה למעמדות.
- אפשרי שבכל שנה יינתן דגש ייחודי לפרמטר נוסף שמשקלו יהיה גבוה מן האחרים.

29/09/2005

- האובייקטיביות נדרשת ולכן יבנה צוות שופטים שיעבור על ההצעות, יפעל לפי מערכת קריטריונים ופרמטרים לשיפוט ברורים ומוסכמים.
- 25 בתי הספר המצטיינים (15 יסודיים ו-10 תיכוניים) יזכו לתגמול נוסף, אשר חלקו יינתן לבית הספר וחלקו יחולק למורים המצטיינים על פי החלטת הנהלת בית הספר וועדת הפרס.

שלבים בתהליך היישום:

- הקמת ועדת מהפרס – חברי אקדמיה מתחום החינוך ותחומים נוספים כמו עבודה סוציאלית, מדעי ההתנהגות, ניהול וכד' – אחריות הקמה – גוף היישום.
- קביעת הקריטריונים לפיהם ידורגו וישפטו בתחרות- מיפוי התחומים לפיהם ידורגו בתי הספר, הגדרת הקריטריונים, דרוג הקריטריונים.
- קביעת תהליך הניהול של התחרות וועדת הפרס

עלויות:

עלות שנתית 5.5 מליון ₪

היזמה : בניית מערכות חינוך ממתגות ביישובי מיקוד

הצורך: התוכנית הלאומית לנגב מכוונת להגדיל את מספר האוכלוסין בנגב ולמשוך אוכלוסיה חזקה ממרכז הארץ לצד השארית אוכלוסיה חזקה מתושבי הנגב ובניו. אין ספק שתעסוקה בראש ובראשונה מהווה גורם מכריע במעבר/השארות לנגב. איכות החיים מהווה גורם שני בהחלטה על מקום מגורים ובה נכללים: איכות המגורים וסביבת המגורים, איכות הפנאי ואיכות מערכת החינוך. מערכת החינוך משחקת תפקיד חשוב בתחום איכות החיים, שכן אחוז המשפחות הצעירות המעתיקות את מגוריהן, ומכריעות בתחום רכישת מקום מגורים גבוה, ולפיכך מבחינת שכבת החינוך אוכלוסיה זו מהווה את הלקוח המרכזי. מכאן ששכבת החינוך חייבת לשים לעצמה דגש נרחב על ייחודיות ועל אספקטים מושכים ברמה הנתפסת לאוכלוסיה חזקה שנרצה להשאיר ולהביא לנגב. למרות שהנתונים האובייקטיביים שנאספו לגבי מערכת החינוך בנגב מוכיחים כי מערכת החינוך בנגב אינה נופלת ממערכות מקבילות באזורים אחרים, וכי עשתה קפיצת מדרגה בשנים האחרונות ושדרגה את תוצאותיה בתחום הישגים והתוכניות החינוכיות. עם זאת ברמה הסובייקטיבית – מערכת החינוך בנגב אינה נתפסת כמערכת מושכת, איכותית ו/או ייחודית. ניסיון חינוכי מורה כי, כאשר יש אזורים המוכיחים הצלחות, הורים דוחפים ומנסים להביא את ילדיהם ללמוד במקום. בתי"ס ממגנטים מושכים אוכלוסיה טובה וחזקה, הורים ממגוון הקשת המעוניינים בחינוך איכותי ומוכנים לעשות הרבה למען העניין. בהנחה שיש מגבלות תקציביות ברור לנו כי יש שני צרכים מקבילים: לייחד את הנגב לרוחבו ביתרונות חינוכיים מאפיינים, לצד לסמן אזורים ייחודיים שיהוו מוקד משיכה מרכזי לאוכלוסיה חזקה. אזורים אלה נקבעו על פי צרכים לאומיים ומגמות שינוי קיימות לצד מגמות שינוי המסתמנות מפיתוח כלכלי של השכבות הנוספות בתוכנית הלאומית.

המטרות:

- מיתוג, חיזוק ובניית ייחודיות למערכות חינוך במספר יישובים בנגב שיהוו מוקד משיכה לאוכלוסיה חזקה, ומינוף הישגים וייחודיות לאוכלוסיה הקיימת.
- צמצום פערים
- העלאת שיעור הסטודנטים הלומדים במוסדות השכלה גבוהה מקרב תושבי הנגב

התוצאות הצפויות:

- יצירת מערכות חינוך ממתגות/ממגנטות ביישובים נבחרים ואזורים שיבחרו להשתתף בבניית מערכת חינוך מדגימה - אשר תהווה מוקד משיכה ייחודי ומודל לבתי ספר אחרים.
- מיצוב מערכת חינוך ייחודית ומושכת אוכלוסיה חדשה וחזקה ליישובי המיקוד.
- שיפור תדמית החינוך בכלל הנגב, כמודל לחדשנות חינוכית, מצוינות ויזמות חינוכית.

29/09/2005

עיקרי היוזמה / התפיסה מובילה:

- מערכת חינוך איכותית וייחודית מהווה גורם משיכה משמעותי בהחלטה של משפחות במיקום מגוריהן. לפיכך ראתה הועדה צורך להעניק סוג של ייחודיות למערכת החינוך בנגב כמוקד משיכה. יחד עם זאת ברור כי שינויים נדרשים במערכת, ויוזמות ברוכות וייחודיות יש להן קרקע פורייה בשטח אצל העוסקים במלאכת הניהול וההוראה. לפיכך מצאה הועדה כי השיטה הנכונה לטפח תוכניות ייחודיות חייבת לצאת בגישה בה היישובים יוזמים את ייחודיות המערכת – על פי קריטריונים שיקבעו ע"י צוות מומחים חיצוני שיכוונו את היישובים לתוכניות יישוביות ייחודיות - הוליסטיות/חדשניות/מתייחסות למכלול פרמטרים/ומובילות למחויבות היישובים לתוכנית ולתוצאות.
- מתוך הבנה שלא יהיו די תקציבים לכלל היישובים בנגב, בחרה הועדה להמליץ על מכרז פתוח לשמונה יישובים בהן יבנו מערכות חינוך יישוביות ממתגות וייחודיות. הצפייה היא שבהתאם לקריטריונים מנחים, שיבנו ויוגדרו ע"י משרד החינוך – מחוז דרום, גורמים חינוכיים באקדמיה וגוף היישוב, יציעו יישובים בנגב תוכניות ייחודיות יישוביות שיענו על גישות חדשניות/ ייחודיות, במטרה לחזק אוכלוסיה קיימת ולמשוך אוכלוסיה חדשה.
- הקריטריונים במכרז ידורגו על פי ניקוד, יינתן משקל גבוה לקריטריון של שיתוף פעולה אזורי – שידחוף קדימה יוזמות משותפות אזוריות – בניישוביות לפיתוח קואליציות של יישובים ומערכות חינוך משתפות ביישובים באזור (יוזמות מלמטה) – מכרז כזה יביא בתי ספר לשת"פ, ולהצמיח יוזמות, ויושג רישות שהוא מוטיב מצמיח בחיבור של יוזמות.
- הפריסה הגיאוגרפית של היישובים במכרז תהיה ע"פ אזורים ומגזרים :
 - נגב מזרחי ודרומי – שני יישובים.
 - נגב מערבי – שלושה יישובים.
 - המגזר הבדואי – שלושה יישובים.
- מינון זה נקבע על פי יחסיות אוכלוסיית התלמידים באזור.
- חשיבותה של ב"ש כמטרופולין מחייבת את חיזוקה כמוקד משיכה. ב"ש תקבל תקצוב ייחודי לתוכנית חינוך ושיפור מבנים.
- המכרז יכיל קריטריונים ופרמטרים המנחים לעיצוב תפיסה חינוכית, לתוכניות ייחודיות מערכתיות השומרות על רצף חינוכי ומדדים ברורים להערכת התוצאות. התכניות החינוכית תכלולנה התייחסות לפרמטרים המבטיחים: מחויבות לשיפור הישגים, החלשת קשר בין רקע סוציו אקונומי והישגים לימודיים, צמצום מספר תלמידים, הדגשת ערכים, צמצום אלימות, טיפוח מצוינות, השבחת כוח ההוראה, פיתוח מנהיגות חינוכית, יזמות, פיתוח מעורבות הורים, תפיסה שתעבוד על כל הרצף – חינוך פורמאלי וחינוך ב. פורמאלי המסתכל על הילד והנער ברצף חינוכי ובשיתוף כלל מערכות החינוך, התרבות וספורט. המכרז ידגיש משתנים שיכולים להקפיץ מדרגה ולמגנט- שיבנו תחרות מושכלת, שת"פ רב גילאי, מחוברות לאקדמיה, פיתוח רשת או שותפויות עם אחרים ועידוד התחייבות

29/09/2005

- למשיכת אוכלוסיה. התוכנית תהווה 'חוד חנית' תפיסתי וביצועי בגישות חינוכיות המבטיחות שיפור המערכת הקיימת ומחויבות לתוצאות מצופות.
- כחלק מהמרכז שיבנה יוגדרו סטנדרטים אחידים שישוו בין בתי הספר.
 - משך התוכנית – עשור, לאחר 5 שנים תבוצע הערכה מחודשת. בכל שנה ימדדו התוצאות המותוות על פי מודל הערכה לכל תוכנית יישובית ולתוכנית הכוללת.
 - תקצוב התוכנית: 1600 ₪ לתלמיד * מספר התלמידים ביישוב + תקצוב התאמת מבנים, שיאפשר יצירת קמפוסים מושכים ומושקעים בסטנדרט גבוה, המשרים אווירת למידה אחרת ומאפשרים תמיכה בתחומי התפיסה החינוכית והתוכנית שיוצעו.
 - לאור הצרכים הייחודיים של המגזר הבדואי יגדיר המרכז התייחסות מיוחדת לאלמנטים שהוגדרו ע"י צוות המשנה של ועדת החינוך, והמלצותיו לבנות מודלים ייחודיים ביישובי המיקוד הבדואים לנושאים כמו: מצע חינוכי הולם לגיל הרך ולמעורבות הורים בחינוך בגיל הרך – כולל כלי הורות בעיקר לאוכלוסיית האמהות הצעירות, פיתוח מודלים של בתי ספר קהילתיים – בדגש על מעמדו של סגל החינוכי והמנהל בראשו כמנהיגים ומעצבים שינויים קהילתיים/חברתיים. – זאת לאור היחלשותה של המנהיגות השבטית, הקונצנזוס החברתי שיש סביב מעמדו של המנהל בחברה, והצורך המיוחד של מערכת החינוך להתייחס להיבטים התפתחותיים של החברה במגעה עם החברה המערבית הסמוכה.
 - החינוך טכנולוגי מהווה מסד חשוב בעיצובם של פיתרונות תעסוקתיים עתידיים לבוגרי מערכת החינוך במגזר הבדואי. הצוות מצא שלהחלטה על מגמות מקצועיות וקידומם יש חשיבות בהקשר הקהילתי ומערכות עסקיות ותעסוקתיות הצומחות סביב היישובים. צוות המשנה הדגיש את החשיבות בעיצוב מודל מתאים לפיתוח תפיסת חינוך טכנולוגי ביישובי המיקוד שתאומץ לאחר התנסות ביישובים אחרים.

שלבים בתהליך היישום:

- הקמת צוות בו נציגי אקדמיה, נציגי מחוז דרום של משה"ח, גופים חינוכיים וגוף היישום לבניית הקריטריונים למרכז.
- קביעת הקריטריונים למרכז לתוכניות הוליסטיות.
- סיוע בהכוונת היישובים המעוניינים לגשת למרכז בעיצוב תוכניות הוליסטיות, והפנייתם לגופים מובילים וכד'.
- פרסום המרכז וניהול תהליכי ההחלטה והבחירה של תוכניות ביישובי המיקוד הנבחרים ועל המרכז הפתוח.
- קביעת מערכת קריטריונים להערכה ארוכת טווח וקצרת טווח שתמדוד את הצלחת התוכניות ותסייע בעיצוב הצלחתן- הערכה מעצבת.
- בניית תוכנית הערכה ותהליכי ניהול וביצוע שלה.

עלויות:

29/09/2005

- 88 מליון ₪ לתוכניות חינוכיות והתאמת מבנים לשנים 1-6
- 74 מליון ₪ לתוכניות חינוכיות והתאמת מבנים לשנים 7-10
- התוכניות ימשכו 10 שנים על מת להבטיח יישום מלא, הבשלת תוכניות, והערכת תוצאות לאורך זמן במהלכו נקשרים תהליכים חינוכיים וניתן לצפות בתוצאות מתמשכות.

29/09/2005

היוזמה: השתתפות במימון החינוך הבלתי פורמאלי על פי מפתח סוציו אקונומי היוזמה תאפשר לכל ילד נגישות והזדמנות שווה לחינוך איכותי ותסייע בצמצום פערים ומוביליות חברתית.

ראה מסמכים מצורפים להלן:

- החינוך הבלתי פורמאלי בנגב- המלצות ועדת המשנה
- מצגת ועדת המשנה לחינוך הבלתי פורמאלי והפנאי

היוזמה : הקדמת דוח שושני

הצורך:

בשנים האחרונות חל שינוי משמעותי במערכת החינוך בנגב, רמת ההישגים עלתה, איכות הברורות נמצאת במגמת שינוי ועליה, אך עדיין נותרו כיסים, בהם רמת הפערים גבוהה ומושפעת בעיקר מתנאי רקע חברתי, כלכלי וגיאוגרפי. על מנת לצמצם רמת פערים הנובעים ממשתנים אלה, נעשתה עבודה מקיפה במסגרת ועדת שושני, שהמלצותיה יצאו בדו"ח שושני בתשס"ב, ואומצו ע"י הממשלה לכלל החלטה ותקצוב ביצוע. שיטת התקצוב החדשה המומלצת בדוח מתבססת על שלושה עקרונות מובילים:

- תקן דיפרנציאלי לתלמיד שמשקף את החסכים הנגרמים לתלמיד כתוצאה מתנאי רקע חברתי, כלכלי וגיאוגרפי ומשתנים המבטאים עדיפות לאומית.

- הוראת תכני ליבה

- שיעור השתתפות מדורג של משרד החינוך במימון בתי הספר בתנאי שבתי"ס יעמדו ב: א. ביצוע הוראות ותקנות משרד החינוך בנושאי מדיניות קבלת תלמידים בעיקר. ב. עמידה בסטנדרטים חינוכיים- מיצב, משוב וכד'.

נקבע כי הדוח יתבצע במהלך 5 שנים החל משנת תשס"ד, כאשר לכל בית ספר נקבעו שעות תקן ושעות דיפרנציאליות המגיעות ע"פ הדוח. מהלך תשס"ד ותשס"ה, הוחל בביצוע הדוח, אך במקביל קוצצו במערכת שעות, והלכה למעשה תוקצבו בתי הספר בנגב(כמו גם בשאר אזורי המדינה) במספר שעות קטן ביותר אם בכלל.

כחלק מהמגמה בפיתוח התוכנית הלאומית המוצעת בעבודה זו, אנו ממשיכים לנקוט בגישה שאומצה ע"י דוח שושני הגוזרת יותר שעות לאותם אזורים נדרשים – שיביאו כך אנו מאמינים בהדרגה לצמצום פערים – בעבודה נכונה עלפי הנחיות הדוח וחוזרי משרד החינוך. שעות מתוקצבות אלה יסייעו לתוכנית הלאומית לעבוד נכון יותר ביישובים הרלבנטיים ולאפשר חיזוק טוב יותר לתלמידים בטווח הרחב. שעות אלה קריטיות לעמידה ביעד המרכזי של התוכנית – צמצום הפערים והגדלת שיעור הסטודנטים מקרב תושבי הנגב הלומדים במוסדות השכלה גבוהה.

המטרות:

- צמצום הפערים והקשר בין מצב סוציו אקונומי להישגים לימודיים של תלמידים בנגב
- העלאת רמת ההישגים בנגב

התוצאות הצפויות:

טווח קצר:

- העלאת רמת ההישגים של תלמידים בנגב

טווח ארוך:

- הגדלת שיעור הסטודנטים מתושבי הנגב הלומדים במוסדות השכלה גבוהה

עיקרי היוזמה / התפיסה מובילה:

דוח שושני מכוון לשני עקרונות מנחים: יותר שוויון בין המגזרים השונים, ושאפה ללכידות תרבותית גבוהה יותר.

הדו"ח ממליץ על שינויים משמעותיים בהקצאת שעות התקן לתלמיד, על פי מפתח אחיד, מחייב את בתי הספר בתוכנית ליבה מוסכמת ומפצה את התלמידים בעלי החסך החינוכי והאוקולוסייה החלשה במערכת במדד טיפוח אחיד בכל המגזרים במערכת החינוך היסודי.

מטרת הדוח להביא ליתר שוויון והוגנות (Equity), ללכידות תרבותית רבה יותר ולתרום לכך שצוות בית הספר יהיה חופשי יותר בהקצאות לקבוצות למידה שונות ולתחומי תוכן שונים.

התפיסה שהנחתה את המלצות הועדה: שמימון מוסדות החינוך היסודי בישראל צריך להיות לפי קריטריונים שוויוניים, הוגנים, יעילים, אפקטיביים, ישימים, גלויים, פומביים ואחידים לכלל התלמידים בישראל. הדוח תומך בשלושה תחומים: שיטת תקצוב חדשה שתבסס על שלושה עקרונות מובילים: תקן דיפרנציאלי לתלמיד, הוראה של תוכנית ליבה, שיעור השתתפות מדורג של משרד החינוך במימון בתי הספר. איגום כל משאבי ה"סלים" השונים במשרד החינוך ומשרדי ממשלה האחרים למסגרת המשאבים שיממנו את התקן הדיפרנציאלי לתלמיד. שינויים בארגון מערכת החינוך היסודי: סמכויות לביה"ס, גמישות, זמן דיפרנציאלי לתלמיד לשיפור ההישגים – תוספת 80 אלף שעות על בסיס השעות בתשס"ב.

שלבים בתהליך היישום:

- הקצאת כל סל השעות הנדרש ע"פ דוח שושני – בשנה אחת – למגזר היהודי.
- הקצאת כל סל השעות הנדרש ע"פ דוח שושני – בשלוש שנים – למגזר הבדואי – מתוך ההבנה שבמגזר הבדואי נדרש תהליך יישום הדרגתי, שכן עלולים להיות קשיים במערכת החינוך בהתארגנות והמיצוי של כלל השעות בהכלה בשנה אחת.
- מעקב אחר תוכניות בתי הספר למיצוי נכון של סל השעות הנגזר.

29/09/2005

עלויות:

- **שנת '06** - 33,584 מליון ₪ - ליישום השעות הנדרשות למגזר היהודי + 22,254 מליון ₪ ליישום הדוח שנה ראשונה במגזר הבדואי, סה"כ ב'06 – **56,123 מליון ₪**.
- **שנת '07** – תוספת של 22,540 מליון ₪ להמשך יישום במגזר הבדואי, סה"כ ב'07 – **78,662 מליון ₪**
- **שנת '08** – תוספת של 22,540 מליון ₪ להמשך יישום במגזר הבדואי, סה"כ ב'07 ואילך – **100,201 מליון ₪** .

היוזמה : הגברת הנגישות למרכזים מדעיים

הצורך: בשנים האחרונות נעשה בנגב מאמץ מיוחד בתגבור והכלת לימודים מדעיים בבתי הספר היסודיים והתיכוניים. במסגרת מאמצים אלה מוחשבו בתי ספר, פותחה במסגרת קרן סקט"א רש"י – 'מדערום' – תוכנית ייחודית ששילבה לימודי מדע במערכת החינוך הפורמאלי ובמסגרת החינוך הבלתי פורמאלי, אשכולות הפיס ותפוח הפיס נתנו דחיפה נוספת, לצד פיתוח מגמות לימוד מדעיות בבתי הספר התיכוניים. כמו כן פותחה תוכנית הנגישות להשכלה גבוהה במסגרת בתי הספר התיכוניים לעידוד מצוינים ממגמות מדעיות והנגשתם להשכלה גבוהה – תוכנית ייחודית למחוז דרום. במקביל התפתחו כ 7 מרכזים מדעיים הפזורים ברחבי הנגב כמו : הפארק זואולוגי בב"ש, מרכז אקולוגי בחצבה, פארק סולארי בניצנה ועוד. מרכזים אלה מציעים תוכניות ביקור בעיקר למסגרת בתי הספר היסודיים לחשיפה מדעית ולתגבור הצריכה המדעית של תלמידים. תוך שאיפה שחשיפה מדעית מוגברת תפתח תרבות צריכה מדעית, תמשוך תלמידים למגמות מדעיות ותגדיל את שיעור הלומדים תחומי מדעים במוסדות ההשכלה הגבוהה מקרב בוגרי הנגב. מאידך המרכזים נמצאים תחת קשיי צמיחה תמידיים, ומערכת החינוך בשל דלות תקציב אינה ממצה את יכולתם ואת השילוב האפשרי בתוכנית הלימודים המדעית בשכבות השונות. כתוצאה מכך מרבית התלמידים בנגב אינם מבקרים במרכזים אלה במהלך לימודיהם. בימים אלה הולך ומוקם פארק מדע בב"ש, שרואה בתפיסה אחת את הפארק והמרכזים המדעיים האחרים בתפיסת לוויינים מקושרים בקשר תוכניות לימודים ובאיגום משאבים. המשך המגמה לחיזוק התחומים המדעיים בנגב מסייע לייחודיות מערכת החינוך, ואוי לסייע למערכת החינוך להמשיך בכיוונים אלה ע"י אפשרות צמיחה של המרכזים ושילובם באופן ממוקד בתוכניות הלימודים בתחום המדעים מגני הילדים ועד לתיכון.

המטרות:

- הטמעת הצריכה והחשיבה המדעית
- הגדלת שיעור הלומדים במגמות מדעיות
- הגדלת שיעור הסטודנטים מתושבי הנגב הלומדים תחומי מדעים

התוצאות הצפויות:

- מיתוג החינוך בנגב באוריינטציה מדעית טכנולוגית
- חיזוק הקשר לנגב, תחושת גאווה מקומית והיכרות עם האזור ונופיו
- מתן הזדמנות שווה לכל ילד לביקור במרכזים

29/09/2005

- בטווח הארוך – העלאת שיעור הסטודנטים בתחומי המדעים והטכנולוגיה

עיקרי היוזמה / התפיסה מובילה:

- בנגב קיימים כיום 7 מרכזי מדע וטבע המספקים העשרה חווייתית וייחודית לתלמידים בתחומי המדע והטבע השונים
- המרכזים מאפשרים להגביר את ההתנסות המדעית בטווח הרחב – מזואולוגיה לניסויים אקולוגיים, מים, סולארי וכד', לחשוף באופן משמעותי כל תלמיד בנגב במסגרת תוכנית לימודים מדעית מצרפית, בחוויות התנסות שונות בטווח הלמידה הרחב בנושא המדעים.
- הרעיון המרכזי של יוזמה זו הוא לעודד את הביקורים של תלמידי הנגב במרכזים המדעיים, ולשלבם בתוכנית לימודים מדעית.
- כל תלמיד בנגב יפקוד במסגרת סיור והתנסות מדעית 2 ביקורים בשנה בפארקים השונים, כך שבמהלך לימודיו יפקוד מספר פעמים כל פארק ויתנסה בהתנסות לימודית, ניסויית וחוויתית ובמרכיבי קושי והדמיה שונים עם התפתחות תוכנית הלימודים המדעית בהתאם לשכבות הגיל.
- היוזמה מסבסדת ביקורים אלה בעלות של 100 ₪ לביקור לתלמיד, בהם עלות הסעה ועלות הביקור וההדרכה. מימון זה יאפשר בצורה פרודוקטיבית לסגלים המקומיים, לפתח תוכניות משולבות מערכת תוכנית הלימודים הבית ספרית, וסייע בקיומם לאורך זמן.

שלבים בתהליך היישום:

- מחוז דרום של משרד החינוך יבחן את תוכניות הלימודים המדעיות בבתי הספר היסודיים וחס"ב, וינחה לשילוב הביקורים במרכזים המדעיים בתוכנית לימודים רב שנתית.
- קרן רש"י באמצעות מדערום כמאגמת הפארק ולוויניו, תוודא פיתוח ספיראלי של תוכניות ביקורים מותאמות תוכניות לימודים מדעיות לכל מרכז ולכל שכבת גיל.
- המחוז ומדערום יתוו תוכנית הערכה רב שנתית שתבחן את היעדים וההישגים של ביקורים אלה ותעצב את השינויים הנדרשים בהתאם לתוצרי ההערכה.

עלויות:

- עלות הסעות ל 200 אלף ביקורים – כ 100 אלף תלמידים א' – ט' – 4 מליון ₪ לשנה
עלות הביקור כ 6 מליון ₪ לשנה
סה"כ היוזמה – 10 מליון ₪ לשנה

היזמה : סגירת פערי בינוי – המגזר הבדואי

הצורך: מערכת החינוך הבדואית סובלת ממחסור חמור במבני חינוך תקינים. מבני החינוך במגזר זה מתאפיינים מחד במבנים ישנים ופסולים שיש להחליפם, מבנים יבילים – בעיקר בפזורה, מאידך במבנים חדשים, הכוללים את מרבית הפונקציות הנדרשות בבית ספר מודרני – תוצאה של מערכת מאומצת של משרד החינוך ותוכנית החומש.

צרכי הבינוי במגזר הבדואי נובעים מהעדר תאוצת בניה לאורך השנים, ומבעיית זמינות קרקעות מאידך. בד בבד לצד מגמות של גידול טבעי גבוה ביותר (5%) – שקצב הבניה אינו מספיק להדביק אותו, לצד הגדלת שיעורי למידה שעולים משנה לשנה בקצב של 2.5%, הצורך במבנים גדול מאד. כ 1000 כיתות בתשס"ה. בהנחה ששיעור גידול טבעי של 5.5%, והגדלת שיעורי למידה בקצב של 2.5% לשנה, הרי שמידי שנה מתחייבת תוספת של 150 כיתות לקליטת תלמידים חדשים. לצד הכיתות החסרות מתאפיינת מערכת החינוך במבנים יבילים וריבוי מבנים פסולים כמו מבנים בעלי גגות אסבסט, או במבנים ישנים בעלי רמת בטיחות נמוכה ביותר (חסינות מפני שריפות, מערכות חשמל גלויות וכד').

המטרות:

- צמצום הפערים הבסיסיים במגזר הבדואי – כיתות לימוד בסטנדרט מקובל לכלל תלמידים הלומדים במערכת החינוך.
- הגדלת שיעורי הלמידה בקרב ילדים במגזר הבדואי.

התוצאות הצפויות:

- השלמת צורכי הבינוי המיועדים לקליטת הריבוי הטבעי, והגדלת שיעורי הלמידה.
- החלפת המבנים הפסולים.
- בתי ספר יסודיים ותיכונים בסטנדרט בניה מקובל במגזר הבדואי – מסגרת כיתה לכל ילד במערכת.

עיקרי היזמה/ התפיסה מובילה:

- כיום קיים חוסר של 1,250 כיתות במגזר הבדואי
- גם בלא להתחשב בגידול הטבעי ובהגדלת שיעורי הלמידה באוכלוסייה, יש צורך בבניה של 250 כיתות בשנה עבור האוכלוסייה הבדואית

29/09/2005

- 750 כיתות במגזר הבדואים עונות להגדרה של מבנים פסולים שיש להחליפם. במהלך של חמש שנים יש לבנות מדי שנה 150 כיתות להחלפת מבנים פסולים בעלות של 75 מיליון שקל.
- הגידול הצפוי באוכלוסיית התלמידים יוצר צורך בבינוי של כ- 1,750 כיתות נוספות ב-10 השנים הקרובות!
- הועדה ממליצה להשלים את החסר של 1250 כיתות ב 5 השנים הקרובות ובכך לייצב את המערכת, למערכת חינוך סטנדרטית ושווה למגזר היהודי. עלות של 125 מיליון ₪ לשנה ב-5 השנים הקרובות.

שלבים בתהליך היישום:

- בניית פרוגראמות לבתי הספר – באחריות משרד החינוך.
- בניה של כ 250 כיתות בכל שנה
- עדיפות ראשונית ליישובי המיקוד – חורה וכסיפה

עלויות:

לבניית 250 כיתות בכל שנה – חדשות והחלפת פסולות נדרשת עלות של :
125 מיליון ₪ לשנה ב-5 השנים הקרוב

היזמה : הכשרה וליווי מורים חדשים – במגזר הבדואי

הצורך: תוכנית החומש עשתה שינויים רבי משמעות במערכת החינוך הבדואית בנגב. עם זאת התוכנית טיפלה כמו תוכנית חרום בנושאים הקריטיים והבוערים, וכיום עם התייצבות המערכת ניתן להפנות קשב לקפיצת מדרגה ושדרוג משמעותי.

תוכנית החומש טיפלה במספר תחומים בחינוך הבדואי בהם גם נעשתה פעילות ענפה בתחום הכשרת מורים והסמכתם כיום כ 80% מהמורים ביסודי מורים מהמגזר! וכ 50% ממורי העל יסודי גם הם מהמגזר. במסגרת היזמות של תוכנית החומש וקידום מערך המורים המקומי נבנו השתלמויות, נפתחו מגמות לימוד במכללות להכשרת מורים קיי ואחווה, ונפתחו מגמות ניצני הוראה בבתי הספר התיכוניים המעודדים בעיקר בנות לתחום ההוראה.

עם זאת רמת המורים במגזר נמוכה, נובעת מפערים מתמשכים במערכת החינוך, ומפערים בין - תרבותיים. תפיסת התפקיד של המורים, אחריות והתרבות הארגונית בבתי הספר רחוקה מלהיות משביעת רצון. למערכת מתווספים מדי שנה למעלה ממאה מורים חדשים בוגרי מכללות, ובשל הפערים הנ"ל עדיין חסרים כלים, אוירה אחריות וכד' כחלק ממרכיבי התפקיד וחלק ממרכיבי ההכשרה הנדרשת. הפערים זמן ההכשרה המוגדר אינם מאפשרים למכללות לטפל ולהכשיר לכל הנדרש, ובעיקר הלמידה בשנה הראשונה קריטית ביותר לכל מורה חדש. בשנה זו מוטלת אחריות משמעותית על ביה"ס והמנהל, שכ"א הנתון ולחצים בהם נתונה המערכת אינה מאפשרת ביומיום ליווי משמעותי של המורים החדשים.

המטרות:

- שיפור מערך ההוראה במגזר הבדואי
- שיפור רמת ההישגים במגזר הבדואי

התוצאות הצפויות:

- איכות הוראה גבוהה מהקיימת
- עליה ברמת הישגים – בכלל התחומים – מיצב, בגרות, מבחני סף וכד'
- כניסה חלקה יותר של מורים חדשים שתגביר את הביטחון העצמי והמוטיבציה
- שיפור הקשר בין מורים והורים
- שיפור תדמית המורה במגזר
- הקטנת נשירת תלמידים

29/09/2005

עיקרי היוזמה/ התפיסה מובילה:

- שילוב והקניית כלים בצעדיו הראשונים של מורה בבית הספר יש בהם חשיבות עליונה בהתנסות ובעיצוב דמות המורה להמשך דרכו.
- ההכשרה במוסדות ההשכלה, כמו גם ההתנסות בשטח במהלכה מעניקה כלים בסיסיים בהכשרתו של מורה. עיקר העשייה, ההתנסות, הלמידה מאירועים ועיצוב שיטות ההוראה, ההתייחסות לאירועים במהלך ההוראה בכיתה, ההתמודדות עם בעיות הן בקרב תלמידים, מורים והורים הם פונקציה של למידה יומיומית בשטח, ולשנה הראשונה יש משמעות קריטית לעיצובם של התנהגויות ותפיסות עבודה בתחומים אלה.
- יוזמה זו חניכה אישית והדרכה למורים חדשים בשנה הראשונה- משמעותה האופרטיבית ליווי צמוד - הדרכה והנחיה אישית לכ-120 מורים חדשים המצטרפים מדי שנה למערך ההוראה במגזר, כולל ארגון הלמידה, הכנת חמרים, טיפול במתקשים, פתרון בעיות, עבודה עם הורים ועוד.
- החונכים - כ-50 מורים מצטיינים אשר יעבדו ב- 1/2 משרה ויבצעו חניכה ב- 1/2 משרה. כל מורה יחונך כ-2-3 מורים חדשים.
- החונכים יעברו הכשרה לחניכה ויקיימו תהליכי למידה לחניכה במהלך השנה - הכשרה ייחודית תהליכית לביצוע החניכה.

שלבים בתהליך היישום:

- בניית השתלמות חניכה למורים חונכים – באחריות משה"ח מחוז דרום + מכללת קיי והאוניברסיטה.
- איתור ומיון מורים חונכים מתוך המגזר – מערכת המיון חייבת להיות איכותית על מנת להבטיח מורים מצוינים בעלי יכולות חניכה שיתרמו ויובילו לשינוי במערך ההכשרה של מורים חדשים במערכת.
- המיון יבנה ע"י משה"ח מחוז דרום, מכלות ההוראה היחידה להכשרת מורים באוניברסיטה ובמעורבות גוף היישום.
- הכשרת החונכים.
- הכנת המנהלים הקולטים.
- ישום ימי הדרכה והשתלמות לחונכים שיתנו בידיהם כלים איכותיים ויסייעו בעיצוב פתרונות במהלך השנה של החניכה.

עלויות:

5 מליון ₪ לשנה.

29/09/2005

היוזמה : בחינה ושיפור מערך ההכשרה של מורים וגננות במגזר הבדואי – בחינת המסלולים

במכללת קיי ואחוה – המסלולים הבדואים

הצורך: מכללת קיי הותיקה ומכללת אחווה מקיימות מסלולי לימודיים ייחודיים למגזר הבדואי לצד מסלולים

משותפים למגזר הבדואי והיהודי – אלה בעיקר למורים בחטיבות הביניים.

בשטח הלכה למעשה יש טענות ותחושות שרמת ההכשרה בעייתית ואינה מספקת, ויש דרישה לדיאלוג משותף עם המנהלים בשטח הקולטים את בוגרי המכללות, ולשיפור מערך המיון, ההכשרה וההנחיה של מורים וגננות בשלבי הכשרתם.

במסגרת צוות המשנה הבדואי שפעל כחלק מעבודת הועדה עלתה דרישה חזקה לבחון יחד עם המכללות מחדש את מערך ההכשרה במטרה לטייב את איכות המורים והגננות ולהביא לשינוי במערך ההוראה במגזר.

נדגיש כי קיימת היום תחושה בשטח כי מי שאינו מצליח להתקבל לאוניברסיטה מגיע למכללה ולמעשה איכות האנושית היוצאת מהמכללות נמוכה יותר ואינה ראויה בחלקה לשמש בתפקידי חינוך והוראה.

המטרות:

- טיוב מערך ההכשרה של מורים וגננות במגזר הבדואי והתאמתו לצרכי השטח

התוצאות הצפויות:

- מורים וגננות איכותיים יותר
- שיפור מערכת החינוך הבדואי

עיקרי היוזמה / התפיסה מובילה:

- יש להתאים את ההכשרה לצורכי השטח המתעדכנים ומשתנים.
- קיים צורך להעלות רף הכניסה של המועמדים להוראה.
- קיים צורך בשלבי הסמכה ברורים – לא כל מי שמתקבל למכללה חייב לסיים, יש לבחון את האיכות המקצועית ואישית של הבוגרים – מי מתאים/אינו מתאים לתפקיד המורה/גננת.
- יודגש כי הקשיים בהם עומד/ת מורה/גננת במערכת הבדואית עצומים לאין שיעור מאלה של המגזרים האחרים הן לאור המעבר בו נתונה החברה, הקשיים הכלכליים וחברתיים בחברה הבדואית, עיצוב הקהילה כד'. ובפני המורה/גננת עומדים אתגרים חינוכיים שספק אם הוכן להם.

שלבים בתהליך היישום:

- גוף היישום יקים בשיתוף משה"ח מחוז דרום, צוות רחב – נציגי המכללה, נציגי המחוז, נציגי השטח – מנהלים/מפקחים, נציגי גוף היישום, שיגדיר את מתווה ודרך הפעולה לבחינת ההכשרה.

עלויות: אין.

היזמה : תוכנית ייחודית להכשרת מורים מנהיגים

הצורך: אחד המאפיינים את הסטודנטים במגזר הבדואי הוא גילם הצעיר ובשלות ראשונית לחיים. בהעדר שרות צבאי, הנישואין בגיל צעיר של בנים ובנות וכניסה מיידים לחיי משפחה, אין פסק זמן בין התיכון ללימודים בהשכלה הגבוהה. יש לחץ גדול להישגיות – בקרב התלמידים החזקים, יש לחץ רב על בנות – לצאת ללמוד מיד לאחר סיום התיכון ולרכוש מקצוע – ההוראה נתפסת כמקצוע מבוקש לנשים. בה בעת המעבר בו נמצאת החברה הבדואית אינו נותן מקום לבנות ולבנים להבשיל עצמם בתהליכים אישיים שמסייעים בעיצוב אישיות, בחישול היכולות האישיות ובהתמודדות עם סיטואציות שונות המעניקות כישורים להתמודדות עם נושאים שונים, לעיצוב הדעות ותפיסת העולם בתחומים שונים.

שלוש/ארבע שנים אחרי הלימודים במכללה/אוניברסיטה יש גם כאלה שמלמדים כבר במהלך הלימודים – לאור מחסור בכ"א) הם חוזרים לאחר לימודי תואר, צעירים, בלתי מנוסים ובלתי מגובשים בתפיסות, ביכולות וכישורים בסיסיים, ונדרשים להתחיל במלאכת העיצוב החינוכית של דור העתיד של הקהילה הבדואית. יודגש כי שלבי הילדות והנערות עברו על חלק מהם בישובים בלתי מוכרים, חשיפה מינימאלית לתרבות אחרת, חשיפה למורים מזן אחד, לחברה אחת ללא מפגשים עם אחרים, מבלי להכיר ואפילו להתמודד עם אחרים בחברה הישראלית למעט סטודנטים איתם לומדים /או לא.

נדגיש כי בעתיד הקרוב ימצאו עצמם כמחנכים צעירים בלי הרבה כלים כמחנכים למול תלמידים ויותר מכך למול הורים.

בעיצובה של מערכת החינוך הבדואית, אנו שומעים דרישה חזקה ממנהלים לעסוק גם בעיצוב דור המורים העתידי. לסייע בכיוונים של עיצוב ביה"ס כמוביל תהליכי שינוי קהילתיים, וככזה דרושים לביה"ס דור חדש של מורים מעורבים, חזקים ומובילים. אי לכך מוצעת כאן יוזמה להכשיר קבוצת צעירים בוגרי מערכת החינוך מנהיגים בטבעם ואופיים בתוכנית יוקרתית, שתכשיר אותם הן למקצוע ההוראה תעבוד על עיצוב תפיסות חינוכיות וחברתיות, דיאלוג עם חברה ישראלית ורב תרבותיות, תעסוק בשאלות עיצוב זהות הקהילה הבדואית, תפקידם כצעירים מובילים, תחנך לאחריות חברתית, תפקידי מחנך ומורה מוביל, ותדרוש גם עשייה חברתית תוך כדי הלימודים.

המטרות:

- הכשרת דור חדש של מורים מנהיגים במגזר הבדואי

התוצאות הצפויות:

- כ 20-25 מורים מובילים שסייעו בעיצוב והובלה של בתיה"ס – כמחנכים בעידן של מעבר חברתי

29/09/2005

עיקרי היוזמה / התפיסה מובילה:

- התוכנית תמייין כ 25 צעירים וצעירות בוגרי תיכון, בעלי כישורים חברתיים מובילים(חלקם יכולים להישען על קבוצות שנת קהילה של אג'יק- בעלי מעורבות חברתית גבוהה), המעוניינים לקחת חלק בפרויקט יוקרתי של הכשרת דור חדש של מנהיגים חינוכיים.
- התוכנית משלבת 4 שנות למידה + שנת ליווי כמורים בשנה ראשונה.
- השנה הראשונה מיועדת בעיקר ללמידה חברתית ולעיצוב והנחלת כישורים ויכולות בתחום המנהיגות, הלמידה של מערכות חינוך, החברה הישראלית, הזהות בדואית וכד'. השלמות נדרשות לחיזוק הישגים לימודיים בתחומים בהם נדרש – ע"פ צרכים.
- רק בשנה השנייה תתחיל תוכנית ההכשרה לתחום ההוראה – המקצוע וכלים מתודיים, ובתוך כך המשך עבודה על נושאי חברה, זהות, עיצוב אישי ומעורבות חברתית.
- המטרה להפוך את התוכנית לתוכנית יוקרתית בדומה לעתידים, אליה מבקשים להגיע 'טובי הנוער', התוכנית תציע גם מלגת קיום בסיסית שתמריץ את המועמדים להשתתף בתוכנית. מעמד התוכנית דומה ל'עתידים' להוראה.
- נושא השליחות החברתית יהיה דגל התוכנית לצד מצוינות והובלה.
- לתוכנית יבנה צוות מלווה של נציגי החברה ומנהלים מובילים מהשטח שיסייעו בעיצוב התוכנית, בליווי התלמידים, בהפקת לקחים ובדיון בדילמות שיעלו תוך כדי ההרצה של התוכנית.

שלבים בתהליך היישום:

- הקמת צוות היגוי לתוכנית + צוות פיתוח- באחריות משה"ח מחוז דרום, מכללת קיי ובשיתוף המחלקה לחינוך באוניברסיטה.
- פיתוח התוכנית + פיתוח תהליך מיון + שיווק התוכנית בקרב המגזר ואיתור מועמדים מובילים
- מיון תלמידים
- הרצת התוכנית בתהליך ניהולי ממוקד ובבקרה של צוות היגוי ותוכנית הערכה.

עלויות:

- עלות מלגה 40 אש"ח לסטודנט – כוללת שכר לימוד, מלגת קיום, מחשב נייד, ועלות הוראה ייחודית
- 200 אש"ח לשנה - עלות רכז + פעילות ייחודית
- לאחר שנתיים של הרצת תוכנית ראשונה הכשרת קבוצה שנייה.
- עלות שנתית 1.2 מליון ₪ ב'06 ו'07, החל מ'08 שתי תוכניות בעלות 2.4 מליון ₪.

היוזמה : השקעה בחינוך בגני הילדים – שיפור ההכשרה וליווי של גננות, סיעות והצטיידות גנים

הצורך:

- הכשרת הגננות במסגרת המכללות מספקת כלים בסיסיים לעבודה בגן, אך אינה כוללת עבודה התנסותית לאורך זמן, הדרכה בתוך הגן או חניכה תומכת. הצעירות הפונות לתחום ההכשרה לגנים הינן בנות 18 בוגרות תיכון, ופעמים רבות הן עצמן לא ביקרו בגן ילדים כילדות – חסך מחד והעדר מודל חיקוי מאידך.
- תפיסות תרבותיות מקשות על תפיסת עבודה ותפיסה עצמית של הגננת ותחומי העבודה שלה (אינן משחקות עם הילדים, יותר מפעילות גן ופחות גננות מחנכות) – תפקיד הגננת בעיני עצמה ובעיני החברה והציפיות ממנה בסיסיות ביותר וכך אינה יוזמת בד"כ ואינה צומחת ומצמיחה את הגן. החברה מציבה מגבלות בפני האישה הבדואית ויכולת הביטוי שלה בפרהסיה, מה שמעצים את החסר בעבודה של גננת עם הילדים ועם ההורים.
- חשיבות העבודה עם הגיל הרך, מדגיש את הצורך להכשיר את הגננת כמובילה ומנהיגה בקהילה ובעיקר בעבודה עם ההורים – אמהות בפרט על תחומי עשייה ועבודה עם ילדים בבית. עניין זה עומד בסתירה ליכולת של הגננת שאינה אלא צעירה בוגרת תיכון, עפ"ר אמא צעירה ביותר שמתקשה להוביל את הגן ולעבוד מול הורים. הגננת נדרשת להיות דמות מובילה בהנחיית אמהות – מה שאינה בכלל כיום.
- נושא העבודה עם האמהות - קריטי, המשכיות המעשה החינוכי והעבודה עם הילדים בבית משפיעה על יכולות והצלחה עתידית. הנושא נמצא בראשית הדרך, קיימות תוכניות מיוחדות העוסקות בנושא כמו הטף ואתגר העוסקות בהדרכה של אמהות בביתן בעבודה עם הילדים – תחילת הדרך להצלחה – יש לתגבר עבודה תוך גנית ועבודה עם אמהות בבית כמו גם בגן.
- הסייעות הן כ"א בלתי מוכשר בקהילה הבדואית והמשרה מהווה אתנן פוליטי בעיקר. העדר הכשרה מספקת לסייעות, 'חשבונות' פוליטיים וחמולתיים בהצבת כ"א סייעות בגנים משפיע על איכות העבודה בגן. אין כיום במערך בו כ 400 כיתות גן, סייעות מוכשרות לתפקיד למעט כ 27 סייעות בתל שבע – שעברו הכשרה באמצעות מפע"ם. כ"א הנוכחי של הסייעות לא מקצועי פעמים רבות, מציינים העוסקים בתחום גני הילדים, הסייעות אינה כוח עזר אלא כוח מפריע לגננת שממילא אינה מנוסה, ואינה מנהלת. בפועל עוסקות הסייעות בעיקר בסדר וניקיון.
- נושא ההצטיידות השוטף של הגנים הוא תלוי המועצות המקומיות והתקציבים שהן מייעדות לגנים. הקשיים התקציביים של המועצות, מותירים את הגנים בסכומים מצומצמים ביותר בכל שנה, ולפיכך רבים הגנים שאינם מצליחים לחדש ציוד מתבלה להעשיר את הגן בציוד חדש, ולתחזק לאורך זמן

29/09/2005

את תחום ההצטיידות השוטף של הגנים – חומרים, משחקים, תוכניות וכד' – מעבר להכשרת הגננות והסייעות – הציוד מהווה כלי בסיסי לעבודתן.

המטרות:

- שינוי בדפוס העבודה החינוכית בגני הילדים במגזר הבדואי כצעד לקראת שינוי ושיפור החינוך, מעורבות ההורים והשפעה על ההישגים הלימודיים וחברתיים של הילדים בקהילה הבדואית.

התוצאות הצפויות:

- שיפור ההוראה וצוותי ההוראה בגני הילדים במגזר הבדואי
- שינוי בתחום מעורבות הורים ובעיקר אמהות בחינוך ילדיהם – בתחום הגן והבית
- הכשרת מנהלות גנים והנהגת תפיסת אשכולות גנים במגזר – גננת מנהלת ומנחה
- שיפור הציוד והלמידה בגני הילדים

עיקרי היוזמה/התפיסה מובילה:

- להכשרת הגננת ולכל תחום החינוך בגיל הרך השפעה משמעותית ביותר על מישורי החוויה של הילד, ההשפעה של ההורים ועל הצלחתו בעתיד. החשיפה של הילד בגיל הרך למכלול הזדמנויות מעצב את אישיותו ואת היכולות הקוגניטיביות, החברתיות, האפקטיביות והתנהגותיות – לחינוך בגיל הרך ובגני הילדים חשיבות קריטית בהצלחה בחיים.
- להכשרת הגננות – חשיבות עליונה במהות העשייה וההשפעה על הילדים ועל הוריהם. לפיכך יש לשים דגש ולבחון מחדש את מהות ההכשרה והתאמתה לצרכים של המגזר, ליכולות של הסטודנטיות.
- לעולם ההכשרה במוסד ההשכלה אינה מספקת מספיק התנסויות. לשנה הראשונה בתהליך העבודה יש חשיבות קריטית בעיצוב התפקיד, תפיסת התפקיד ורכישת היכולות הבסיסיות.
- מכאן שעיקרי יוזמה זו היא :
 - בחינת ההכשרה של הגננות במוסדות ההשכלה – מכללות קיי ואחזה
 - ליווי מוגבר של הגננות הצעירות במהלך שנתיים בהדרכה תוך גנית – 3 שעות שבועיות – הדרכה בתוך הגן לגננת ולצוות, ההנחיה בתוך הגן תלווה גם בתחילת הפעילות גננות חלשות שכבר עוסקות בתחום במערך.
 - ליווי והכשרה של כלל הגננות ותיקות לאורך זמן כ 2 בשבועיים – הדרכה תוך גנית. תקצוב שני המהלכים החונכים גננות חדשות וותיקות מבטיחות לאורך זמן הנחיה ושיפור מערך ההכשרה וההוראה בגן לאורך זמן.
 - הכשרת סייעות- הכשרת כ"א סייעות העובד כיום במערך – הכשרה מסודרת לכל הסייעות- באמצעות הכשרות שנבנו ע"י מכללת קיי.
 - הכשרת עתודת סייעות – כללית לא תהיה סייעת בלתי מוכשרת במערך לאחר מאמץ

29/09/2005

הכשרתי של כ 3 שנים. הכשרה במכללת קיי, על בסיס הכשרה קיימת שנבנתה בשנים האחרונות.

- הכשרת חונכות לגננות – להדרכה תוך גנית, ומערך השתלמויות מחזק ותומך לחונכות – באחריות משרד החינוך – מחוז דרום – מערך הפיקוח על הגיל הרך.
- הכשרה ויעוץ מלווה למפקחות לניהול תהליך הכוונה ויעוץ מקצועי
- בניית מסלול הכשרה והכשרה של מנהלות אשכולות גנים – לשינוי כלל המערך של החינוך בגיל הרך.
- תקצוב רכז והצטיידות שוטפים – תקציב שנתי של 5000 ₪ לגן מדי שנה ב 4 השנים הראשונות של התוכנית.

שליבים בתהליך היישום:

- בחינת ההכשרה לגננות – יחד עם צוות בחינת ההכשרה למורים ראה יוזמה לבחינת הכשרת המורים.
- בניית הכשרה לסייעות עובדות + עתודה
- איתור ומיין חונכות לגננות להדרכה תוך גנית+ בניית השתלמות בסיסית והשתלמויות לאורך השנה
- על משרד החינוך לתגבר את מערך המפקחות
- בניית הכשרה למנהלות אשכולות גנים, איתור מועמדות והכשרתן
- קביעת קריטריונים וניהול תהליך הצטיידות ורכישה בגנים- בפיקוח הפיקוח על הגיל הרך והחונכות.

עלויות:

- 6 מליון ₪ הכשרת כ"א – גננות, חונכות, סייעות, ליווי הפיקוח, אשכולות גנים
- 2.5 מליון ₪ רכש והצטיידות גנים

המהות הקריטית העברת הנחיה חד משמעית – סייעות חייבות להיות מוסמכות! הנחיה של משרד החינוך ומשרד הפנים – רק היא תביא שינוי בכל המערך של הגנים ובעבודת הגננת והסייעת, יש לחבר את הנחיית המדריכה לגננות לעבוד עם המערך הגני הצוות גננת סייעת – לכשיוכשרו הסייעות

היזמה : הכשרת יועצים ופסיכולוגים חינוכיים

הצורך: תהליך ההקמה המואץ של בתי הספר הכשרת המנהלים והכשרת המורים, תוכניות לימודים חדשות, והלחץ להישגיות, מיגור הבערות, שילוב הורים, בתוך חברה במעבר, מצריכים ליווי והנחיה של הכוחות החינוכיים המובילים מחד ושל ליווי יעוץ לתלמידים משיגים ותת משיגים, הכוונת הורים והנחיית מורים. כל אלה מתפקידו של היועץ החינוכי והפסיכולוג – ברמה הארגונית וברמה הפרטנית. בשלוש השנים האחרונות קיימה המחלקה לחינוך בשיתוף משרד החינוך תהליך הכשרה ממוקד ומותאם ליועצים חינוכיים ופסיכולוגים חינוכיים למגזר הבדואי. מלכתחילה כשהחלו המחזוריים הראשונים להשתלב בשדה, לא ידעו המנהלים כיצד להיעזר בכוח החדש, ורק עם חלוף הזמן החלו להבין את הפוטנציאל הייעוצי פסיכולוגי ואת מכלול הצרכים, מאז עולה הביקוש לסיוע ושילוב של יועצים ופסיכולוגים חינוכיים. התוכנית פעלה במשך 3 מחזורים, הכשירה יועצים ופסיכולוגים מבני המגזר ומחוצה לו – ערבים מהצפון. התוכנית הייתה מלגתית, אך לא הייתה מאחוריה התחייבות לשרות של מספר שנים במערכת החינוך במגזר.

במערך חסרים היום בין 60 ל-120 יועצים (יעוץ עד שניים לכל בית ספר – בתי הספר גדולים מאוד) וכ-35 פסיכולוגים חינוכיים.

כוונת היזמה להמשיך בפעילות התוכנית תוך הפקת לקחים ומחויבות הלומדים למסגרות החינוך הבדואי בנגב. יש להבין שאין להתפשר על רמת הסטודנטים ויהיה צורך למצוא דרכים לאתר בוגרי תואר ראשון – מורים מנוסים ללימודי תואר שני בייעוץ ופסיכולוגיה שהם המסלולים היותר קשים ויוקרתיים בתחום החינוך.

המטרות:

- שיפור מערך ההוראה, הניהול והתהליכים החינוכיים במערכת החינוך הבדואית

התוצאות הצפויות:

- הכשרת כ-60 יועצים חינוכיים בדואים לעבודה ייעוצית עם מנהלים, הורים ותלמידים בתכנית 4 שנתית ללימודי תואר שני באוניברסיטת בן גוריון- ושילובם בעבודה בבתי הספר במערכת החינוך
- הכשרת כ-40 פסיכולוגים חינוכיים לעבודה פרטנית עם ילדים מתקשים ובעלי צרכים ייחודיים ומשפחותיהם – לימודי תואר שני באוניברסיטת בן גוריון – ושילובם בעבודה בבתי ספר במערכת החינוך הבדואי.

29/09/2005

עיקרי היוזמה / התפיסה מובילה:

- הייעוץ החינוכי והפסיכולוגי הם אבן יסוד בכל צוות בית ספרי, לא כל שכן בחברה במעבר שזקוקה להכוונה פרטנית מחד, סיוע למנהל בהובלת תהליכים, יעוץ לתלמידים מתקשים וחזקים, ליווי בני נוער, סיוע והכוונה למורים וסגלים וכד'.
- החברה הבדואית כחברה במעבר חייבת לגבש לעצמה זהות ייחודית למנהלים ולמורים יש תפקיד של ממש בעיצוב החברה, בהיבט הקונצנזוס שיש לביה"ס בהשקפת ההורים כמוסד ערכי, המוסד הבלבדי עליו הם סומכים. להנחיית המנהל, לגיבוש הצוות וסיוע בגיבוש דרכו של ביה"ס יש ליועץ מקום חשוב בתהליכים המחייבים הנחיה והכוונה לצד מנהלים של כ"א מקצועי – יועצים ופסיכולוגים מתוך המגזר.
- יש חשיבות גדולה להכשיר יועצים ופסיכולוגים מבני המגזר שייטעו בהכוונת תהליכים כאלה, יותר מייבוא של יועצים מהצפון והכשרתם.
- נדרש להפיק את מירב הלקחים מהמחזורים הקודמים של שתי התוכניות – יעוץ חינוכי ופסיכולוגיה. מצאנו מספר דגשים יהיה צורך לעשות בהם שינוי:
 - התוכנית תפתח בעדיפות למועמדים מהמגזר
 - כל סטודנט במלגה חייב בהתחייבות לאורך זמן של שרות במערכת החינוך משך 3-5 שנים לפחות תמורת המלגה
 - התוכנית מחייבת הכשרה ועיסוק בתחומים הנלמדים ואינה קרש קפיצה לתואר שני בלבד. כל בוגר תוכנית יהיה חייב לעסוק בתחום הייעוץ/פסיכולוגיה בהתאם להכשרתו.
 - לא תהיה פשרה ברמת היכולות והכישורים הנדרשים. יש להגדיר את תהליך המיון ודרישות הקדם בלי פשרות – האיכות קריטית!
 - ניתן יהיה לבנות תוכנית הכנה שתתן בסיס נוסף לזה הניתן כיום למורים ותיקים/משכילים צעירים שניתן להכשיר לקראת התואר.
 - ראוי למצוא דרך לשלב בין תוכניות נגישות ומצוינות קיימות לנוער ולמסלול ארוך טווח של הכשרה לייעוץ ופסיכולוגיה חינוכית.
 - התוכנית חייבת להתייחס לרמת ליווי וחניכה בשטח משך מספר שנים לאחר סיום התואר כחלק מהמשך ההכשרה. עניין זה יסייע גם בידי האוניברסיטה – המסלולים הרלבנטיים לעקוב אחר הבוגרים, הצרכים ולהתאים את התוכנית לצרכים ספציפיים שעולים מן המגזר.

שלבים בתהליך היישום:

- הפקת לקחים מתוכניות ומחזורים קודמים ועיצוב מחדש של מערך ההכשרה, המיון, תנאי הכניסה והליווי בשטח. נדרש לימוד מעמיק של ההיבטים השונים שיעלו בוגרים העוסקים/אינם עוסקים בשדה בתחום הנלמד.
- עדכון התוכנית + גיוס רכז לתוכנית כמלווה ומכוון

29/09/2005

- שיווק התוכנית ואיתור מועמדים למחזור ראשון ושני – קריאת המפה הנדרשת לקראת הכנתם לאורך זמן.
- הכשרה והערכת ההכשרה.
- התהליך יובל ע"י משרד החינוך מחוז דרום והמחלקה לחינוך באוניברסיטת בן גוריון - מעקב ביצוע של גוף היישום.

עלויות:

- הכשרת 60 יועצים לתואר שני בייעוץ חינוכי- תוכנית 4 שנים- 15 סטודנטים בכל מחזור, בכל שנה הצטרפות מחזור חדש – עלות מחזור – 2.6 מליון ₪
- הכשרת כ 40 פסיכולוגים חינוכיים 8-10 במחזור עלות :
 - שנה א' 580 אלף ₪
 - שנה ב' 360 אלף ₪
 - שנה ג' 502 אלף ₪

היזמה : תוכנית לעידוד מצוינות ומנהיגות

הצורך:

- בשנים האחרון חל שינוי משמעותי בקרב בוגרי תיכון המסיימים ופונים ללימודים גבוהים לימודי המשך במכללות למיניהן, במכללות הוראה ובאוניברסיטה.
- אבני הנגף המרכזיות עבור בוגרי מערכת החינוך הבדואית בקבלה למוסדות להשכלה גבוהה הם: איכות הבגרות, והצלחה בפסיכומטרי. ידע באנגלית ובערבית. % הכישלונות באנגלית גבוה מאוד כ- 2/3. % הכישלונות בערבית חמור ביותר.
- % הכישלונות בפסיכומטרי גבוה, ממוצע פסיכומטרי נמוך אינו מאפשר אלא כניסה למחלקות מדעי הרוח והחברה. כיום יש כ 42 סטודנטיות לספרות עברית – לא בהכרח סטודנטיות שכיוונו עצמן ללימודי ספרות אלא שזה מה שנתאפשר להן לאור ציוני הפסיכומטרי.
- אין ספק שצרכי מערכת החינוך בתחומים אלה מוגבלת. ולמעשה צרכיה האמיתיים של מערכת החינוך במורים בתחומי המדעים – אך אין בוגרים כאלה במגזר – מעגל שוטה של העדר הכשרה מספקת בתיכון, חוסר הצלחה במבחנים פסיכומטריים, אי קבלה למגמות איכותיות באוניברסיטאות, והעדר בוגרים שיכולים להשתלב הן בעולם התעסוקה החדשני, והן במקצועות הוראה נדרשים – כמו מדעים. המגזר בבעיה הן מבחינת הצרכים והן מבחינת התאמת היכולות לצרכים שלו במקצועות מועדפים לחברה – או מקצועות להוראה בהם יש מחסור/ מקצועות נדרשים לחברה הבדואית ו/או תחומי לימוד שיקלו על השתלבות בחברה הישראלית-לתחומים אלה קשה לבוגר תיכון להשתלב ולהתקבל בגלל רמה נמוכה בבגרות ובפסיכומטרי.
- יש כיום בין 70 ל 80 בוגרים בכל שנה באוניברסיטת בן גוריון מהם כמחצית בנות. כ 28% נושרים במהלך השנה הראשונה ואינם חוזרים ללמוד. הסטודנט הממוצע הבדואי מצליח להתקבל לאוניברסיטה בקושי למחלקות פחות נדרשות ואיכותיות, ורבים מחליפים מקצוע למידה יותר מפעם אחת במהלך השנתיים הראשונות. האוניברסיטה מצביעה על העדר הכוונה מקצועית והעדר היכרות של התלמידים עם הטווח הרחב של מקצועות הלמידה ועם עולם התעסוקה.
- בשל אי הצלחה במבחני הפסיכומטרי יזם המרכז לחקר הבדואים תוכנית למידה של שנה ראשונה בה לומדים לימודים כללים. הצטיינות מאפשרת כניסה לאוניברסיטה למחלקות איכותיות ללא פסיכומטרי. יש כיום בידי המרכז כ 110 מלגות עיקרן לבנות. המתקבלות מלוות בתהליכי חניכה, סיוע בלימודים ומלגת לימודים. זהו מסלול עוקף פסיכומטרי המיטיב עם המצוינים.
- העדר תוכניות מספק בתחום עידוד המצוינות והכוונה ללימודים גבוהים מורגש מאוד במגזר.

29/09/2005

המטרות:

- הגדלת מספר המשכילים הבדואים כבוגרי אקדמיה ושילובם במקומות עבודה בעולם התעסוקה בנגב ובתוך כך בחברה הישראלית
- בניית הקבוצה ברמה יישובית שתוכל להנהיג את הקהילה לשינויים בתחום הקהילה היישובית, תהווה גורם משיכה פנימי ומתחשב בערכי המסורת, מקדם אחריות קהילתית ומוביליות חברתית וכלכלית בנגב בפרט ובמדינת ישראל בכלל.

התוצאות הצפויות:

- עליה משמעותי במספר הסטודנטים במגזר הבדואי עד 130% בעשור
- השתלבות סטודנטים בדואים במרחב מגמות איכותיות במוסדות השכלה גבוהה – במקצועות מבוקשים ונדרשים
- השתלבות בוגרי השכלה גבוהה בשוק התעסוקה הישראלי כקרב להשתלבות חברתית
- בניית קבוצת מנהיגות קהילתית ברמה יישובית-כתלמידי תיכון, כסטודנטים וכבוגרים אחראים ומעורבים ביוזמות קהילתיות.

עיקרי היוזמה / התפיסה מובילה:

תוכנית טיפוח מצוינות ומנהיגות: טיפוח קבוצת מצוינות מקרב בני נוער תלמידים חזקים ובעלי כישורי מנהיגות, לצד פיתוח הסביבה העוטפת המשפיעה על עיצוב חייהם - ביה"ס וההורים. ליווי הקבוצה מבי"ס תיכון, ללימודים אקדמיים, ולהשתלבות במקום התעסוקה – ליווי בעולם התעסוקה בשנה הראשונה. התוכנית תפעל ברמה יישובית, במטרה לבנות מודל התערבות וצמיחה שניתן יהיה אח"כ להעתיקו ליישובים אחרים. טיפוח המצוינות ימוקד ל:

1. **המעגל החינוכי** – טיפוח המצוינות בקרב תלמידים חזקים בביה"ס התיכון, טיפוח מצוינות הנהלה ומורים, וטיפוח מעורבות הורים שילדיהם בתוכנית.
2. **המעגל החברתי** – פיתוח וטיפוח הקבוצה כמנהיגות צעירה מקרב בני הנוער, טיפוח המחויבות הקהילתית והפעילות הקהילתית כמודלינג ביישוב.
3. **המעגל התעסוקתי** – מיקוד בתעסוקת אקדמאים.

1. המעגל החינוכי- פיתוח וטיפוח מצוינות:

עבודה עם תלמידי המצוינות:

- בחירת קבוצת מצוינות ממגמות שונות בעלי פוטנציאל מנהיגותי, וטיפוחה בתגבור לימודים למצוינות ובגרות איכותית.
- סדנאות העצמה אישית וקבוצתית – הקניית כלים לפיתוח מיומנויות ויכולות ניהול עצמי ואחריות של הפרט והקבוצה.

29/09/2005

- פיתוח תמונת עתיד ותפיסת קריירה – סיורים, ביקורים במפעלים, מפגשים עם עולם האקדמיה והתנסות למידה בהם, מפגשים עם אופציות בעולם התעסוקה העתידי במגוונים הרחבים. והכוונה אישית בבחירת מקצוע ללימודים.
- ליווי אורך של קבוצת התלמידים מהיישוב לאורך לימודיהם באוניברסיטה – תמיכה במלגות, ליווי תומך בחניכה ובמשתנים רגשיים.
- שילוב הבוגרים בעולם התעסוקה לאחר הלימודים – הכנה לעולם התעסוקה, השמה וליווי ותמיכה בהתמודדות עם עולם העבודה.

ביה"ס צוות מוביל וסגל מורים:

- ליווי והנחיה של עבודה מערכתית עם בית הספר היישובי, ליצירת תהליכים איכותיים בבית הספר המובילים לפיתוח מצוינות בתוך בית הספר. עבודה עם מנהל ביה"ס וצוות המוביל, בהמשך עבודה עם מורים.

עבודה עם הורים:

- עבודה עם הורי התלמידים מקבוצת המצוינות – קבוצת התייחסות קהילתית, מתן כלים לתמיכה בהישגיות וקריירה, ויצירת שותפות להכוונת המצוינים למגמות איכותיות באוניברסיטה. תוכנית ליווי של אמהות ואבות.

2. המעגל החברתי- פיתוח וטיפוח מנהיגות קהילתית עתידית:

- פיתוח מנהיגות של אותה קבוצת מצוינות – תוך התנסות יישומית בהובלת תהליכים קהילתיים ופיתוח האחריות ומחויבות הקהילתית ליישוב בו הם חיים.
- הכשרה למנהיגות בתוכניות מטפחות תפיסות וכלים מנהיגותיים.

3. המעגל התעסוקתי:

- פיתוח אופק תעסוקתי לבוגרים אקדמאים בחברה הבדואית בנגב, שכיום עולם התעסוקה אינו פתוח לקבל ולקלוט אותם.
- עד הגעת בוגרי התוכנית ללימודים ולסוף תואר, דגש על עבודה עם סטודנטים העומדים לסיים את התואר, סטודנטים מתוך היישוב שנה ג'/ד' ללימודיהם, המעוניינים לפרוץ לעולם התעסוקה המגוון מחוץ לישוב ולביה"ס.
- סיוע קבוצתי בהקניית כלים לחיפוש עבודה היערכות לעולם העבודה ושרידות בעולם העבודה.
- סיוע בהשמתם, ומעקב אחר השתלבותם בעולם התעסוקה. פריצת דרך תעסוקתית במקביל לפעילות האורך של התוכנית קריטית להבניית אופק תעסוקתי מתפתח לקהילה הבדואית ולתלמידי התוכנית.

תכנון רב שנת:

התוכנית לטיפוח מצוינות הינה תוכנית רב שנתית המכוונת ללוות תלמידים מכיתה ט' או י' ועד לאחר לימודי תואר ראשון, עם כניסתם וקליטתם בעולם התעסוקה. מתוך כך מכוונת התוכנית ל-8 שנות ליווי, כאשר בכל שנה בשנים הראשונות מתווספת קבוצת תלמידים חדשה - בכל יישוב בו מופעלת התוכנית (כ 20 תלמידים חדשים ליישוב).

29/09/2005

החל מהשנה השביעית- שהיא השנה הראשונה בה בוגרי המחזור הראשון משתלבים בעולם התעסוקה, מתחילים גם לצאת מהתוכנית בוגרי המחזורים הראשונים להפעלתה. בשלב הראשון מופעלת התוכנית בשלושה יישובים מוכרים: חורה, כסיפה ושגב שלום. החל מהשנה השלישית מתוכננים להיכנס למעגל התוכנית יישוב עד שני יישובים בדואים בכל שנה.

שלבים בתהליך היישום:

- התוכנית החלה פעולתה בשנת '05 ביישובים כסיפה, חורה ושגב שלום. ממשיכה בשנים הבאות באותם שלושה יישובים תוך הגדלת מספר התלמידים בכל יישוב ל 80 תלמידים מי' עד יב'.
- בהדרגה צומחים מחזורים ראשונים לאוניברסיטה, וב 2010 תעמוד להערכתנו שורה ראשונה של בוגרי המחזור הראשון לשילוב בעולם התעסוקה.
- בשנים '07 ו'08 אמורה התוכנית לצמוח בכל שנה ליישוב נוסף.
- התוכנית תתייצב ל 5 יישובים למשך כשנתיים, אח"כ יעשו שיקולים להרחבתה ביישובים נוספים ו/או הרחבת מעגל התלמידים ביישובים הקיימים:
 - א) אפשרות להתחיל את התוכנית מגילאים צעירים יותר
 - ב) להתרחב ליישובים אחרים
 - ג) מודל פעולה שונה לאור לקחים

עלויות:

עלות יישוב ל 80 תלמידים כ 1.5 מליון ₪
- החל מ '07 תוספת עלות מלגות לסטודנטים:

עלויות כוללות לתוכנית

<u>שנת 2008</u> (חמישה יישובים) (380 תלמידים) (116 סטודנטים)	<u>שנת 2007</u> (ארבעה יישובים) (300 תלמידים) (68 סטודנטים)	<u>שנת 2006</u> (שלושה יישובים) (240 תלמידים) (0 סטודנטים)	
7,300,000	5,840,000	4,380,000	עלות ליישוב
4,060,000	2,380,000	0	עלות סטודנטים
11,360,000	8,220,000	4,380,000	עלות כוללת לתוכנית

בלס - תכנון וייעוץ חינוכי חברתי בע"מ

בלס - תכנון וייעוץ חינוכי חברתי בע"מ

מערכת החינוך בנגב

בסיס נתונים דמוגרפיים,
פיסיים וחינוכיים להיערכות
החדשה של מערכת החינוך
בנגב בעשור הבא.

ירושלים מאי 2005

תקציר

מסמך זה מתאר את נתוני הרקע של מערכת החינוך במחוז הדרום בכלל ובנגב (שהוגדר על ידינו כאזור שמדרום לקו בית קמה) בפרט.

לכל המתבונן במערכת החינוך באזור זה ברור כבר ממבט ראשון שמדובר למעשה בשתי מערכות חינוך נפרדות לחלוטין זו מזו. מערכת החינוך היהודית הדומה פחות או יותר במאפייניה למערכת החינוך בשאר מחוזות המדינה, ומערכת החינוך הבדואית הסובלת מנחיתות רבה בכל אותם המרכיבים. בהתאם לכך נחלק נעסוק בנפרד בשתי מערכות אלה, כאשר בכל תוכנית עתידית לאזור זה יש לקחת בחשבון את הצורך העליון לסגור את הפערים בין שתי המערכות מהר ככל האפשר.

מערכת החינוך היהודית.

א. צמיחה איטית של המערכת - מערכת החינוך היהודית באזור הדרום גדלה בקצב איטי. אחרי כמעט 60 שנה של מערכת שאינה מפסיקה לגדול, חלק מהזמן בקצב מהיר מאד, גידול איטי, ואפילו נסיגה במספרי התלמידים נראים כתופעה שלילית המצביעה על כוחות של דחייה ופליטה מהמערכת. יחד עם זאת ראייה זאת אינה כל כך חד משמעית. במקומות רבים בעולם, כאשר הסיבה לירידה בקצב הגידול הייתה שינויים במגמות ההתפתחות הדמוגרפית, גרמה הירידה במספרי התלמידים להיווצרות הזדמנויות חינוכיות מעניינות, במיוחד כתוצאה מירידת הצפיפות בכיתות ובמתקנים המשרתים את התלמידים.

ב. מיקוד הצמיחה בחינוך הממלכתי דתי ובחינוך החרדי - הגידול באוכלוסיית התלמידים היהודיים בדרום מרוכז כולו בבתי הספר הדתיים. בולטת במיוחד תופעת הגידול במגזר החרדי. גידול המגזר החרדי מחייב התייחסות מיוחדת לאור מגמות הפיתוח הטכנולוגי של האזור.

ג. כיסי מצוקה - אזור הנגב המזרחי (ובמיוחד ערד, דימונה, וירוחם) בולטים כאזורים הסובלים מירידה חריפה במספרי התלמידים בחינוך הממלכתי, שאיננה תוצאה של ירידה בילודה בלבד.

ד. מצאי מבנים - המגזר היהודי בנגב אינו סובל ממצוקה של מחסור במבנים ובמספר מקומות (ערד, דימונה, מצפה רמון, וחלק ניכר מהמועצות האזוריות) יש אפילו רווחה ניכרת במבנים, המאפשרת ריכוז עתידי של קריות מצוינות במקומות אלה תוך בינוי מועט יחסית

ה. תשומות - מערכת החינוך היהודית בדרום אינה נופלת בתשומותיה משאר חלקי הארץ. יחד עם זאת ייתכן מאד שהיא אינה זוכה להעדפה מספקת בכוח אדם ותקציבים לאור נתוני הרקע הסוציו אקונומיים של תלמידיה.

ו. הישגים - מערכת החינוך היהודית בדרום אינה נופלת בהישגיה משאר חלקי הארץ. יש בכך משום תעודת כבוד לעובדי מערכת זאת המתמודדים עם קשיים גדולים הן בגלל נתוני הרקע הסוציו אקונומיים הקשים יותר, והן בגלל הריחוק מהמרכז

מערכת החינוך הבדואית

- א. **גידול** - מערכת החינוך הבדואית גדלה בקצב מהיר ביותר. גידול זה נובע בחלקו הגדול מגידול טבעי ובחלקו האחר מהעלייה המהירה בשיעורי למידה בעיקר בקרב הבנות ובחינוך העל יסודי.
- ב. **מצאי מבנים** - המגזר הבדואי סובל ממחסור חמור ביותר במבני חינוך. אומדן אחד מדבר על מחסור של לפחות 500 כיתות. אנו מדברים כאן על המתקנים הבסיסיים ביותר מבלי להתייחס לאולמי ספורט, חדרי כושר, מעבדות וסדנאות.
- ג. **הקצאת שעות ותקציבים** - למרות שינויים חשובים בתקצוב מוסדות החינוך הבדואים בעקבות דו"ח שושני, מגזר זה עדיין סובל מהפליה קשה. בשעה שהרוב המכריע של תלמידיו מצויים בבתי ספר בעשירוני הטיפוח 9-10 ממוצע ההקצאה לתלמיד במגזר זה נמוך ממוצע ההקצאה לתלמיד במגזר היהודי.
- ד. **כוח אדם בהוראה** - אם כי בשלב זה לא ניתחנו את נתוני כוח האדם במגזר זה, ידוע שהוא סובל ממחסור במורים בעלי כישורים נאותים הבאים מתוך האוכלוסייה הבדואית בדרום, ועל כן יש צורך לייבא מורים מהצפון.
- ה. **הישגים** - בשנים האחרונות חל שיפור מהותי בהישגי התלמידים הבדואים, אך הם עדיין מצויים הרחק מאחור לעומת התלמידים היהודים וגם לעומת התלמידים הערבים בשאר חלקי הארץ (נתוני המיצ"ב המעידים כביכול אחרת, נראים בעינינו בעייתיים)

הצעות להמשך העבודה

הממצאים אותם הבאנו הם כולם ברמה הכללית. בחלק מהנושאים אפשר להמשיך ולבחון את הנתונים ברמה פרטנית של היישוב ובית הספר, גם ללא "ירידה לשטח", מתוך קבצי משרד החינוך. כוונתנו בעיקר לנתונים על תשומות והישגים. אין אפשרות לקבל ממצאים טובים יותר ומפורטים יותר בכל הקשור למצאי המבנים, מצבם ורמת השימוש בהם, ללא בדיקה מקיפה ויסודית בכל יישוב. היות והדבר כרוך בעבודה רבה מומלץ להתחיל בבדיקה כזאת אך ורק במקומות יש כוונה חד משמעית למקד את הפיתוח העתידי.

מערכת החינוך בנגב - בסיס נתונים דמוגרפיים ופיסיים להיערכות החדשה של מערכת החינוך בנגב בעשור הבא.

כללי

מסמך זה יתאר את מערכת החינוך במחוז הדרום (על פי הגדרתו במשרד החינוך) כשהאזור בו נתמקד – שיקרא להלן "הנגב" הוא האזור התחום מקו בית קמה דרומה.

מטרת מסמך זה היא לרכז בסיס נתונים דמוגרפיים ופיסיים, וכן נתונים על מספר היבטי תשומה ותפוקה מרכזיים במערכת החינוך בנגב. את בסיס הנתונים – שיסתמך כמובן על נתונים המצויים במאגרי המידע של משרד החינוך (ובמיוחד המנהל לתקשוב ומערכות מידע ומנהל הפיתוח), ולא על בסיס יציאה פיזית לשטח¹ – יש להכין באופן שיקל על השימוש בהם בכל דיון עתידי על מגמות הפיתוח וההיערכות העתידית של מערכת החינוך בנגב. לשם כך כל הניתוחים נעשו תוך השוואת המצב בחמשת האזורים במחוז הדרום למחוז הדרום כולו, והשוואת מחוז הדרום לנתונים הכלל ארציים. כמו כן השתדלנו במקומות הרלבנטיים להתייחס לסוגיית ההבדלים בין המגזר היהודי למגזר הבדואי, ובין סוגי הפיקוח השונים.

לצורך המשך הדיון חילקנו את מחוז דרום לחמישה אזורי משנה. באר שבע, האזור הצפון מערבי מקו באר שבע מערבה (הכולל את הערים אופקים, נתיבות, שדרות ורהט ואת המועצות האזוריות אשכול, בני שמעון, חוף אשקלון, מרחבים, שדות נגב) והאזור הצפון מזרחי (הכולל את דימונה, ערד, ירוחם, עומר, להבים, מיתר, מועצה אזורית תמר, ואת היישובים הבדואים חורה, כסיפה, לקיה, ערוער, שגב שלום, תל שבע ויישובי הפזורה הבדואית, את האזור הדרומי הכולל את אילת, מצפה רמון ואת המועצות האזוריות אילות, ערבה תיכונה, ורמת הנגב) ואת האזור שמצפון לקו צומת בית קמה – למעט העיר שדרות).

חלקו הראשון של דוח זה יוקדש לניתוח המגמות הדמוגרפיות במוסדות החינוך. חלקו השני יעמוד על מצאי המבנים הפיזיים והשלכותיו לגבי תכנון אזורי מצוינות עתידיים, חלקו השלישי, יסקור את ההישגים הלימודיים של אוכלוסיית הנגב (זכאות לבגרות ושיעורי הלמידה במוסדות להשכלה גבוהה – לא היו בידינו נתוני המיצ"ב), את איפיוני כוח האדם החינוכי בדרום, ואת ההשקעה הכספית לתלמיד בחינוך היסודי. הניתוח יתבצע ברמת האזור כולו, ברמת אזורי המשנה, וברמת היישובים הגדולים (באר שבע, רהט, אילת, אופקים וכד'). בכל אחד מניתוחים אלה נתייחס לתנודות אוכלוסיית התלמידים ברמת כלל המערכת, ברמת שכבות הגיל השונות, ברמת המגזרים וברמת סוגי הפיקוח.

¹ הנתונים לגבי המצאי הפיזי מבוססים על סקר שבוצע ב-1993. הנתונים מעודכנים אך ורק לגבי בתי ספר שהתרחשו בהם תוספות בניה, מאז אותה השנה. לאור האמור לעיל הם אינם משקפים מצבים של גריעת מבנים, ושיפורים שלא מומנו על ידי משרד החינוך. ראוי לזכור שרוב הפעילות בתחום זה ממומנת באמצעות או לפחות באישור משרד החינוך, ועל כן למרות שהנתונים הבסיסיים נאספו לפני זמן רב, רמת הסטייה מהמצב בשטח לא יכולה להיות מאד גדולה. ההסתייגות השניה שלנו היא לגבי נתוני המיקום של בתי הספר. נתונים אלה נמסרו על סמך ציון כתובת, דבר זה בעייתי מאד ביישובים הבדואים, ובמועצות האזוריות.

חלק א': ניתוח המגמות הדמוגרפיות במחוז הדרום והנגב.

חמשת הלוחות שלהלן מציגים את תמונת ההתפתחות הדמוגרפית במחוז הדרום בכלל ובאזור שהגדרנו כאזור הנגב בפרט.

לוח מס' 1 : שיעורי הגידול במספרי התלמידים בישראל לפי מגזר ושלב חינוך (באלפים ובאחוזים)

הפרש באחוזים	הפרש במספרים	2004	2000	
5.6	73	1377	1304	סך הכל
2.5	26	1052	1026	יהודים
16.5	46	325	279	ערבים
6.2	46	786	740	יסודי
3.2	18	577	559	יהודים
14.8	27	209	182	ערבים
4.8	27	591	564	על יסודי
1.7	8	475	467	יהודים
19.6	19	116	97	ערבים

לוח מס' 2 : שיעורי הגידול במספרי התלמידים במחוז הדרום לפי מגזר ושלב חינוך (באלפים ובאחוזים)

הפרש באחוזים	הפרש במספרים	2005	2001	
9.8	19	212	193	סך הכל
5.1	8.0	164	156	יהודים
30.0	11	48	37	ערבים
				יסודי
8.7	7.3	91.3	84.0	יהודים
25.9	7	34	27	ערבים
				על יסודי
1.0	0.7	72.7	72	יהודים
40.0	4	14	10	ערבים

אם מתבוננים בלוחות 1-3 אפשר לראות שבין השנים 2001 ל-2005 גדל מספר התלמידים במחוז הדרום מכ-193 אלף לכ-212 אלף, גידול של כ-9.6%². באותה התקופה גדל מספר התלמידים בנגב מ-116 אלף ל-129 אלף,

² לשם השוואה הגידול בכל הארץ בין השנים 2000 ל-2004 היה של 5.6% ספר התקציב לשנת 2004 (הנתונים כאן כוללים את אילת, מצפה רמון וכן את המועצות האזוריות רמת הנגב, תמר, והערבה התיכונה) אותם החלטנו לא לכלול, ואינו כולל את שדרות.

**לוח מס' 3: שיעורי הגידול במספרי התלמידים בנגב לפי מגזר ושלב חינוך
(באלפים ובאחוזים)**

הפרש באחוזים	הפרש במספרים	2005	2001	
11.2	13	129	116	סך הכל
3.8	3	82	79	יהודים
27.0	10	47	37	ערבים
14.7	10	78	68	יסודי
7.3	3	44	41	יהודים
25.9	7	34	27	ערבים
6.3	3	51	48	על יסודי
0.0	0	38	38	יהודים
40.0	4	14	10	ערבים

שיעורי הגידול של כלל התלמידים במחוז הדרום גבוהים באורח ניכר משיעורי הגידול הכלל ארציים.

שיעורי הגידול של האוכלוסייה היהודית במחוז הדרום גבוהים פי שניים ויותר משיעורי הגידול של האוכלוסייה היהודית במדינה. שיעורי הגידול של האוכלוסייה היהודית בנגב, נמוכים משיעורי הגידול של האוכלוסייה היהודית במחוז הדרום, אך הם עדיין גבוהים בכ-50% משיעורי הגידול של האוכלוסייה היהודית בכל הארץ.

**לוח מס' 4: שיעורי הגידול במספרי התלמידים בדרום לפי סוג פיקוח ושלב חינוך
(באלפים ובאחוזים)**

הפרש באחוזים	הפרש במספרים	2005	2001	
5.1	8.0	164.0	156.0	סך הכל
-1.0	-1.1	105.3	106.4	ממלכתי
7.6	2.4	33.8	31.4	ממלכתי דתי
37.5	6.8	24.9	18.1	אחר
				יסודי
1.8	0.9	50.8	49.9	ממלכתי
4.7	0.9	20.0	19.1	ממלכתי דתי
36.7	5.5	20.5	15.0	אחר
				על יסודי
-3.5	-2	54.5	56.5	ממלכתי
4.1	0.5	13.8	12.3	ממלכתי דתי
41.9	1.3	4.4	3.1	אחר

הגידול הרב יותר באוכלוסייה היהודית במחוז הדרום ובנגב כאחת נובע מגידול באוכלוסיית החינוך היסודי. בחינוך העל יסודי אין כמעט שום גידול.

מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878
טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL: nachum03@012.net.il

שיעורי הגידול של האוכלוסייה הבדואית (המתגוררת בנגב בלבד) גבוהים בהרבה הן משיעורי הגידול של האוכלוסייה היהודית והן משיעורי הגידול של האוכלוסייה הערבית בשאר חלקי המדינה. את הגידול במספר התלמידים הבדואים יש לייחס לגידול הטבעי, להגדלת שיעורי הלמידה, ואולי גם להצטרפות אוכלוסייה מהשטחים. היות ומדובר בפרק זמן קצר מאד, נראה לנו – ללא בדיקה יסודית בשלב זה – שלמרכיב הגדלת שיעורי הלמידה – יש השפעה דומה בהיקפה למרכיב הגידול הטבעי.

לוח מס' 5: שיעורי הגידול במספרי התלמידים בנגב לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (באלפים ובאחוזים)

הפרש באחוזים	הפרש במספרים	2005	2001	
3.8	3	82	79	סך הכל
1.6-	0.9-	56	56.9	ממלכתי
9.6	1.3	14.9	13.6	ממלכתי דתי
30.6	2.6	11.1	8.5	אחר
7.3	3	44	41	יסודי
2.6	0.7	27.4	26.7	ממלכתי
9.2	0.7	8.3	7.6	ממלכתי דתי
23.9	1.6	8.3	6.7	אחר
85.5	32.5	70.5	38	על יסודי
-5.3	-1.6	28.6	30.2	ממלכתי
10.0	0.6	6.6	6	ממלכתי דתי
55.6	1	2.8	1.8	אחר

הגידול באוכלוסייה היהודית גם הוא היה שונה מאד בין סוגי הפיקוח השונים. בשעה שהחינוך הממלכתי במחוז הדרום קטן בקרוב לאחוז אחד הרי שבנגב הוא קטן במעל אחוז וחצי. החינוך הממלכתי דתי גדל במחוז הדרום ב-4.7 אחוז ואילו בנגב הוא גדל ב-9.2 אחוז (כמעט פי שניים). את הגידול המשמעותי ביותר עושה החינוך החרדי שגדל במחוז הדרום ב-37.5 אחוז בעוד שבנגב הוא גדל בכ-31%. כל המגמות הללו חריפות יותר בחינוך העל יסודי מאשר בחינוך היסודי.

המסקנה הכוללת של תמונת המצב הדמוגרפית היא שהגידול המהיר יותר של אוכלוסיית התלמידים בדרום ובנגב, מרוכז כמעט כולו באוכלוסיות תלמידים מרקע סוציו אקונומי חלש (הבדואים), או מרקע אידיאולוגי המנוכר לערכי חברה מערבית מודרנית (החרדים). המשמעות של עובדה זאת היא שאם יימשכו מגמות גידול אלה יקשה מאד על מערכת החינוך להשיג יעדים כגון שיעורי הצלחה בבגרות, השתתפות במערכת החינוך הגבוה, ושיעורי נשירה הדומים לשיעורים הכלל ארציים.

עובדה זאת צריכה לשמש תמרור אזהרה רב משמעות למתכנני פיתוח הנגב, תמרור אזהרה המבהיר לכל מי שמעוניין בכך, שללא שדרוג משמעותי ביותר של מערכת החינוך במגזר הבודאי, ובמקביל פתיחת החינוך החרדי למקצועות לימוד כגון מדעים, ואנגלית, אין שום סיכוי, שפיתוח הנגב יתבסס על אוכלוסיות מקומיות. החלופה של "עירוני דם" חיצוני – העתקת מחנות צה"ל, הגירה רחבת היקף מאזורים אחרים בארץ, או גל עליה חדש, קיימת אולם להערכתנו הן סיכוייה והן יכולותיה מוגבלות למדי. העתקת מחנות צה"ל, במקרה הטוב של השתקעות אנשי הקבע בנגב מדברת על היקפי אוכלוסייה מצומצמים, כווני ההגירה הפנימית בארץ, בשלב זה לפחות הם הפוכים, ועלייה גדולה לא נראית באופק.

ניתוח המגמות הדמוגרפיות ברמת אזורי המשנה.

1. באר שבע

לוח מס' 6: שיעורי הגידול במספרי התלמידים בבאר שבע לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (באלפים ובאחוזים)

הפרש באחוזים	הפרש במספרים	2005	2001	
1.2-	0.4-	32	32.4	סך הכל
5.9-	1.5-	23.8	25.3	ממלכתי
12.5	0.7	6.3	5.6	ממלכתי דתי
26.7	0.4	1.9	1.5	אחר
3.1	0.5	16.4	15.9	יסודי
0.9-	0.1-	11.4	11.5	ממלכתי
9.7	0.3	3.4	3.1	ממלכתי דתי
23.1	0.3	1.6	1.3	אחר
5.5-	0.9-	15.6	16.5	על יסודי
10.1-	1.4-	12.4	13.8	ממלכתי
16.0	0.4	2.9	2.5	ממלכתי דתי
50.0	0.1	0.3	0.2	אחר

לוח 6 מלמד שמערכת החינוך בבאר שבע קופאת על שמריה מבחינה מספרית, ושקיפאון זה מתבסס על הפחתה קלה במספרי התלמידים בחינוך הממלכתי ועליה קלה מקבילה במספרי התלמידים בחינוך הממלכתי דתי ובחינוך החרדי. השינוי במונחים של שיעורי גידול הוא הרבה יותר דרמטי בגלל המספרים המוחלטים הקטנים של החינוך החרדי בבאר שבע.

לוחות 7 ו-8 מציגים את תמונת תנועת התלמידים בין המגזרים השונים בבאר שבע בשנים 2003-2004, ו-2004-2005.³

בין השנים 2004 ל-2005 החינוך היהודי בבאר שבע איבד 71 תלמידים (ב-2004 היו בבאר שבע 13718 תלמידים יהודים, ואילו ב-2005 רק 13647). אולם בשעה שהחינוך הממלכתי הרשמי בבאר שבע איבד 286 תלמידים, החינוך הממלכתי דתי גדל ב-105, מעיין החינוך התורני גדל ב-36 תלמידים, החינוך העצמאי גדל ב-93 תלמידים, ואילו מוסדות הפטור קטנו ב-33 תלמידים.

³ קבוצת מגזר 1 היא חינוך ממלכתי יהודי רשמי, קבוצת מגזר 2 היא חינוך יהודי ממלכתי דתי רשמי, קבוצת מגזר 4 היא רשת מעיין החינוך התורני, קבוצת מגזר 5 היא רשת החינוך העצמאי, קבוצת מגזר 6 היא חינוך מוכר יהודי שאינו רשמי אחר (לא מעיין החינוך התורני ולא החינוך העצמאי) וקבוצת מגזר 8 הם מוסדות הפטור

מעניין לראות האם ההקטנה במספר התלמידים בחינוך היהודי הממלכתי נובעת ממעבר לסוגי הפיקוח האחרים, או אולי כתוצאה מהקטנת מספר הילדים הכללי, או הגירה אל מחוץ ליישוב. כאמור בקבוצת המגזר הממלכתי קטן מספר התלמידים בין 2004 ל-2005 ב-286. אפשר לראות בלוח מס' 8 כי תלמידים החינוך הממלכתי הרשמי באותה השנה קלטו 101 תלמידים מהחינוך הממלכתי דתי, ופלטו 86 תלמידים למערכת זאת. דהיינו המאזן בין החינוך הממלכתי לחינוך הממלכתי דתי היה 15 תלמידים לטובתו, באשר למעין החינוך התורני המאזן היה -2, לחינוך העצמאי 27-, ולמוסדות הפטור 6 (קבוצת מגזר 6 מסמנת בדרך כלל מוסדות חינוך על יסודיים ולא שינוי של סוג פיקוח). דהיינו שבסך הכל החינוך הממלכתי פלט אל סוגי הפיקוח האחרים 8 תלמידים. למרות זאת ירד מספר התלמידים ב-286. דבר המלמד על הקטנת מספר הילדים בעיר (בין מסיבות של ילודה ובין מסיבות של הגירה שלילית). לעומת זאת החינוך העצמאי שגדל ב-93 תלמידים, קלט נטו 27 תלמידים מהחינוך הממלכתי, 13 מהחינוך הממלכתי דתי, 2 ממעין החינוך התורני, ו-16 ממוסדות הפטור. ובסך הכל גידול של 58 תלמידים מבתי ספר בסוגי פיקוח אחרים, זאת לעומת גידול של 93 תלמידים. גם כאן ההפרש הוא כנראה גידול טבעי או הגירה.

לוח מס' 7: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים מ-2003 ל-2004⁴

סכום כולל	קבוצת מגזר קודמת					קבוצת מגזר נוכחית	סכום של תלמידים
	8	6	5	4	2		
9720	6	2	35	9	108	9560	1
2668	22	4	28	16	2523	75	2
466	8	2	3	430	15	8	4
628	12	4	533	22	20	37	5
48		34	3	1	4	6	6
188	174		1	3	6	4	8
13718	222	46	603	481	2676	9690	סכום כולל

לוח מס' 8: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים מ-2004 ל-2005⁵

סכום כולל	קבוצת מגזר קודמת					קבוצת מגזר נוכחית	סכום של תלמידים
	8	6	5	4	2		
9434	6		20	4	101	9303	1
2773	15	1	23	12	2636	86	2
502	8	0	7	473	8	6	4
721	19	8	602	9	36	47	5
62	3	40	3	1	4	11	6
155	148	1	3	1	2		8
13647	199	50	658	500	2787	9453	סכום כולל

⁴ המספרים אינם מסתכמים כי הוצאנו מספר מועט של תלמידים ערבים
⁵ ראה לעיל

2. הנגב הצפון מערבי

אוכלוסיית התלמידים באזור הנגב הצפון מערבי גדלה מהר יותר מאשר בארץ, במחוז הדרום ובנגב בכללותו. המדובר במיוחד באוכלוסיית המגזר היהודי. מעניינת במידת מה העובדה ששיעורי הגידול של המגזר הבדואי – המתרכז רובו ככולו ברהט – נמוכים במקצת משיעורי הגידול של המגזר הבדואי בכללותו. ייתכן ויש כאן אינדיקציה להשפעת העיור על האוכלוסייה הבדואית, הצלחת המאמצים למנוע נשירה בשנים קודמות, וייתכן גם שהסיבה לכך היא שהשפעת מאמצי המערכת לכלול את כל הילדים הגיעו מאוחר יותר לפזורה ולאזורים המרוחקים יותר של המגזר הבדואי.

לוח מס' 9 : שיעורי הגידול במספרי התלמידים בישראל לפי מגזר ושלב חינוך (באלפים ובאחוזים)

הפרש באחוזים	הפרש במספרים	2005	2001	
13.5	4.7	39.5	34.8	סך הכל
9.4	2.3	26.8	24.5	יהודים
23.3	2.4	12.7	10.3	ערבים
16.3	3.4	24.2	20.8	יסודי
12.6	1.7	15.2	13.5	יהודים
23.3	1.7	9.0	7.3	ערבים
9.3	1.3	15.3	14.0	על יסודי
5.5	0.6	11.6	11.0	יהודים
23.3	0.7	3.7	3.0	ערבים

לוח מס' 10 שיעורי הגידול במספרי התלמידים בנגב לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (באלפים ובאחוזים)

הפרש באחוזים	הפרש במספרים	2005	2001	
9.4	2.3	26.7	24.4	סך הכל
0.8	0.1	13.3	13.2	ממלכתי
12.1	0.7	6.5	5.8	ממלכתי דתי
27.8	1.5	6.9	5.4	אחר
13.4	1.8	15.2	13.4	יסודי
3.4	0.2	6	5.8	ממלכתי
15.2	0.5	3.8	3.3	ממלכתי דתי
25.6	1.1	5.4	4.3	אחר
4.5	0.5	11.5	11	על יסודי
1.4-	0.1-	7.3	7.4	ממלכתי
8.0	0.2	2.7	2.5	ממלכתי דתי
9.4	2.3	26.7	24.4	אחר

בנגב הצפון מערבי חוזרת על עצמה התמונה הכללית גם במגזר היהודי, כאשר המגזר הממלכתי שומר פחות או יותר על יציבות (אם כי אפשר להצביע על שיעורי גידול קטנים) ואילו המגזר החרדי גדל בקצב מהיר מאד, אפילו מהיר יותר מהמגזר הממלכתי דתי. מעניין גם להצביע על כך ששיעורי הגידול בחינוך העל יסודי גבוהים מאלה שבחינוך היסודי, זאת בניגוד למגמות הכלליות. אך ייתכן מאד שהיות ומדובר בסך הכל במספרים קטנים, הדבר אינו מצביע על מגמה כל שהיא. אם מסתכלים על שיעורי השינוי במספרי תלמידים לפי רשויות מקומיות הרי שאפשר לראות שמחצית מהגידול באזור הצפון מערבי מקורו בגידול מספר התלמידים ברהט. גם נתיבות ואופקים גדלו בשיעורים ניכרים, בשעה ששדרות והמועצות האזוריות שמרו על יציבות יחסית

לוח מס' 11 שינוי במספר התלמידים בין 2001 ל-2005 לפי רשויות

שם רשות	סה"כ
אופקים	692
אשכול	-181
בני שמעון	98
חוף אשקלון	75
מרחבים	151
נתיבות	1263
רהט	2444
שדות נגב	162
שדרות	4
סך הכל	4767

נתבונן עתה בערים שדרות, נתיבות ואופקים על מנת לראות את דפוסי השינוי באוכלוסיית התלמידים בעיריות אלה. ראשית נתבונן בשדרות. מלוחות 12 ו-13 עולה בברור שרמת השינויים בין המגזרים היא זניחה, מספרית ואחוזית כאחד. ב-2005 איבד החינוך הממלכתי רק 3 תלמידים לחינוך הממלכתי דתי, ו-15 תלמידים לחינוך העצמאי (ב-2004 התמונה הייתה הפוכה).

לוח מס' 12: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים בשדרות מ-2004 ל-2005⁶

סכום של תלמידים קבוצת מגזר נוכחית	קבוצת מגזר קודמת						
	1	2	4	5	6	8	סכום כולל
1	986	13	1	10			1010
2	16	560	2	4	1		583
4		1	52	1	2		56
5	25	11	2	267	1		306
6	1	4		26			31
8					7		7
סכום כולל	1028	589	57	282	30	7	1994

⁶ המספרים אינם מסתכמים כי הוצאנו מספר מועט של תלמידים ערבים
 מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878
 טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL; nachum03@012.net.il

**לוח מס' 13: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים בשדרות מ- 2004 ל- 2005
(אחוזים משורה)**

		קבוצת מגזר קודמת						סכום של תלמידים
סכום כולל	8	6	5	4	2	1	קבוצת מגזר נוכחית	
100.0%	0.0%	0.0%	1.0%	0.1%	1.3%	97.6%	1	
100.0%	0.0%	0.2%	0.7%	0.3%	96.1%	2.7%	2	
100.0%	0.0%	3.6%	1.8%	92.9%	1.8%	0.0%	4	
100.0%	0.0%	0.3%	87.3%	0.7%	3.6%	8.2%	5	
100.0%	0.0%	83.9%	0.0%	0.0%	12.9%	3.2%	6	
100.0%	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	8	
100.0%	0.4%	1.5%	14.1%	2.9%	29.5%	51.6%	סכום כולל	

מלוח 13 עולה בברור כי כל קבוצת מגזר שומרת על תלמידיה. כאשר בשנת 2005 97.6% מתלמידי החינוך הממלכתי בשדרות היו גם בעבר בחינוך הממלכתי. רק החינוך העצמאי הצליח באותה השנה להעביר לשורותיו מספר תלמידים מהחינוך הממלכתי. אין הדבר שונה בנתיבות שם כל קבוצת מגזר שומרת על לפחות 95% מתלמידיה, ואף לא באופקים.

לוח מס' 14: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים בנתיבות מ- 2004 ל- 2005

		קבוצת מגזר קודמת						סכום של תלמידים
סכום כולל	8	6	5	4	2	1	קבוצת מגזר נוכחית	
292			1	3	10	278	1	
940		3	2	5	923	7	2	
490	6	3	10	460	11		4	
642	1	5	626	5	3	2	5	
288	1	273	5	6	2	1	6	
150	139	1	2	8			8	
2803	147	285	646	487	949	288	סכום כולל	

**לוח מס'15: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים בנתיבות מ- 2004 ל-2005
(אחוזים משורה)**

סכום כולל	קבוצת מגזר קודמת						קבוצת מגזר נוכחית
	8	6	5	4	2	1	
100.0%	0.0%	0.0%	0.3%	1.0%	3.4%	95.2%	1
100.0%	0.0%	0.3%	0.2%	0.5%	98.2%	0.7%	2
100.0%	1.2%	0.6%	2.0%	93.9%	2.2%	0.0%	4
100.0%	0.2%	0.8%	97.5%	0.8%	0.5%	0.3%	5
100.0%	0.3%	94.8%	1.7%	2.1%	0.7%	0.3%	6
100.0%	92.7%	0.7%	1.3%	5.3%	0.0%	0.0%	8
100.0%	5.2%	10.2%	23.0%	17.4%	33.9%	10.3%	סכום כולל

לוח מס'16: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים אופקים מ- 2004 ל-2005

סכום כולל	קבוצת מגזר קודמת						קבוצת מגזר נוכחית
	8	6	5	4	2	1	
1007		1	3	1	13	989	1
425		2	6		413	4	2
287	1	1	4	279	2		4
939	6	1	905	1	16	10	5
150		33	2	4	109	2	6
86	86						8
2895	93	38	920	285	553	1005	סכום כולל

**לוח מס'17: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים באופקים מ- 2004 ל-2005
(אחוזים משורה)**

סכום כולל	קבוצת מגזר קודמת						קבוצת מגזר נוכחית
	8	6	5	4	2	1	
100.0%	0.0%	0.1%	0.3%	0.1%	1.3%	98.2%	1
100.0%	0.0%	0.5%	1.4%	0.0%	97.2%	0.9%	2
100.0%	0.3%	0.3%	1.4%	97.2%	0.7%	0.0%	4
100.0%	0.6%	0.1%	96.4%	0.1%	1.7%	1.1%	5
100.0%	0.0%	22.0%	1.3%	2.7%	72.7%	1.3%	6
100.0%	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	8
100.0%	3.2%	1.3%	31.8%	9.8%	19.1%	34.7%	סכום כולל

3. הנגב הצפון מזרחי

אוכלוסיית התלמידים באזור הנגב הצפון מזרחי גדלה בקצב הרבה יותר מהיר מאוכלוסיית התלמידים בנגב כולו. אך את כל הגידול יש לייחס לגידול באוכלוסייה הבדואית. האוכלוסייה היהודית לא גדלה כלל ואפילו קטנה במקצת. בולטת יחסית ירידת מספר התלמידים היהודים בחינוך הממלכתי. לעומת זאת הגידול באוכלוסיית התלמידים הבדואית הוא מרשים ביותר. היות ופרק הזמן הוא כה קצר (בסך הכל 4 שנים) יש לייחס את מרביתו – להערכתנו – להגדלת שיעורי הלמידה.

לוח מס' 18: שיעורי הגידול במספרי התלמידים בישראל לפי מגזר ושלב חינוך (באלפים ובאחוזים)

הפרש באחוזים	הפרש במספרים	2005	2001	
18.3	7.8	50.5	42.7	סך הכל
0.0	0.0	16.1	16.1	יהודים
29.3	7.8	34.4	26.6	ערבים
20.5	5.8	34.1	28.3	יסודי
1.1	0.1	9.1	9	יהודים
29.0	5.6	24.9	19.3	ערבים
13.9	2.0	16.4	14.4	על יסודי
-1.4	-0.1	7	7.1	יהודים
30.1	2.2	9.5	7.3	ערבים

לוח מס' 19 שיעורי הגידול במספרי התלמידים בנגב לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (באלפים ובאחוזים)

הפרש באחוזים	הפרש במספרים	2005	2001	
	-0.1	16	16.1	סך הכל
-3.3	-0.4	11.6	12	ממלכתי
-3.8	-0.1	2.5	2.6	ממלכתי דתי
26.7	0.4	1.9	1.5	אחר
2.2	0.2	9.2	9	יסודי
-1.6	-0.1	6.2	6.3	ממלכתי
0.0	0	1.3	1.3	ממלכתי דתי
21.4	0.3	1.7	1.4	אחר
-4.2	-0.3	6.8	7.1	על יסודי
-5.3	-0.3	5.4	5.7	ממלכתי
-7.7	-0.1	1.2	1.3	ממלכתי דתי
100.0	0.1	0.2	0.1	אחר

בנגב הצפון מזרחי חוזרת על עצמה התמונה הכללית גם במגזר היהודי, כאשר המגזר הממלכתי שומר פחות או יותר על יציבות (אם כי אפשר להצביע על שיעורי גידול קטנים) ואילו המגזר החרדי גדל בקצב מהיר מאד, אפילו מהיר יותר מהמגזר הממלכתי דתי. מעניין גם להצביע על כך ששיעורי הגידול בחינוך העל יסודי גבוהים מאלה שבחינוך היסודי, זאת בניגוד למגמות הכלליות. אך ייתכן מאד שהיות ומדובר בסך הכל במספרים קטנים, הדבר אינו מצביע על מגמה כל שהיא.

אם מסתכלים על תמונת שינוי אוכלוסיית התלמידים לפי רשויות מקומיות אפשר לראות בבירור שהרשויות המקומיות היהודיות מפסידות תלמידים או לכל היותר שומרות על יציבות (רק במיתר יש גידול) בעוד הרשויות המקומיות הערביות גדלות במהירות.

לוח מס' 20 שינוי במספר התלמידים בין 2001 ל-2005 לפי רשויות

שם רשות	סכום ההפרש
דימונה	-55
להבים	-40
תמר	-13
ערד	11
עומר	29
ירוחם	95
מיתר	135
שגב שלום	282
חורה	392
לקיה	402
ערערה בנגב	432
כסיפה	441
תל שבע	455
פזורה	3242
סכום כולל	5808

נעבור עתה להתבונן בתנועת התלמידים בדימונה ערד וירוחם כשם שעשינו זאת באזורים האחרים.

לוח מס' 21: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים בירוחם מ-2004 ל-2005

סכום של תלמידים	קבוצת מגזר קודמת					קבוצת מגזר נוכחית
	1	2	4	5	6	
1	293	4	2			299
2	9	260	1	5		275
4			43		1	44
5	4			105		109
6	3	1		3	4	11
8					214	214
סכום כולל	309	265	44	115	4	215
						977

לוח מס' 22: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים באופקים מ- 2004 ל-2005 (אחוזים משורה)

סכום כולל	קבוצת מגזר קודמת					קבוצת מגזר	סכום של תלמידים
	8	6	5	4	2	1	קבוצת מגזר נוכחית
100.0%	0.0%	0.0%	0.7%	0.0%	1.3%	98.0%	1
100.0%	0.0%	0.0%	1.8%	0.4%	94.5%	3.3%	2
100.0%	2.3%	0.0%	0.0%	97.7%	0.0%	0.0%	4
100.0%	0.0%	0.0%	96.3%	0.0%	0.0%	3.7%	5
100.0%	0.0%	36.4%	27.3%	0.0%	9.1%	27.3%	6
100.0%	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	8
100.0%	22.0%	0.4%	11.8%	4.5%	27.1%	31.6%	סכום כולל

לוח מס' 23: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים ערד מ- 2004 ל-2005

סכום כולל	קבוצת מגזר קודמת					קבוצת מגזר	סכום של תלמידים
	8	6	5	4	2	1	קבוצת מגזר נוכחית
1213		1	6	2	4	1200	1
99		6		3	86	4	2
36			2	32		2	4
344		2	338	1		3	5
101		91		5	4	1	6
3	1	2					8
1839	1	102	346	43	94	1210	סכום כולל

לוח מס' 24: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים ערד מ- 2004 ל-2005 (אחוזים משורה)

סכום כולל	קבוצת מגזר קודמת					קבוצת מגזר	סכום של תלמידים
	8	6	5	4	2	1	קבוצת מגזר נוכחית
100.0%	0.0%	0.1%	0.5%	0.2%	0.3%	98.9%	1
100.0%	0.0%	6.1%	0.0%	3.0%	86.9%	4.0%	2
100.0%	0.0%	0.0%	5.6%	88.9%	0.0%	5.6%	4
100.0%	0.0%	0.6%	98.3%	0.3%	0.0%	0.9%	5
100.0%	0.0%	90.1%	0.0%	5.0%	4.0%	1.0%	6
100.0%	33.3%	66.7%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	8
100.0%	0.1%	5.5%	18.8%	2.3%	5.1%	65.8%	סכום כולל

לוח מס' 25: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים דימונה מ- 2004 ל-2005

סכום כולל	קבוצת מגזר קודמת					קבוצת מגזר נוכחית	סכום של תלמידים
	8	6	5	4	2	1	
1910		7	4	2	19	1878	1
550		2	6	2	524	16	2
171		3	8	148	6	6	4
273	1	8	236	4	17	7	5
303		296				7	6
16	16						8
3260	17	316	255	157	566	1914	סכום כולל

לוח מס' 26: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים דימונה מ- 2004 ל-2005 (אחוזים משורה)

סכום כולל	קבוצת מגזר קודמת					קבוצת מגזר נוכחית	סכום של תלמידים
	8	6	5	4	2	1	
100.0%	0.0%	0.4%	0.2%	0.1%	1.0%	98.3%	1
100.0%	0.0%	0.4%	1.1%	0.4%	95.3%	2.9%	2
100.0%	0.0%	1.8%	4.7%	86.5%	3.5%	3.5%	4
100.0%	0.4%	2.9%	86.4%	1.5%	6.2%	2.6%	5
100.0%	0.0%	97.7%	0.0%	0.0%	0.0%	2.3%	6
100.0%	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	8
100.0%	0.5%	9.7%	7.8%	4.8%	17.4%	58.7%	סכום כולל

4. הנגב הדרומי

אוכלוסיית התלמידים באזור הנגב הדרומי היא קטנה מאד (בסך הכל כעשרת אלפים תלמידים) וכולה יהודית. אפשר להבחין גידול באוכלוסיית התלמידים בחינוך היסודי, לעומת הפחתה במספר התלמידים בחינוך העל יסודי

לוח מס' 27: שיעורי הגידול במספרי התלמידים בישראל לפי מגזר ושלב חינוך (באלפים ובאחוזים)

הפרש באחוזים	הפרש במספרים	2005	2001	
10.1	919	9968	9049	סך הכל
23.2	1076	5714	4638	יסודי
-3.6	-157	4254	4411	על יסודי

לוח מס' 28 שיעורי הגידול במספרי התלמידים בנגב לפי סוג פיקוח ושלב חינוך (באלפים ובאחוזים)

הפרש באחוזים	הפרש במספרים	2005	2001	
11.1	1.0	10	9	סך הכל
6.0	0.5	8.8	8.3	ממלכתי
33.3	0.2	0.8	0.6	ממלכתי דתי
100.0	0.2	0.4	0.2	אחר
23.9	1.1	5.7	4.6	יסודי
19.5	0.8	4.9	4.1	ממלכתי
0.0	0.0	0.4	0.4	ממלכתי דתי
100.0	0.2	0.4	0.2	אחר
-2.3	-0.1	4.3	4.4	על יסודי
-7.1	-0.3	3.9	4.2	ממלכתי
100.0	0.2	0.4	0.2	ממלכתי דתי
0.0	0.0	0.0	0.0	אחר

אם מסתכלים על תמונת שינוי אוכלוסיית התלמידים לפי רשויות מקומיות אפשר לראות בבירור שרק אילת גדלה ואילו הרשויות המקומיות האחרות קטנו או ששמרו על אוכלוסייתן.

לוח מס' 29 שינוי במספר התלמידים בין 2001 ל-2005 לפי רשויות

שם רשות	סה"כ
אילת	905
הערבה התיכונה	-60
חבל אילות	36
מצפה רמון	49
רמת נגב	-11
סכום כולל	919

נעבור עתה להתבונן בתנועת התלמידים באילת כשם שעשינו זאת באזורים האחרים.

לוח מס' 30: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים באילת מ- 2004 ל-2005

קבוצת מגזר קודמת							סכום של תלמידים	
סכום כולל	8	7	6	5	4	2	1	קבוצת מגזר נוכחית
2914				1	7	18	2886	1
359			2		5	338	14	2
133			1	1	120	2	9	4
11				10	1			5
17			15				2	6
13		13						7
2	2							8
3523	2	13	18	12	133	358	2915	סכום כולל

לוח מס' 31: תנועת תלמידים בין סוגי הפיקוח השונים באופקים מ- 2004 ל-2005 (אחוזים משורה)

קבוצת מגזר קודמת							סכום של תלמידים
סכום כולל	8	6	5	4	2	1	קבוצת מגזר נוכחית
100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.2%	0.6%	99.0%	1
100.0%	0.0%	0.6%	0.0%	1.4%	94.2%	3.9%	2
100.0%	0.0%	0.8%	0.8%	90.2%	1.5%	6.8%	4
100.0%	0.0%	0.0%	90.9%	9.1%	0.0%	0.0%	5
100.0%	0.0%	88.2%	0.0%	0.0%	0.0%	11.8%	6
100.0%	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	8
100.0%	0.1%	0.5%	0.3%	3.8%	10.2%	82.7%	סכום כולל

חלק ב': נתוני המצאי הפיזי

1. כללי

נתוני פרק זה מבוססים במלואם על נתונים שהועברו אלינו ממנהל הפיתוח במשרד החינוך. העדכון ורמת הכיסוי של נתונים אלה מקשה על מתן תמונה מדויקת בדבר מצאי המבנים המשרתים את תחום החינוך, התרבות והספורט במחוז הדרום.

כפי שהוסבר לנו **אין כיום שום מאגר ארצי של נתונים מעודכנים ומרוכזים**,⁷ בדבר **מצאי גני הילדים ומוסדות התרבות והספורט**. אין גם, למיטב ידיעתנו, נתונים מרוכזים של המצאי הפיזי במוסדות להשכלה על תיכונית וגבוהה.⁸

באשר לבתי ספר הרי שהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ערכה מאז קום המדינה, למיטב ידיעתנו, שלושה סקרים של מבני חינוך (ללא כולל גנים ומוסדות תרבות ספורט וחינוך על יסודי וגבוה) האחרון שבהם בשנים 1992-1993. נתוני המצאי הפיזי של מוסדות החינוך המצויים כיום במשרד החינוך מבוססים על ממצאי אותו הסקר, שלא עודכן מאז, למעט לגבי מבנים שבהם נעשתה תוספת בניה. משרד החינוך אינו מקיים מעקב מרכזי שוטף אחרי התפנות מבנים, ו/או החלפת ייעוד של מבנים.

הנתונים שבידי מינהל הפיתוח על המצאי הפיזי של מבנים שהועמדו לרשותנו, מבוססים על נתוני אותו הסקר, ובדיקות של עובדי המשרד והאדריכלים המועסקים על ידו הנערכות מעת לעת.⁹ חלק מהנתונים לגבי המצאי מבוססים על שאלונים שמולאו בידי בתי הספר עצמם, ועל כן ניתן להטיל ספק בנכונותם.

לרשותנו הועמדו שני קבצים עיקריים קובץ קיבולת וקובץ מצאי. קובץ הקיבולת מתאר את מספר הכיתות התקניות והלא תקניות בכל מוסד חינוכי. נתוני קובץ זה כוללים 1840 בתי ספר בלבד וגם שם לגבי מספר מאות אין נתונים כלל. קובץ מצאי מתאר את השטחים בבית הספר לפי המבנים הכלולים בו אך ללא הגדרת הייעוד של כל שטח. הנתונים אינם מצביעים על איכות המבנה, מידת השימוש בו והאם הוא משמש כיום לייעודו המקורי. שני הקבצים גם יחד לא כללו את כל בתי הספר מצד אחד וכן כללו מוסדות שאינם מתפקדים יותר כבתי ספר מצד שני. כמו כן הועמד לרשותנו קובץ שלישי של מוסדות במחוז הדרום ובו הפירוט של המיקום של כל מוסד לפי הקואורדינטות הגיאוגרפיות. גם קובץ זה כלל מוסדות רבים שאינם פועלים כלל, וכן מוסדות המופיעים בשמות שונים באותו מיקום, ביישובים ובמקומות בהם אין כתובות של רחובות – כגון במגזר הבדואי ובמועצות האזוריות - המיקום נעשה בצורה לא ברורה. כפי שכבר אמרנו, יש אי התאמות ניכרות בין קובץ מוסדות חינוך ל-2005 לקובץ מצאי מבנים לאותה השנה. אין בידינו להסביר אי התאמות אלה. העובדה היא שמספר המוסדות בשני הקבצים דומה והוא בערך 3800, אולם בקובץ המוסדות יש כ-800 מוסדות שאינם מופיעים בקובץ המצאי, דהיינו אין לנו עליהם נתונים על מטרז, ואילו בקובץ המצאי יש מספר דומה של מוסדות שאינם מופיעים בקובץ המוסדות. (במחוז הדרום עצמו יש בקובץ המצאי כ-150 שאינם מופיעים בקובץ המוסדות, ובקובץ

⁷ ולמיטב הערכתנו גם ברמה המקומית, נתונים אלה לוקים בחסר.

⁸ יש אולי נתונים חלקיים על האוניברסיטאות והמוסדות המוקצבים על ידי ות"ת אך הוא לא עמד לרשותנו.

⁹ בדיקה מקיפה מסוג זה מתבצעת רק במהלך עריכת מיפוי יישובי, או כאשר רשות מקומית מבקשת תוספת בניה למוסד חינוכי זה או אחר.

המוסדות יש כ-100 מוסדות עליהם אין נתוני מטרז). מצד אחד אפשר אולי להניח שהעובדה שמספר המוסדות דומה מצביעה על כך שהפערים נובעים משינוי בסמלי מוסד והמספרים הכוללים מבטאים את המציאות. מאידך אפשר להניח שהעובדה שלגבי 800 מוסדות חינוך אין לנו נתונים של ממש, מבטאת כיסוי לא מלא של נתוני השטח ושלמעשה יש יותר מבנים מהמצוין בקובץ המצאי.

היות וכפי שאמרנו משרד החינוך אינו עוקב באופן שיטתי אחר ייעוד המבנה והשימוש בו, במקרים לא מעטים, בהם מבנה החליף ייעוד (למשל הפך מבית ספר למרכז למידה, או ממוסד ממלכתי למוסד של החינוך העצמאי וכד'), או שהשתנה המבנה החינוכי (למשל בעקבות תהליך החיטוב) הוא מופיע מספר פעמים תחת סמל מוסד שונה, ואז אנו יכולים לספור אותו מבנה פעמים. כמו כן היות והמשרד אינו מוחק ממאגרי הנתונים את המוסדות שהפסיקו לתפקד, אנו נתקלים בקבצים במוסדות רבים שמספר תלמידיהם וכיתותיהם הוא אפס.

מצב זה גורם לכך שכל המבקש מידע על מצב ומצאי מבני החינוך נתקל בקשיים חמורים. לפיכך הממצאים שנמסור להלן הם חלקיים (לא כוללים גנים, מוסדות תרבות ספורט וחינוך על יסודי וגבוה), מעודכנים במידה מוגבלת, ואינם מצביעים על איכות המבנים.

כל ניסיון לבסס הערכות תקציביות מדויקות יותר לגבי המקומות בהם יוחלט למקד את המשך הפיתוח יחייב לפיכך בדיקה דקדקנית ביישוב עצמו. בדיקה זאת תצטרך לכלול איתור של כל מוסדות החינוך והתרבות ביישוב, ייעודם, ומצבם.

למרות האמור לעיל, הנתונים נותנים תמונת מצב כללית הן על מספר מבני החינוך המצויים בדרום, הן על היקף הבניה הממוצעת לתלמיד, והן על אזורים ואוכלוסיות בהן מצב הבינוי הוא טוב ואזורים ואוכלוסיות בהן יש מחסור חמור בבני וי.

על פי הנתונים שמצויים בידינו בכל מחוז הדרום פועלים כיום 528 בתי ספר, מהם 345 בתי ספר יסודיים. באזור הפיתוח מצויים 327 בתי ספר. מתוך בתי ספר אלה 76 הם במגזר הבדואי (כולם באזור שמדרום לקו בית קמה).

לוח מספר 32: מספר מוסדות החינוך במחוז הדרום לפי יישוב ואזור

סכום כולל	באר שבע	דרום	מזרח	מערב	צפון	שם רשות
19				19		אופקים
17		17				אילת
98					98	אשדוד
4				4		אשכול
43					43	אשקלון
5					5	באר טוביה
80	80					באר שבע
3				3		בני שמעון
23			23			דימונה
2		2				הערבה התיכונה
3		3				חבל אילות
9				9		חוף אשקלון
8			8			חורה
3				3		יואב
6			6			ירוחם
7			7			כסיפה
1			1			להבים
3				3		לכיש
5			5			לקיה
4			4			מיתר
4		4				מצפה רמון
8				8		מרחבים
22				22		נתיבות
2			2			עומר
16			16			ערד
6			6			ערערה בנגב
18			18			פזורה
26					26	קרית גת
15					15	קרית מלאכי
19				19		רהט
3		3				רמת נגב
4			4			שגב שלום
10				10		שדות נגב(עזתה)
12				12		שדרות
2				2		שער הנגב
8				8		שפיר
8			8			תל שבע
2			2			תמר
528	80	29	110	108	201	סכום כולל

שטח ממוצע לתלמיד

לצורך איתור מוקדים פוטנציאליים לריכוז מרחבים חינוכיים בעלי יכולת משיכה לאוכלוסיות חזקות החלטנו להשתמש ב"מדד סינטיטי" של מטרז לתלמיד. מדד זה המתקבל, על ידי חלוקת כלל השטחים הבנויים במוסדות חינוך, במספר התלמידים, נותן לנו תמונת מצב די טובה על רמת הצפיפות של התלמידים במוסדות החינוך ועל היכולת של מוסדות אלה לקלוט בעתיד תלמידים נוספים.

לפני שאנו ניגשים להצגת הנתונים מן הראוי להזכיר כמה עובדות יסוד. בחישובי התכנון של משרד החינוך שטח כיתה ממוצעת לבניה הכולל את כל חדרי הספח (מינהלה, חדרי שירותים, מעבדות, וכד'), וכן את שטחי ה"ברוטו" (מעברים קירות וכד') הוא כ-125 מ"ר. משמעות הדבר שלו כל התלמידים בישראל היו לומדים, במוסדות חינוך "תקניים" מבחינת המבנים, כאשר ממוצע התלמידים לכיתה הוא כ-30, הרי שהמטרז' הממוצע לתלמיד בכל הארץ היה צריך להיות כ-4.2 מ"ר. ואמנם על פי הנתונים שקיבלנו ממשרד החינוך בשנת 2005 היו 1.378 מיליון תלמידים ב-3779 מוסדות חינוך. כאשר השטח המבונה – הרשום במאגרי משרד החינוך באותה השנה היה 5.872 מיליון מטר מרובע, שהם כ-4.26 מ"ר לתלמיד.

יחד עם זאת:

- בחלק מבתי הספר לא הושלם הבינוי לפי הפרוגרמה, דבר זה צריך להוריד את ממוצע המטרז לתלמיד
- כתוצאה מתנועת אוכלוסייה בחלק גדול מבתי הספר מספר הכיתות קטן מהקיבולת דבר זה היה צריך להעלות את ממוצע המטרז לתלמיד
- בחלק מבתי הספר גם ממוצע התלמידים לכיתה קטן יותר מ-30 דבר שצריך להעלות את ממוצע המטרז לתלמיד, ואילו בבתי ספר אחרים התמונה היא הפוכה. דבר זה אינו אקראי והוא קשור לסוג הפיקוח, ולאזור הגיאוגרפי.

לוח מס' 33: סך כל מטרז מבונה, מספרי תלמידים ומטרז ממוצע לתלמיד במחוז הדרום בשנת 2005.

סך הכל	באר שבע	דרום	מזרח	מערב	צפון	סכום כולל
סך הכל סכום של סה"כ התלמידים ב-2005	110602	43913	143099	132775	79232	211633
סך הכל סכום של שטח מבנים כולל (ברוטו) מטרז לתלמיד	32111	9968	50666	39656	283396	713785
יהודי	3.44	4.41	2.82	3.35	3.58	3.37
סך הכל סכום של סה"כ התלמידים ב-2005	31997	9968	16097	26774	79232	164068
סך הכל סכום של שטח מבנים כולל (ברוטו) מטרז לתלמיד יהודי	110602	43913	91166	111747	283396	640824
ערבי	3.46	4.41	5.66	4.17	3.58	3.91
סך הכל סכום של סה"כ התלמידים ב-2005			34569	12882		47565
סך הכל סכום של שטח מבנים כולל (ברוטו) מטרז לתלמיד ערבי			51933	21028		72961
			1.66	1.83		1.71

לוח מס' 33 מראה את הממצאים לגבי מחוז הדרום בכללותו ולנגב בפרט. אפשר לראות שככלל במגזר היהודי, ממוצע המטרז לתלמיד, אינו רחוק מהממוצע הארצי (3.91 לעומת 4.26). אולם המצב במגזר הבדואי גרוע ביותר, ושם אפשר להצביע על מחסור אדיר במבנים.

לוח 34: רשויות מקומיות לפי אזור ולפי מטרז ממוצע לתלמיד

ממוצע לתלמיד	צפון	מערב	מזרח	דרום	באר שבע
8.73				הערבה התיכונה	
7.99	לכיש				
7.26		שדות נגב (עזתה)			
7.06			ערד		
6.45	יואב				
6.45		אשכול			
6.14			ירוחם		
5.86			דימונה		
5.30				רמת נגב	
4.59				מצפה רמון	
4.52		מרחבים			
4.46		שדרות			
4.44		שער הנגב			
4.41	שפיר				
4.39	קרית גת				
4.13				אילת	
4.02			עומר		
3.63		חוף אשקלון			
3.63		בני שמעון			
3.54	קרית מלאכי				
3.49		אופקים			
3.48				חבל אילות	
3.47	אשדוד				
3.44					באר שבע
3.25			תל שבע		
3.06	באר טוביה				
3.05	אשקלון				
2.77			מיתר		
2.66		נתיבות			
2.59			להבים		
2.33			כסיפה		
1.63		רהט			
1.42			ערערה בנגב		
1.33			לקיה		
1.14			חורה		
1.07			שגב שלום		
0.86			פזורה		

אם מתבוננים במצב ברשויות המקומיות כפי שהוא מצטייר מלוח 34 אפשר לראות כמה וכמה תופעות בולטות:

- א. מתוך 10 הרשויות בהן ממוצע המטרז לתלמיד הוא הגבוה ביותר 6 הן מועצות אזוריות. שלוש מהמועצות האזוריות הן גם הראשונות במידרג במובן זה. הסיבה לכך היא מספרי התלמידים הקטנים בבתי הספר של המועצות האזוריות.
- ב. ארבעה יישובים יהודיים עירוניים בולטים בממוצע המטרז הגבוה לתלמיד: ערד, ירוחם, דימונה ומצפה רמון. כאשר נזכור שאלה הם גם המקומות שאותרו כמקומות הבעייתיים ביותר מבחינת ההתפתחות הדמוגרפית שלהם, נתון זה יראה ברור מאליו.
- ג. כל היישובים הבדואים נמצאים הרחק בסוף הרשימה. היוצא מהכלל היחיד הוא תל שבע, ושם נראה לנו שחלה טעות כי בית הספר התיכון נספר פעמיים. לאחר תיקון הטעות המטרז הממוצע בתל שבע יעמוד על 2.7 מטר לתלמיד ולא 3.25.
- ד. יש יישובים יהודים לא מעטים שבהם ממוצע המטרז לתלמיד נמוך יחסית. ביניהם אפשר למנות את היישובים הגדולים, באר שבע, אשקלון, אשדוד, ונתיבות. מספרים אלה קצת מפתיעים בהתייחס לתמונת המצב הדמוגרפית ועל כן חשוב יהיה לבחון האם הנתונים מתארים תמונת מצב אמיתית, או שמא מדובר בחוסר של נתונים ובמיוחד באשר לבתי הספר המשרתים את המגזר החרדי.

מה המשמעות של נתונים אלה?

המשמעות המיידית של הנתונים שלעיל היא שהיישובים בהם יש יותר עודפים של שטחים בנויים יחסית למקומות האחרים הם ערד, דימונה, ירוחם ומצפה רמון, וכמובן המועצות האזוריות הערבה התיכונה, לכיש, ושדות נגב.

את דברינו אלה אנו חייבים לסייג במספר הסתייגויות.

- א. החישובים מבוססים רק על חלק מהמבנים, ויש כאמור אי התאמות בין נתוני המצאי של המבנים לבין נתוני מוסדות החינוך.
- ב. העובדה שביישוב מסוים ממוצע השטח לתלמיד גבוה יותר מאשר ביישוב אחר אין פירושה כלל שבאותו היישוב יש בתי ספר ריקים. הדבר יכול רק להצביע על כך שמספרי התלמידים בכיתות יותר נמוכים.
- ג. היות ומדובר בממוצעים כלליים הם אינם מלמדים דבר על עצם זמינות מבנים לסוגי פיקוח מסוימים או אפילו לדרג החינוך. ייתכנו בהחלט מצבים של עודפי בינוי לתלמידים בחינוך הממלכתי, ומחסור בבתי ספר במגזר החרדי, או עודפי בינוי ביסודי ומחסור בבתי ספר על יסודיים.
- ד. הנתונים הללו אינם מלמדים דבר על מצב המבנים, על מציאות או היעדר מבנים ייעודיים כגון מעבדות, סדנאות, ואולמי ספורט, וכן על רמת הניצול של המבנים.

למרות כל האמור לעיל, וכן הסתייגויות אפשריות נוספות, עדיין אנו סבורים, שהנתונים הגלמים על שטח לתלמיד מצביעים על הפוטנציאל השימוש במבני החינוך ביישוב, גם אם הדבר דורש רארגון של כלל מערכת החינוך היישובית.

מה גודל האוכלוסייה שאפשר יהיה לקלוט בנגב במצאי הפיזי הקיים?

אחת השאלות הנשאלות, ובדין, היא השאלה, מה יהיו היקפי הבינוי הדרושים אם וכאשר יתחולל הגידול הצפוי באוכלוסייה, כתוצאה מהצלחת התוכנית הלאומית לפיתוח הנגב.

הנחת העבודה של התוכנית הלאומית לפיתוח הנגב היא שאוכלוסיית היעד באזור הפיתוח תגיע ל-1.1 מיליון תושבים. פירושה של הנחת עבודה זאת הוא גידול של כ-600 אלף נפש אם מדובר באזור שמדרום לקו בית קמה, ושל כ-300 אלף נפש אם מדובר באזור המוגדר על ידי משרד החינוך כמחוז דרום.

משמעותו של גידול זה כאשר אוכלוסיית גילאי החינוך מונה כ-20% מכלל האוכלוסייה (הדבר כמובן שונה בין האוכלוסייה הבדואית לאוכלוסייה היהודית) היא תוספת של בין 120 אלף ל-60 אלף תלמידים למערכת החינוך בגיל חינוך חובה.

אם נרצה לכלול בכך גם את גילאי 3-4 וכן את גילאי החינוך העל תיכוני והגבוה התוספת תהיה גדולה בהרבה הן משום ששנתונים אלה גדולים יותר והן משום ששיעורי הלמידה בשנתונים אלה נמוכים יותר ובמיוחד במגזר הבדואי. היות ובמחוז הדרום יש כ-213 אלף תלמידים, ובנגב כ-130 אלף, הרי שמדובר בתוספת של כשלושים אחוז אם מתייחסים לאוכלוסיית מחוז הדרום, וכ-100 אחוז אם מתייחסים לאוכלוסיית הנגב.

על פניו, לכאורה, הגבולות העליונים של תוספת הבינוי הם קליטת כל האוכלוסייה החדשה בבנייה חדשה של מוסדות חינוך, מתוך הנחה ששיעורי הגילאים באוכלוסייה בגילים הרלבנטיים באוכלוסייה החדשה דומים לשיעורי הגילאים הנוכחיים, מבלי להגדיל את הצפיפות הקיימת בכיתות.¹⁰ דהיינו בהנחה של 30 תלמידים בממוצע תוספת הבינוי תנוע בין 4000 ל-2000 כיתות. היות ועלות בניית כיתה חדשה היא כחצי מיליון שקל הרי שמדובר בעלות שבין שני מיליארד למיליארד שקלים.

אולם היות וקיימת כבר מערכת חינוך יש לקחת בחשבון את פוטנציאל הקליטה הקיים אותו אפשר לאמוד בשיטות שונות. שתי השיטות הפשוטות ביותר, לכאורה, לבחינת הצרכים בבינוי הן השיטות הבאות:

א. **גישת הכיתות כיחידה חינוכית** - על פי גישה זאת יוצאים מתוך הנחה שלכל הכיתות בבית הספר יש חדרים במידה העונה פחות או יותר על הצרכים. כאשר יוצאים מהנחה זאת, בודקים את מספר הכיתות הקיים, מניחים מספר כל שהוא בין הממוצע הנוכחי, לבין המספר המכסימאלי של תלמידים בכיתה (שהוא כיום 40), מפחיתים את הממוצע הנוכחי מהמספר שנקבע ומכפילים במספר הכיתות הפועלות כיום. המספר שיתקבל מייצג את היקף כושר הקליטה של המערכת הקיימת, ללא צורך בבינוי נוסף.

¹⁰ אנו אומרים לכאורה, משום שתיאורטית לפחות יכול להיווצר צורך נוסף כתוצאה מהצטרפות האוכלוסייה הוותיקה למוסדות החינוך החדשים, וכן מעליה בשיעורי הלמידה בקרב האוכלוסייה הוותיקה.

ב. **גישת הכיתות כחדרי לימוד** - הדרך השנייה היא ספירת חדרי הלימוד (כאשר הנתון קיים בידינו), הכפלת מספר זה במספר הילדים שנקבע כממוצע הגבוה, והפחתת מספר הילדים בפועל. גם כאן אפשר לעדן במידת מה את המספרים.

התחשיבים המוצעים להלן מתייחסים לאזור המוגדר כאזור הדרום על ידי משרד החינוך (דהיינו כולל אוכלוסיית הערים אשדוד, אשקלון, קרית גת וכד').

א. גישת הכיתות כיחידה חינוכית.

בתשס"ד היו במחוז הדרום (על פי מקור נתונים שונה) 213 אלף תלמידים ו-7207 כיתות ובממוצע 29.6 תלמידים לכיתה. כל העלאה בממוצע התלמידים לכיתה בתלמיד אחד תאפשר קליטת כ-7200 תלמידים, או לחלופין 36000 אנשים נוספים.¹¹ בהנחה שגילאי החינוך מהווים כ-20% מהאוכלוסייה, והממוצע יעלה ל-35 תלמידים לכיתה, מצאי המבנים הגלמי המצוי היום במחוז הדרום מאפשר קליטה של 39000 תלמידים וכ-200 אלף תושבים חדשים ללא בינוי נוסף. גידול האוכלוסייה באזור הדרום ב-300 אלף תושבים יחייב על כן תוספת מבנים עבור 20 אלף תלמידים. ברמת הצפיפות הנוכחית (30 תלמידים לכיתה) מדובר בתוספת בינוי של 666 כיתות, בעלות של כ-333 מיליון שקל. ברמת צפיפות של 35 תלמידים לכיתה מדובר בקצת פחות מ-600 כיתות שהם כ-200 מיליון שקל.

אולם החישוב הנ"ל הוא פשטני והוא אינו מתחשב בקשיחויות בתוך המערכת. כלומר חוסר היכולת לשכן תלמידים בדואים בבתי ספר יהודיים, או תלמידים חרדים במוסדות ממלכתיים וכד'. הוא גם אינו מתחשב בפריסה הגיאוגרפית של תלמידים ואוכלוסייה חדשים בין היישובים ואפילו בתוכם (מי שיתיישב בשכונה חדשה בבאר שבע לא ישלח את ילדיו לשכונה וותיקה הרחוקה ממקום מגוריו החדש).

מנתוני משרד החינוך עולה שבמחוז הדרום אפשר – בשיטת חישוב זאת – לקלוט 35 אלף תלמידים חדשים במבנים קיימים במגזר היהודי בעוד שרק 4 אלפים אפשר יהיה לקלוט במגזר הבדואי. ולפיכך אם תוספת התלמידים תתחלק למשל 30 אלף במגזר היהודי ו-30 אלף במגזר הבדואי, לא נצטרך לכאורה לבנות כלל במגזר היהודי, ונצטרך לבנות עבור 26000 תלמידים במגזר הבדואי, ואז נצטרך לא 666 כיתות כי אם 866 כיתות והעלות תהיה לא 333 מיליון כי אם 433 מיליון.

אם ממשיכים ומסתכלים על הנתון במגזר היהודי לפי שלבי חינוך הרי שמתברר שניתן לקלוט 27 אלף תלמידים בחינוך היסודי, ורק 8 אלפים בחינוך העל יסודי, וברור שחלוקה כזאת תחייב תוספת בינוי בחינוך העל יסודי. אם תוספת התלמידים במגזר היהודי תתחלק שווה בשווה בין תלמידי החינוך היסודי לתלמידי החינוך העל יסודי, נצטרך להוסיף כיתות עבור 7000 תלמידים בחינוך העל יסודי היהודי, למרות שיהיה לנו עודף בינוי בחינוך היסודי. במקרה כזה נצטרך תוספת של עוד 233 כיתות בעלות של 116.5 מיליון שקל.

¹¹ חשוב כמובן להדגיש שהעלאת ממוצע התלמידים לכיתה, יכולה אמנם לסייע בהשגת חיסכון בבינוי, אך היא מהלך לא רצוי מבחינה חינוכית. למעשה יש מי שירצו לפעול דווקא בכיוון ההפוך, דהיינו צמצום מספר התלמידים בכיתה, ואז לא זאת בלבד שהמערכת הנוכחית, על פי גישה זאת אינה כוללת פוטנציאל קליטה, היא למעשה תיצור ביקוש לתוספת מבנים ללא תוספת תלמידים.

אם נוסף ונסתכל ב"אפשרויות הקליטה" לפי סוג פיקוח במגזר היהודי יתברר שמתוך 35 אלף התלמידים שיכולה לקלוט מערכת היהודית כמעט 22 אלף הם בחינוך החרדי והדתי. אם שני שלישי מתוספת התלמידים בחינוך העל יסודי הממלכתי הרי שהתוספת הנדרשת בבינוי בחינוך העל יסודי תהיה לא עבור 7000 תלמידים כי אם עבור 8400 תלמידים ואז נצטרך עוד 47 כיתות בעלות של 23.5 מיליון שקל.

לוח 35: אפשרויות קליטת תלמידים נוספים לפי שלב חינוך וסוג פיקוח

	ממלכתי	ממלכתי דתי	אחר	
יסודי	11721	7887	7109	
חט"ב	2399	1709	2898	
חט"ע	-780	741	1366	
	13340	10337	11373	

כל החישובים התיאורטיים הללו מתעלמים לחלוטין מהאפשרות שפריסת האוכלוסייה החדשה לא תהיה שווה על פני כל המחוז, ובוודאי שלא תהיה שווה בתוך היישובים. ברור שפריסה לא פרופורציונית תחייב תוספות בניה גדולות יותר.

ב. גישת הכיתות כחדרי לימוד

הגישה השניה מתעלמת מהכיתות כיחידות חינוכיות ומתייחסת לכיתות כאל חדרי לימוד. אם יש בידינו נתונים על מלאי המבנים, כולל מספר הכיתות בכל בית ספר, הרי שלאור המגבלה של מספר התלמידים לכיתה אנו יכולים להעריך את מספר התלמידים המכסימלי שאפשר לקלוט באותם המבנים. משרד החינוך ערך חישוב מעין זה לגבי 194 בתי ספר באזור שהגדרנו כאזור הנגב (מתוך 318 בתי ספר). אם נניח שהמצב בבתי הספר שאין לנו עליהם נתונים דומה למצב בבתי הספר לגביהם יש לנו נתונים הרי שעל פי נתוני המשרד יש בבתי הספר באזור הנגב כ- 50000 מקומות פנויים במגזר היהודי, וחסרים כ- 15000 מקומות במגזר הבדואי. זאת כאשר מדובר לכאורה בתוספת של 120000 תלמידים. על פניו לפיכך יהיה צורך בתוספת מיידית של 500 כיתות במגזר הבדואי, ללא שום תוספת של תלמידים לא מגידול טבעי ולא מהגדלת שיעורי למידה. וכן תוספת של 2000 כיתות עבור האוכלוסייה החדשה (גודל אוכלוסיית התלמידים החדשה הזקוקה לבינוי הוא 120000 פחות 50000 מקומות פנויים, לפי 30 תלמידים לכיתה). היקף הבניה המכסימאלי יהיה 4000 כיתות עבור 120000 תלמידים ועוד 500 כיתות עבור כיסוי המחסור לבדואים ובסך הכל 4500 כיתות בעלות המכסימאלית של 2 ורבע מיליארד שקל. העלות המינימאלית הכוללת של הבינוי היא לעומת זאת מיליארד ורבע שקל. הפער בין המינימום שיידרש למכסימום הוא על כן כמיליארד שקל. כל זאת ללא שום התחשבות בכל הגורמים שהוזכרו לעיל.

פרק ג – מחוז דרום תשומות ותפוקות.¹²

יש הנוטים לראות במחוז הדרום, מחוז הסובל מהפליה וקיפוח בהקצאת המשאבים מחד גיסא ומהישגים ותפוקות נמוכים מאידך גיסא. פרק זה יוכיח כי ראייה זאת לוקה בחסר, והתמונה הרבה יותר מורכבת.

מערכת החינוך במחוז הדרום היא בעצם מערכת דואלית, כאשר אין שום דמיון בין שתי מערכות החינוך השוכנות בה זו לצד זו. המערכת האחת היא מערכת החינוך העברי, שבדרך כלל אינה שונה בתפוקותיה מהמערכת העברית בארץ בכללותה.¹³ ואילו המערכת השנייה היא מערכת החינוך הבדואית, המפגרת בכל מובן והיבט לא רק אחרי מערכת החינוך העברית בארץ ובמחוז הדרום כי אם גם אחרי מערכת החינוך הערבית הכלל ארצית ואפילו אחרי מערכת החינוך הבדואית בצפון הארץ.

המשאבים המוקצים למחוז הדרום – כאשר מתייחסים להקצאה לתלמיד בודד ובמיוחד כאשר מדובר במגזר היהודי - אינם נופלים ובמקרים רבים אף עולים בהיקפיהם על המשאבים המוקצים במחוזות האחרים, וההישגים של המחוז, בהתחשב בנתוני הרקע הסוציו אקונומיים של אוכלוסייתו אינם נופלים – בודא שלא במידה ניכרת – מההישגים של תלמידי שאר המחוזות. יתירה מזאת קצב ההתקדמות בהישגים בשנים האחרונות במחוז הדרום היה מהיר יותר מאשר ברוב המחוזות האחרים.

כאשר נדון בתשומות נתעכב על המשתנים הבאים:

1. גודל כיתה
2. נתוני השכלה וותק של המורים
3. הקצאת שעות שבועיות ותקציב הוראה בחינוך היסודי, ובחטיבות הביניים.

כאשר נתבונן בתפוקות נתייחס למשתנים הבאים:

1. שיעורי נשירה
2. ההישגים במיצב
3. ההישגים בבחינות הבגרות
4. שיעורי הפניה להשכלה גבוהה מבין הזכאים לתעודת הבגרות
5. שיעור הסטודנטים מבין כלל התושבים
6. אחוז הסטודנטים הלומדים בנגב.

¹² בפרק זה נתייחס בחלק מהניתוחים למחוז הדרום כולו ללא הבחנה של הנגב ואזורי המשנה, המחייבת עבודה נוספת. בסך הכל לצורך התמונה בכללותה נראה לנו שהתייחסות זאת מספקת.
¹³ קיים בהחלט שוני בחלק מהתשומות אולם שוני זה מוסבר בעיקרו על ידי הנתונים הסוציו אקונומיים היותר חלשים של אוכלוסיית מחוז זה. גם את הישגי המחוז בתחומים השונים יש לראות על רקע זה.

1. תשומות

1. צפיפות התלמידים בכיתה.

צפיפות התלמידים בכיתות היא אחד המשתנים המוזכרים לעתים תכופות בספרות המקצועית ובקרב אנשי חינוך כבעלי משמעות רבה לאיכות החינוך המוענק בבית הספר.

מלוח מס' 36 עולה שצפיפות התלמידים במחוז הדרום דומה מאד לצפיפות התלמידים הארצית. אולם ייתכן והדבר מוטה במקצת בגלל ריבוי התלמידים הבדואים שם הצפיפות גבוהה במיוחד. נתבונן על כן בצפיפות התלמידים במחוז הדרום במגזר העברי בלבד.

לוח מס' 36: צפיפות התלמידים בכיתות לפי מחוזות¹⁴

ממוצע	כיתות	תלמידים	מחוז
29.0	7326	212,427	דרום
29.5	5489	162,053	חיפה
27.9	6377	178,191	ירושלים
29.8	10583	315,250	מרכז
29.9	9071	271,410	צפון
28.4	6765	191,938	תל אביב
29.1	47510	1,380,308	סך הכל התלמידים

מסתבר שגם אם בודקים את המגזר היהודי לבדו, ממוצע הצפיפות במחוז דרום זה לממוצע הארצי, גבוה במקצת ממחוז ירושלים ומחוז צפון ונמוך ממחוזות חיפה, מרכז ותל אביב.

לוח מס' 37: צפיפות התלמידים בכיתות לפי מחוזות (מגזר עברי)

ממוצע	כיתות	תלמידים	מחוז
28.7	5887	168833	דרום
29.2	3899	113935	חיפה
26.8	6635	177738	ירושלים
30.0	9425	282506	מרכז
28.1	4026	113311	צפון
28.9	6518	188120	תל אביב
28.7	36619	1052311	סך הכל התלמידים

¹⁴ לא התייחסנו כאן למחוזות יו"ש וחבל עזה שם הצפיפות קטנה במיוחד
 מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878
 טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL; nachum03@012.net.il

אם המצב במגזר העברי דומה למצב בארץ כולה הרי שאצל הבדואים שם הצפיפות היא 32 תלמידים בכיתה, המצב הוא הרבה יותר גרוע.

בסיכומו של דבר אפשר לומר שמבחינת צפיפות התלמידים בכיתות מצבו של מחוז דרום אינו שונה באופן משמעותי מהמצב בשאר חלקי הארץ.

2. כוח האדם החינוכי.

אין ספק שהמרכיב בעל ההשפעה המכרעת ביותר על כל מערכת חינוכית הוא כוח האדם העומד לרשותה. הדרך המקובלת ביותר, במצב הידע הנוכחי על פונקציות הייצור בחינוך, לנהוג מדוד את איכותו של כוח אדם בהוראה היא על ידי בחינת משתנים כגון השכלה (המתבטאת על ידי רמת התואר האקדמי של המורה), וניסיון (המתבטא לרוב על ידי הוותק). לצערנו בשורה רבה של מחקרים שנערכו בשנים האחרונות – כולל במחקר שנעשה בישראל והתבסס על נתוני המיצ"ב בישראל¹⁵ - מתברר שהקשר בין משתנים אלה להישגים לימודיים הוא חלש מאד, וככל הנראה גורמים אחרים, כגון המוטיבציה של המורים, רמת הכישורים הבסיסית וכד' הם בעלי השפעה גדולה יותר.

לאור האמור לעיל, והיות ואין לנו נתונים אחרים כל שלא ידונו לעשות הוא בכל זאת להשוות את הנתונים הפורמאליים, שיש לנו על המורים במחוז דרום לעומת המורים בכל הארץ. הנתונים שבידנו מבוססים על סקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על כוח האדם בהוראה בתש"ס¹⁶

היות ובסקר לא מופיעים נתונים על המורים במגזר הבדואי בדרום, נשווה רק את נתוני המורים של המגזר היהודי.

התבוננות חטופה בלוח מס' 38 מצביעה מיד על כך שההבדלים בין הנתונים הארציים לנתונים במחוז דרום אינם דרמטיים, ואין לפרש את כולם דווקא לרעת המחוז. מבחינת מין המורים כמעט ואין הבדלים למעט בחטיבה העליונה שם שיעור הגברים נמוך קצת יותר, וזאת בשעה שבחטיבת הביניים הוא קצת יותר גבוה.

¹⁵ ד"ר גילי שילד, מר מ. אסולין: הקשר בין הכשרת המורים להישגי התלמידים, דו"ח ביניים לפי נתוני המיצ"ב תשס"ד. מדינת ישראל משרד החינוך תרבות והספורט לשכת המנהלת הכללית אגף הערכה ומדידה. החוקרים מסיימים את עבודתם בקביעה שאין בידיהם מספיק נתונים על מנת לקבוע אם יש בכלל קשר בין השכלת המורה ומרכיביה לבין הישגי התלמידים. ברור שעל פניו בניתוח פשוט קשר כזה אינו בנמצא. אם כי מחקר אחר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הצביע על קשר סטטיסטי בין אפיוני המורים להישגי התלמידים בבגרות.

¹⁶ סקר כוחות הוראה תש"ס, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומשרד החינוך, ירושלים נובמבר 2002

לוח מס' 38: מאפייני המורים (מין, גיל, ותק, והשכלה) ברמה הארצית ובמחוז הדרום

דרום				כלל ארצי				המשתנה
חטי"ע	חטי"ב	יסודי	סך הכל	חטי"ע	חטי"ב	יסודי	סך הכל	
								מין
27.6	20.4	13.4	19.5	30.2	18.2	13.1	19.5	גברים
72.4	79.6	86.6	80.5	69.8	81.8	86.9	80.5	נשים
								גיל
13.5	16.8	23.5	19.5	9.5	12.3	18.3	14.3	עד 29
63.1	64.5	64.7	63.6	59.8	64.6	64.7	63.0	30-49
23.4	18.7	12.0	16.8	30.6	23.0	16.9	22.7	+50
								ותק מוכר
11.8	16.2	21.4	17.9	7.6	11.4	17.6	13.3	עד 4
49.3	50.5	50.7	50.0	46.5	50.4	51.3	49.4	5-19
38.8	33.2	28.0	32.1	45.8	38.1	43.2	37.3	+20
								השכלה
24.3	21.4	9.3	16.0	26.0	21.2	10.4	17.2	ד"ר ומ"א
52.0	54.8	35.0	42.5	51.3	55.7	37.9	45.4	ב"א
12.5	17.5	37.8	26.5	12.2	16.7	35.5	24.7	בכיר
9.6	3.6	12.4	10.1	9.8	4.2	12.2	10.0	מוסמך
1.5	2.7	5.5	3.9	0.8	2.3	4.0	2.7	לא מוסמך

מבחינת הגיל הרי שהמורים בדרום צעירים יותר, אך בשכבת הגיל 30--49 שהיא עמוד השדרה של המערכת, איננו רואים כמעט הבדל. נתונים אלה מצביעים על כך שבעתיד הנראה לעין כאשר במחוזות אחרים בארץ יהיה מחסור במורים ותיקים, המצב בדרום יהיה יחסית טוב יותר. מצד שני ייתכן והדבר יגרום לנדידה מוגברת מהדרום למחוזות האחרים.

תמונת הוותק בהוראה היא תמונת ראי לתמונת הגיל. חשוב אולי להדגיש שיש לא מעט ממצאים מחקרניים המורים על כך הסבורים שלהרכב כוח אדם צעיר יותר מהסוג שקיים בדרום יש יתרון לעומת הרכב הגילים במחוזות כמו המרכז ותל אביב, כי המורים הבוגרים יותר שחוקים, ובסיס הידע התיאורטי שלהם מיושן יותר.

הרכב המורים בדרום מבחינת השכלתם נמוך במקצת לעומת הממוצע הארצי, אך המספרים אינם נראים כבעלי חשיבות גדולה. יחד עם זאת זה בהחלט עניין של הערכה, ותתכן גם דעה אחרת בנושא זה.

בסיכומו של דבר לא נראה שהמאפיינים הפורמאליים של המורים במחוז הדרום שונים משמעותית מהמאפיינים הפורמאליים של המורים בכל הארץ.

3. הקצאת שעות שבועיות ותקציב הוראה בחינוך היסודי, ובחטיבות הביניים.

משרד החינוך והתרבות עורך מדי שנה בקרה בכמה מאות בתי ספר יסודיים וחטיבות ביניים. בבקרת התקן של תשס"ג¹⁷ עולה שלמרות השיעור הגבוה יחסית של האוכלוסייה הבדואית בכלל אוכלוסיית מחוז הדרום (קרוב ל-23% במחוז הדרום כולו, וכ-37% בנגב), אוכלוסייה שהפלייתה לרעה ידועה ומוכרת לכלל הציבור הקצאת השעות לתלמיד בחינוך היסודי במחוז הדרום אינה נופלת מהממוצע הארצי (1.62 הממוצע הארצי לעומת 1.61 הממוצע במחוז הדרום), בחטיבת הביניים ההקצאה הממוצעת במחוז הדרום גבוהה יותר (1.77 לעומת 1.69). דבר זה מצביע בבירור על כך שההקצאה לתלמיד בחינוך העברי גבוהה יותר כפי שהדבר עולה מתוך לוח 39.

כאשר מתבוננים בכלל השעות לתלמיד – כלומר כולל שעות ממקורות אחרים – הרי שבחינוך היסודי ממוצע השעות נמוך במקצת במחוז הדרום 1.84 לעומת 1.87, לעומת זאת בחטיבות הביניים ההקצאה היא כמעט זהה 1.89 במחוז הדרום לעומת 1.88 הכלל ארצי. בכל מקרה ההבדלים אינם גדולים.

מצויים בידינו גם נתוני ההקצאה הכספית למטרות הוראה בחינוך היסודי (במסגרת התקן המוקצה על ידי משרד החינוך בלבד) לתשס"ד אותם אנו מביאים בלוח מס' 39. הנתונים הללו מצביעים בברור על כך שהתקציב לתלמיד במחוז הדרום גבוה בסדר גודל של 10% מהתקציב הארצי הממוצע. הדבר מוסבר כמובן על ידי תנאי הרקע הסוציו אקונומיים היותר קשים, והפריפריאליות של המחוז.

יש כמובן מי שיאמר, **ולהערכתנו בצדק**, שההפליה המתקנת במקרה זה איננה מספקת, אך אי אפשר להכחיש את קיומה.

לוח מס' 39: הקצאה ממוצעת לתלמיד לפי קבוצות אוכלוסייה (ארצי ומחוז דרום)

מחוז דרום	כלל ארצי	קבוצת אוכלוסייה
3352	3593	מוסדות פטור
4714	4988	מוכר שאיננו רשמי
6012	5670	ממלכתי לא יהודי
6643	6075	ממוצע כללי
6872	6220	ממוצע כללי יהודי
7128	6310	רשת החינוך העצמאי
8110	7560	ממלכתי דתי
8306	8300	מעין החינוך התורני

¹⁷ מנחם קפלן, דו"ח בקרת התקן בחינוך היסודי ובחטיבות הביניים בשנת הלימודים תשס"ג, אוקטובר 2003

2. תפוקות

1. שיעורי נשירה

אחד האינדיקטורים הטובים ביותר לאיכותה של מערכת חינוך הם שיעורי הנשירה בתוכה. מערכת עם שיעורי נשירה גבוהים אינה עומדת לפחות באחת המטרות המרכזיות של כל מערכת חינוך מודרנית, הלא היא מתן חינוך לכל. אם מתבוננים על מערכת החינוך במחוז הדרום אפשר לראות ששיעורי הנשירה של תלמידי כיתות ט'-יב' בתשס"ב במגזר העברי במחוז דרום כמעט זהים לשיעורי הנשירה הכלל ארציים 4.8% לעומת 4.6%, לעומת זאת שיעורי הנשירה במגזר הבדואי העומדים על 12.4% גבוהים במידה ניכרת הן משיעורי הנשירה במגזר העברי, והן משיעורי הנשירה הארציים במגזר הערבי שעמדו באותה השנה על 9.1%¹⁸

2. ההישגים במיצ"ב

בשנים האחרונות עורך משרד החינוך מבחנים כלל ארציים (מבחני מיצ"ב) תוצאות המבחנים לשנים תשס"ב ותשס"ג מצביעות על חולשה קלה יחסית של מחוז הדרום, אך חולשה זאת איננה גדולה והיא בהחלט יכולה ליפול בתחום הטעות הסטטיסטית. בכל מקרה מחוז דרום נמצא ברמה דומה למחוזות ירושלים וצפון המשרתים אוכלוסיות חלשות יותר ובחלק מהמקצועות הוא אף מגלה שיפור קל.

לוח 40: הישגים לימודיים בכיתות ה' לפי מחוזות - חינוך יהודי¹⁹

	ירושלים	צפון	חיפה	מרכז	תל-אביב	דרום	מנח"י
עברית	תשס"ב	74	73	73	74	72	76
	תשס"ג	71	71	73	71	70	73
מתמטיקה	תשס"ב	70	75	73	76	75	77
	תשס"ג	67	71	76	74	74	71
מדע וטכנולוגיה	תשס"ב	64	68	66	67	63	65
	תשס"ג	66	69	72	69	71	67
אנגלית	תשס"ב	71	73	72	77	71	78
	תשס"ג	70	73	78	76	73	77

¹⁸ משרד החינוך והתרבות עובדות ונתונים 2004, המנהל לכלכלה ותקציבים, ירושלים 2004
¹⁹ מדינת ישראל משרד החינוך והספורט, לשכת המנהלת הכללית אגף הערכה ומדידה, מערכת החינוך בישראל במבט- על מיצ"ב תשס"ב - תשס"ג

לוח 41: הישגים לימודיים בכיתות ה' לפי מחוזות – חינוך לא יהודי²⁰

מנח"י	דרום	תל-אביב	מרכז	חיפה	צפון	ירושלים		
39	57	46	41	44	24	39	תשס"ב	ערבית
37	47	50	49	46	37	37	תשס"ג	
59	79	64	53	58	33	59	תשס"ב	מתמטיקה
40	52	54	52	40	40	40	תשס"ג	
44	54	49	46	49	30	44	תשס"ב	ביולוגיה
45	51	56	54	38	45	45	תשס"ג	
65	84	73	63	66	34	65	תשס"ב	אנגלית
53	68	67	65	62	53	53	תשס"ג	

מבחני המיצ"ב במגזר הלא יהודי מראים תמונה מפתיעה, כאשר ההישגים היחסיים של תלמידי מחוז הדרום טובים יותר, ובמידה ניכרת, מההישגים של כל המחוזות האחרים. התמונה היא כל כך מפתיעה שאנו נוטים להטיל ספק במהימנותה, אולם כל עוד לא יוכח אחרת זאת התמונה המופיע בפרסום הרשמי אודות מבחן המיצב במגזר הערבי. לעומת תמונה מפתיעה זאת נתוני מיצ"ב תשס"ד במתמטיקה וערבית בכיתה ז' מאששים את הידיעה המוקדמת שלנו שהישגי המגזר הבדואי נופלים משמעותית מהישגי התלמידים הערבים האחרים. נושא זה על כן חייב בירור יותר מעמיק.

3. ההישגים בבחינות הבגרות

הקריטריון הנפוץ והמקובל ביותר – לטוב או לרע - במערכת החינוך היום, הם הישגי התלמידים בבחינות הבגרות. קריטריון זה מקובל משני טעמים עיקריים. הטעם האחד העובדה שאלה הם המבחנים הארציים החיצוניים היחידים (למעט מבחני המיצ"ב בשנים האחרונות). הטעם השני הוא כי ההצלחה במבחנים אלה מהווה תנאי סף להמשך לימודים על תיכוניים, ובמשתמע גם להמשך קידום חברתי – כלכלי.

כאשר מדברים על ההישגים בבחינות הבגרות מתייחסים למעשה לכמה וכמה מדדים שונים. המדד החשוב ביותר הוא למעשה שיעור הזכאים מבני הגיל הרלבנטי לתעודת בגרות העומדת בתנאי הסף של כניסה לאוניברסיטה. הקושי עם נתון זה הוא היעדר נתונים טובים על כלל הנערים והנערות בגיל מסוים ביישוב.

²⁰ שם

לפיכך, הנתונים אותם קיבלנו ממשרד החינוך, ועליהם נדווח הם על מספרי התלמידים בכיתה יב' שיעורי הניגשים לבחינות הבגרות, שיעורי הזכאים לתעודת בגרות, ושיעורי הזכאים לתעודת בגרות העומדת בדרישות הסף של המוסדות להשכלה גבוהה. כאמור, נתונים אלה יכולים להיות מוטים אם יש הבדלים גדולים בשיעורי הלמידה בכיתה יב' בין היישובים ובין המחוזות. כפי שכבר ציינו אין לנו סיבות להניח שיש הבדלים כאלה באשר למגזר היהודי, אך יש בהחלט הבדלים בין המחוזות באשר למגזר הלא יהודי.

לוח 42: שיעור הניגשים לבחינות בגרות, הזכאים לתעודה, והזכאים לתעודה העומדת בדרישות הסף של האוניברסיטאות (מחוז דרום וכלל ארצי)

תלמידים ערבים בלבד	תלמידים בדואים בלבד	תלמידים יהודים בלבד	כל אוכלוסיית התלמידים	
1.00	1.00	1.00	1.00	שיעור ארצי של לומדים בי"ב
0.90	0.82	0.90	0.90	שיעור ארצי של ניגשים לבגרות
0.47	0.36	0.61	0.58	שיעור ארצי של זכאים לבגרות
0.36	0.20	0.52	0.49	שיעור ארצי של זכאים לבגרות העומדים בדרישות הסף של האוניברסיטה
	1.00	1.00	1.00	שיעור של לומדים בי"ב במחוז דרום
	0.81	0.90	0.89	שיעור של ניגשים לבגרות במחוז דרום
	0.34	0.61	0.58	שיעור של זכאים לבגרות במחוז דרום
	0.20	0.50	0.46	שיעור של זכאים לבגרות העומדים בדרישות הסף של האוניברסיטה במחוז דרום

לוח 41 מצביע על כך שאין כל הבדל בין ההישגים של כלל האוכלוסייה במחוז הדרום להישגים של כלל האוכלוסייה בארץ (למעט בשיעור הזכאות לתעודה העומדת בתנאי הסף וגם שם ההבדל הוא קטן מאד). תמונה זהה אפשר לראות בהשוואת האוכלוסייה היהודית בארץ לאוכלוסייה היהודית במחוז הדרום. לעומת זאת הישגי האוכלוסייה הבדואית בדרום נופלים בהרבה מהישגי האוכלוסייה היהודית והערבית.

אולם אם מתבוננים ביתר פירוט על תמונת המצב לפי אזורים אפשר להבחין בהבדלים ניכרים בהישגים.

לוח 43 מצביע על כך ששיעורי הזכאים לתעודת בגרות העומדת בדרישות הסף באזור צפון ודרום גבוה בהרבה משיעור זה באזור מערב ומזרח ובאר שבע.

מעניין לציין גם ששיעורים אלה בקרב הבדואים גבוהים יותר באזור מערב (שם יושבת רהט) מאשר באזור מזרח (שם נמצאת בעיקר הפזורה).

ההבדלים בשיעורי הניגשים מתוך הלומדים ובשיעורי הזכאים מתוך הניגשים נמוכים יותר. מעניין לציין ששיעורי הניגשים מתוך הלומדים ברהט דומים לשיעור הניגשים במגזר היהודי, לעומת זאת שיעורי הזכאים נמוכים.

לוח 43: שיעור הניגשים לבחינות בגרות, הזכאים לתעודה, והזכאים לתעודה העומדת בדרישות הסף של האוניברסיטאות (מחוז דרום לפי אזורי משנה)

סכום כולל	צפון	מערב	מזרח	דרום	באר שבע	
						בדואים
1.00		1.00	1.00		1.00	סכום של לומדים בי"ב
0.81		0.90	0.79		0.00	סכום של ניגשים לבגרות
0.34		0.30	0.37		0.00	סכום של זכאים לבגרות
0.20		0.22	0.19		0.00	סכום של עומדים בדרישות הסף
						יהודים
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	סכום של לומדים בי"ב במגזר היהודי
0.90	0.92	0.86	0.93	0.92	0.84	סכום של ניגשים לבגרות
0.61	0.66	0.58	0.59	0.64	0.53	סכום של זכאים לבגרות
0.50	0.53	0.42	0.49	0.55	0.43	סכום של עומדים בדרישות הסף
						סך הכל
1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	סך הכל סכום של לומדים בי"ב
0.89	0.92	0.87	0.86	0.92	0.84	סך הכל סכום של ניגשים לבגרות
0.58	0.66	0.49	0.48	0.64	0.53	סך הכל סכום של זכאים לבגרות
0.46	0.53	0.37	0.35	0.55	0.43	

4. שיעורי הפניה להשכלה גבוהה מבין הזכאים לתעודת הבגרות

נתון מעניין הוא גם הנתון בדבר שיעור הפונים להשכלה גבוהה מתוך שיעור הזכאים לתעודת בגרות. גם נתון זה אינו מצביע על שום נחיתות של מחוז דרום. אם כבר אז ההפך הוא הנכון. בשעה שהנתון הכלל ארצי מצביע על ירידה בשיעור הפונים מ-40.4% ממחזור מסיימי 1984 ל-34.9% ממחזור מסיימי 1992, במחוז הדרום באותם השנים הסתמנה מגמה הפוכה ושיעור הלומדים באוניברסיטאות מבוגרי מחזורים אלה עלה מ-38.8% (פחות מהממוצע הארצי באותה שנה), ל-39.4% (משמעותית יותר מהממוצע הארצי באותה השנה).²¹

5. אחוז גילאי 20-29 הפונים ללימודים גבוהים מתוך היישובים

מרכז אדוה עורך מדי כמה שנים בדיקה של שיעור הפונים ללימודים גבוהים מתוך כלל הגילאים ביישוב. הבדיקה האחרונה נערכה לגבי שנת הלימודים 2002/3. הממצאים של הבדיקה אינם מפתיעים והם מראים בברור שככל שהיישוב חלש יותר מבחינה סוציו אקונומית שיעור הגילאים הפונים ללימודים גבוהים נמוך יותר.

²¹ מערכת החינוך בראי המספרים, 2003 משרד החינוך והתרבות המנהל לכלכלה ותקציבים עמ'

מעבר לכך אפשר לומר שבכל מחוז הדרום יש שלושה יישובים (להבים, עומר ומיתר) שבהם שיעורי הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה עולים במידה ניכרת על הממוצע הארצי (הם מעל 30% כשהממוצע הארצי הוא 11.3%), שלושה יישובים העולים במעט על הממוצע הארצי (באר שבע אשקלון וערד), ארבעה יישובים לא רחוק מהממוצע הארצי (קרית גת, שדרות, אשדוד ומצפה רמון), והיתר הרחק מעבר לממוצע הארצי, כאשר רהט בולטת במיוחד בשיעור הנמוך (כשכל הרשויות המקומיות הערביות האחרות אינן נכללות בלוח).

לוח 44: סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטאות כאחוז מבני/ות 20-29, לפי יישוב, 2002/03 (יישובים שבהם 50 סטודנטים ויותר באחוזים, לפי סדר יורד)²²

שם היישוב	סך הלומדים לימודים אקדמאיים	מזה: שיעור הלומדים באוניברסיטאות	מזה: שיעור הלומדים במכללות	שיעור הלומדים במכללות מכלל הלומדים
ממוצע ארצי	11.3	7.0	4.3	0.38
להבים	37.3	26.3	11.1	0.30
עומר	36.7	27.6	9.2	0.25
מיתר	30.1	21.1	9.0	0.30
באר שבע	14.4	9.1	5.3	0.37
אשקלון	13.9	9.9	3.9	0.28
ערד	13.6	9.2	4.3	0.32
קרית גת	10.6	6.9	3.8	0.36
שדרות	10.1	5.1	5.0	0.50
אשדוד	9.5	6.4	3.1	0.33
מצפה רמון	9.2	6.4	2.8	0.30
אופקים	8.0	4.7	3.3	0.41
דימונה	7.8	4.8	3.0	0.38
אילת	7.7	4.5	3.2	0.42

²² ש.סבירסקי, א. קונור – אטיאס: תמונת מצב חברתית 2004, מרכז אדוה 2004
 מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878
 טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL; nachum03@012.net.il

0.33	2.2	4.2	6.6	קריית מלאכי
0.51	3.1	3.0	6.1	נתיבות
0.34	1.1	2.1	3.2	רהט

6. שיעור התלמידים הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה בדרום.

הנתון האחרון אותו נביא במסגרת פרק זה מדבר על שיעור התלמידים הלומדים במכללות ובאוניברסיטאות בנגב, מתוך כלל התלמידים הלומדים באוניברסיטאות ובמכללות. מסתבר שבין השנים 1990 ל-2000 עלה שיעור זה מ-8.7% ל-14.3%.²³ נתון זה אמנם אינו מדבר על סטודנטים שהם תושבי הנגב, אך הוא מצביע על כך שמוסדות ההשכלה הגבוהה בנגב בהחלט מושכים סטודנטים רבים, ושיעור אוכלוסיית הסטודנטים בנגב קרוב מאד לשיעור אוכלוסיית התלמידים מכלל התלמידים בארץ

²³ מערכת החינוך בראי המספרים, 2003 משרד החינוך והתרבות המנהל לכלכלה ותקציבים עמ'

בלס - תכנון וייעוץ חינוכי חברתי בע"מ

קווים לתוכנית אב לפיתוח התשתית הפיזית למערכות חינוך ביישובים בנגב

- ניתוח מספר מערכות חינוך לקבלת הערכה תקציבית

תמצית מנהלים

מטרת עבודה זאת היא כפולה:

- א. מיפוי, והכנת תשתית לפרוגרמה חינוכית ביישובים בנגב – תוך הסתמכות על מספר יישובים ורשויות מיצגים לדוגמא.
- ב. מסגרת תקציבית לצורך הערכה תקציבית נדרשת במסגרת התוכנית הלאומית ליישובים בהם תבנה ותופעל מערכת חינוך ממתגת על פי מכרז.

אנו מודעים, כמובן, לעובדה שהתשתית הפיזית של מערכת החינוך היא רק אחד המרכיבים, ולא תמיד החשוב שבהם, בקביעת רמתה של מערכת החינוך. יחד עם זאת אין להתעלם מחשיבותה ביצירת התדמית שיש למערכת בעיני תושבי האזור, ובעיני מי שמתעתד אולי להשתקע בו. אין ספק שכל מי ששוקל האם כדאי וראוי להעתיק את מקום מגוריו ליישוב כל שהוא, ושיש לו ילדים שיזדקקו בטווח השנים הנראות לעין לשירותי מערכת החינוך ביישוב, משתדל לקבל מידע אמין עד כמה שאפשר על מערכת החינוך ביישוב. אם הוא מגיע ליישוב ורואה בתי ספר מוזנחים, מלוכלכים, צפופים, וישנים הדבר אינו מסייע כלל למוטיבציה שלו להתיישב באותו היישוב, והוא יחפש יישוב אחר אם רק הדבר יתאפשר מבחינתו.

מכאן שבנוסף לחשיבות הרבה שיש לטיב מוסדות החינוך לכל הלומדים בהם, למספר מבני החינוך, איכותם, השירותים שהם יכולים לספק וחזותם יש חשיבות משנה כאשר אנו מדברים על משיכת אוכלוסייה חדשה לנגב. כדי לעודד את מערכות החינוך למתג עצמן ולבנות תוכנית יישובית, ממליצה הועדה על מכרז לתוכניות חינוכיות ב 8 יישובים בנגב. אלה יתמודדו במכרז על פי קריטריונים שיקבעו ע"י ועדה מיוחדת בשיתוף משרד החינוך ... מחוז דרום, האקדמיה וגוף היישוב. יחד עם זאת, על מנת לנסות להעריך מסגרת תקציבית הוחלט לבצע מיפוי והמלצה לפרוגרמה במספר יישובים, שיתנו תמונה תקציבית, לאורה ניתן יהיה להעריך נכון יותר את התקציב שיידרש להתאמת מבנים ביישובים בנגב. ההערכה זו כמובן ספציפית ליישובים, אך ממנה נגזרו אומדני התקציב שהומלצו במסגרת הכללית של שכבת החינוך ליוזמת מערכות חינוך ממתגות. לצורך מיפוי זה נבחרו שמונה יישובים: 2 יישובים בדואים – חורה וכסייפה, 4 רשויות יהודיות: ערד, ירוחם, דימונה ושדרות, ושתי מועצות אזוריות – שער הנגב ורמת הנגב. בנוסף נדרשנו להערכה כוללת לגבי ב"ש, כמטרופולין, לפי החלטת ועדת ההיגוי של החינוך תוכנית הלאומית, הרואה בב"ש מוקד בכל מקרה, הנשען על תקציבים מוגדרים מראש.

לצורך הכנת הפרוגרמה החינוכית פיזית ביקרנו בכל מוסדות החינוך היסודיים והעל יסודיים ביישובים שלעיל (למעט ב"ש בה נערך מיפוי על סמך מסמכים שהוגשו ע"י הרשות, ומפגש עם ראש מנהל חינוך), השוונו את המצאי בהם לנתונים שהיו בידינו ושהתקבלו ממינהל הפיתוח, בחנו במבט ראשוני את מצב התחזוקה, את הצרכים בשיפוצים או בחידושים בולטים לעין, וכן את התאמת המבנים לגודל אוכלוסיית התלמידים הנוכחית והצפויה בעתיד הנראה לעין.

בדיקתנו הוגבלה על ידי טיב הנתונים שקיבלנו ממוסד החינוך ומהרשויות המקומיות. נתוני משרד החינוך היו לעיתים קרובות לא מעודכנים. בתי ספר שהופיעו בהם נסגרו, ומתקנים שונים המצויים בבתי הספר לא הופיעו בנתונים. כמו כן נתוני השטח היו לעיתים שגויים, ובמקום שתצוין שנת הבניה של המוסד הופיעה שנת ייסוד המוסד. כך קרה שמוסדות הפועלים במבנים חדשים צוינו שנפתחו בשנים הראשונות לקום המדינה. יתירה מזאת במוסדות חינוך רבים יש מבנים שנבנו לאורך השנים ועל כן שנת בנייתם שונה. ברשויות המקומיות לא היו יכולים בטווח הזמן שעמד לרשותנו למסור לנו את תוכניות המבנים ואת שנת הקמתם.

למרות האמור לעיל נראה לנו שהנתונים שעמדו לרשותנו מספיקים לצורך עריכת האומדן הראשוני של הצרכים התקציביים להבאת התשתית הפיזית ביישובי המיקוד למצב הרצוי. מובן מאליו שלפני שיתבצע התקצוב בפועל יהיה צורך לעשות בדיקה יותר פרטנית, שתיקח בחשבון את הנתונים האמיתיים. להלן הממצאים המרכזיים של בדיקתנו:

- א. הממצא שהצבענו עליו כבר בסקר המקדים בדבר השונות הרבה בין המצב במגזר הבדואי למצב במגזר היהודי מקבל את אישורו.
- ב. במגזר היהודי יש כיסוי מלא של מערכת החינוך במבנים תקינים, וכתוצאה משינויים דמוגרפיים ובדפוסי הדיור רוב המבנים אינם בתפוסה מלאה.
- ג. במגזר היהודי יש גם מספר רב של מתקנים נלווים לתרבות ספורט וחינוך כגון מתנסים, מרכזי פיס, מועדוני נוער, אולמות מופעים. גם מתקנים אלה במקרים רבים מצויים בתת ניצול אם בשל מיעוט התושבים ביישוב ואם משום מצבם הכלכלי שאינו מאפשר להם ניצול רב יותר של השירותים המוצעים במתקנים אלה.
- ד. מצב התחזוקה במבנים ברוב היישובים – ובמיוחד מצב חצרות בתי הספר – מותיר מקום רב לשיפור. הסיבות לכך ברוב המקרים גם היעדר משאבים וגם היעדר מודעות לחשיבות התחזוקה.
- ה. המסקנה המתבקשת מניתוח זה היא כפולה. קודם כל אין כמעט שום צורך להשקיע סכומים גדולים בבניית מבנים חדשים במגזר היהודי, אך בהחלט ראוי ורצוי לערוך מבצע מקיף של חידוש והתאמת מבנים. יחד עם זאת אין להשקיע שום תקציב בחידוש והתאמת מבנים ללא בדיקה מדוקדקת של ארגון זה מוצע לפתוח את אזורי הרישום לבתי הספר היסודיים, לצמצם את מספר בתי הספר מחמישה לארבעה, לעבור למסגרת ארגונית של בתי ספר רמת הניצול העתידית. הבדיקה צריכה להתבסס על ניתוח תחזיות דמוגרפיות מחד, ויכולת ורצון האוכלוסייה לצורך את השירותים מאידך.
- ו. בערד לדוגמא מומלץ לבצע ארגון מחדש של מערכת החינוך הממלכתית. במסגרת יסודיים שבע שנתיים ובית ספר על יסודי של חמש כיתות, לאחד את הקמפוסים של בית הספר התיכון המקיף וחטיבת ביניים אלון, ולהפוך אותו לקריית חינוך שתוכל להיות אבן שואבת לאוכלוסייה חדשה לערד.

- ז. במגזר הבדואי המצב שונה לחלוטין. למרות השיפור הרב מבחינת זמינות מבני חינוך תקינים עדיין רוב מוסדות החינוך צפופים ופועלים במתקנים שחלק מהם פסולים וחלק אחר ארעיים ויש להחליפם.
- ח. לאור האמור לעיל, העדיפות הראשונה היא להשלים את צורכי הבינוי המיועדים לקליטת הריבוי הטבעי, והגדלת שיעורי הלמידה, והחלפת המבנים הפסולים.
- ט. מעבר לכך יש לבחון את הצרכים בבניית מבני ציבור. גם כאן ראוי אולי להתחיל בבניית כושר צריכה של הציבור הבדואי של מתקני תרבות וספורט על ידי הפעלת המתקנים המצויים בבתי הספר החדשים, ורק לאחר מכן להתחיל לתכנן את בניית מתקני התרבות הספורט והפנאי האחרים. יש להקדים להחלטה על בנייה של כל מתקן שכזה בעריכת סקר שוק צרכנים פוטנציאלי. אם יתברר שאוכלוסיית היישוב הנוכחית, ובעתיד הנראה לעין אינה יכולה לשאת תקציבית הפעלת מתקן מתוכנן, יש לבחור בין האופציה לדחות את הבניה, לאופציה להחליט מראש על סבסוד ההפעלה. הקמת מתקני תרבות, ספורט ופנאי ללא עריכת תחזית כזאת, תוצאתה הבלתי נמנעת היא ריבוי "פילים לבנים" שהופכים לעיי חורבות, ותסכול עמוק למממנים ולתושבים כאחד.

מבוא כללי

צורכי הבינוי, וכתוצאה מזה הדרישות התקציביות, נגזרים מספר מקורות עיקריים:

1. הגידול במספרי התלמידים הנובע מגידול טבעי, הגדלה בשיעורי למידה, או הגירה חיצונית ופנימית
2. הצורך להחליף מבנים פסולים
3. הצורך לחדש מבנים ישנים, לערוך תיקונים ושיפוצים מסיביים במכלולים שלמים שהתבלו, והצורך לערוך שינויים והתאמות לכללים וחוקים חדשים בהתאם להתפתחויות חינוכיות וחברתיות שונות (נגישות לנכים, מיזוג אוויר, תקרות אקוסטיות, קווי תקשורת, החלפת גגות אסבסט וכד').
4. תחזוקה שוטפת

למרות זהות במרכיבי הביקוש לתקציבי בינוי ותחזוקה, קיים שוני רב בין המגזרים במשקלות של כל מרכיב. מערכת החינוך בנגב היא למעשה מערכת דואלית, מערכת של החינוך היהודי מצד אחד, ומערכת של החינוך הבדואי מצד שני, ואין כמעט דמיון בבעיות של שתי המערכות. במערכת היהודית יש ריבוי של מבני חינוך, כולל מתקני תרבות וספורט, עם שונות רבה ברמתם. חלקם מתוחזקים יפה, נעימים למראה, ו"מרחיבים את הלב", וחלקם האחר ברמת תחזוקה דלה ומהווים "מפגעים אסתטיים" ביישוב. יתירה מזאת השימוש ורמת הניצול של מרבית המתקנים הללו נמוכים. הסיבות לכך הן שונות. בין הסיבות הנראות כחשובות על פניהן אפשר למנות: מיעוט האוכלוסייה ביישובים, קשיים כלכליים, היעדר מודעות וצורך "טבעי" בשירותים המוצעים, אי התאמה בין התכנים המוצעים לתכנים המבוקשים, וריבוי של היצע מתחרה מול ביקוש מצומצם. לדוגמה בערד יש "תפוח

פיס" ממש ליד בית הספר התיכון. בית הספר ממעט להשתמש בו כי לדבריהם יש להם כל מה שנחוץ להם במעבדות שלהם ואילו בתי הספר האחרים ממעטים להשתמש בגלל עלות ההסעות שאינה מכוסה. כמו כן יש שם שתי ספריות גדולות האחת של המתנ"ס והשנייה של בית הספר. תופעות דומות אפשר לפגוש בדימונה, ירוחם ושדרות.

לעומת זאת מערכת החינוך הבדואית סובלת ממחסור חמור במבני חינוך תקינים ובהיעדר כמעט מוחלט של מתקני תרבות וספורט. למרות האמור לעיל, בגלל תנופת הבינוי של השנים האחרונות, מבני החינוך במגזר זה מתחלקים למעשה לשניים – מצד אחד מבנים ישנים ופסולים שיש להחליפם ומצד שני מבנים חדשים לגמרי, ברמת גימור מעולה, הכוללים את מרבית הפונקציות הנדרשות בבית ספר מודרני. בהמשך נדון בכל אחד מיישובי המיקוד בנפרד נתאר גם את כל אחת מהמערכות הללו.

נעבור עתה על כל אחד ממקורות הביקוש לבינוי ונתייחס בנפרד למגזר היהודי ולמגזר הבדואי.

1. הגידול במספרי התלמידים הנובע מגידול טבעי, הגדלה בשיעורי למידה, או הגירה חיצונית ופנימית. היות וכפי שצינו לעיל בכל היישובים היהודים בהם ביקרנו נתקלנו בעודפי בינוי, איננו צופים שיהיה צורך של ממש, בעתיד הנראה לעין וכל עוד תוספת אוכלוסייה חיצונית אינה מתממשת, בתוספת של בינוי כתוצאה מגידול טבעי או עלייה בשיעורי למידה (אלה כבר היום מתקרבים למיצוי מלא). יחד עם זאת אין ספק שהגירה מסיבית ליישובים בנגב בעקבות פיתוחם והתפתחותם, תחייב בנייה חדשה. קרוב לוודאי שהגירה כזאת, המוגדרת במושגים יישוביים כהגירה חיצונית, תעודד גם הגירה פנימית ובמקרה זה ייתכן שצורכי הבינוי באותם יישובים יהיו גדולים יותר מהמתחייב לכאורה על ידי תוספת האוכלוסייה החדשה נטו. מצד שני חלק ממבני החינוך הנוכחיים יסבלו מצמצום במספר תלמידיהם ואולי יצטרכו אפילו להיסגר. בשלב זה היות ואיננו יודעים את היקף זרימת האוכלוסייה החדשה, את הרכבה הדמוגרפית ואת העדפותיה מבחינת אופי החינוך בו היא תרצה איננו יכולים גם לתת תחזית של ממש באשר לצרכי הבינוי הספציפיים ביישובי המיקוד. יחד עם זאת **עודף המבנים הקיים מאפשר פרק זמן סביר להתארגנות מתוכננת וטובה.**

לעומת המצב במגזר היהודי המצב במגזר הבדואי שונה לחלוטין. שם הביקוש למבנים כתוצאה מגידול טבעי והעלאת שיעורי למידה הוא גדול מאד.¹ ויש לייחס אותו לשני מקורות עיקריים האחד הוא הגידול הטבעי המהיר (5%), והשני הוא השינוי בשיעורי הלמידה בייחוד בחינוך הטרומי יסודי ובחינוך העל יסודי.² בתשס"ה למדו במערכת החינוך הבדואית

¹ לעומת זאת השפעת גורם ההגירה הפנימית היא ככל הנראה נמוכה יותר, וזאת משום שניידות האוכלוסייה היא יחסית נמוכה, וחלק גדול מאוכלוסיית התלמידים רגיל גם היום ללמוד בבתי ספר הרחוקים ממקום המגורים. וכאשר הרוב מוסעים הדבר מקל על אפשרויות המיקום של בתי הספר. מצד שני ייתכן שהמציאות השבטית תקשה על המיפוי ביישובים. עד כה לא נתקלנו בתופעה זאת אך הדבר אפשרי.

² היות ושיעורי הלמידה במגזר זה הם בסדר גודל של כ-70% בחינוך הקדם יסודי, וכ-20% בחטיבה העליונה. בחינוך היסודי הביקור הוא כמעט 100%. לאור האמור לעיל נדמה לי שיהיה זה

60000 תלמידים מגני טרום חובה ועד לכיתות יב'. בהנחת עבודה שממוצע התלמידים בחינוך הבדואי הוא 30 תלמידים לכיתה, הרי התשתית הפיזית העומדת היום לרשות מערכת החינוך הבדואית היא בסדר גודל של כ-2000 חדרי לימוד. אם אנו מניחים שיעור גידול טבעי של 5%, והגדלת שיעורי למידה בקצב של 2.5% לשנה, הרי שהדבר מחייב תוספת של 150 כיתות מדי שנה אך ורק לקליטת תלמידים חדשים. יש לראות תוספת זאת בעדיפות עליונה, ללא כל אפשרות להימנע מהוספתה – וזאת על מנת לאפשר את קיומו של חוק חינוך חובה.³ היות ועלות הבניה של כיתה היא חצי מיליון שקל בקירוב מדובר על תקציב של 75 מיליון שקל לשנה רק לקליטת הגידול במספר התלמידים במגזר הבדואי בדרום.

2. **החלפת מבנים פסולים** - ברוב היישובים הבדואים ובמספר קטן של בתי ספר ביישובים היהודיים, יש מבנים פסולים בין המדובר במבנים בעלי גגות אסבסט, או במבנים יבילים ישנים בעלי רמת בטיחות נמוכה ביותר (חסינות מפני שריפות, מערכות חשמל גלויות וכד'). להערכתנו לפחות 750 כיתות במגזר הבדואים עונות להגדרה של מבנים פסולים שיש להחליפם. לפיכך אם רוצים לסיים את מבצע החלפת המבנים הפסולים במגזר זה במהלך של חמש שנים יש לבנות מדי שנה 150 כיתות להחלפת מבנים פסולים בעלות של 75 מיליון שקל. במגזר היהודי – לאור עודפי הבינוי - אפשר אולי להסתפק בהריסת המבנים הפסולים, ולא להשקיע כספים בהחלפתם. במספר מקרים כמו בתיכון המקיף בערד, והתיכון המקיף הדתי בשדרות הדבר מחייב היערכות אחרת של מערכת החינוך באותן ערים.

3. **חידוש מבנים** – באופן טבעי כאשר התשתית הפיזית כוללת מבנים רבים שנבנו לפני הרבה שנים, יש צורך לחדש מבנים ישנים, לערוך תיקונים ושיפוצים מסיביים במכלולים שלמים שהתבלו, ולערוך שינויים והתאמות לכללים וחוקים חדשים בהתאם להתפתחויות חינוכיות וחברתיות שונות (נגישות לנכים, מיזוג אוויר, תקרות אקוסטיות, קווי תקשורת, החלפת גגות אסבסט וכד'). הדבר אינו ייחודי לנגב, או אפילו לישראל. בארה"ב שם ערכו סקר על מצב מבני בתי הספר הגיעו למסקנה שיידרשו כ-120 מיליארד דולר על מנת להביא את המערכת למצב תקין. נראה לנו שבסופו של דבר לא יהיה מנוס אלא לצאת למבצע כלל ארצי רחב היקף של חידוש מבני חינוך. בדומה למה שהמלצנו בכל הנוגע להקדמת יישום דו"ח שושני בנגב אנו מציעים להקדים יישום מבצע זה ליישובי המיקוד בשלב הראשון ולכלל הנגב בשלב השני. כמו כן אנו מציעים לנקוט בכללים הבאים למימון צרכים אלה.

א. מבנים שנבנו לפני 1960 יתוקצבו לפי 1000 שקל למ"ר (כרבע מעלות בניה חדשה), מבנים שנבנו בין 1961 ל-1980 יתוקצבו ב-750 שקל למ"ר, מבנים שנבנו בין 1981 – 1995

נכון לומר ששיעור הביקור הכללי הוא כ-12%, ובמקרה כזה שיפור בשיעורי למידה של 2.5% לשנה נראה סביר למדי. (לבדוק בשנתון)

³ יש כמובן אפשרות להוריד עוד יותר את רמת השירות ולהגדיל את הצפיפות בכיתות, אך הדבר נראה לנו פסול מכל וכל ואין לראות בו אפשרות לגיטימית.

יתוקצבו ב-500 שקל למ"ר מבנים שנבנו בין 1995 ל-2000
 יתוקצבו ב-250 שקל למ"ר, מבנים שנבנו לאחר 2000 לא
 יתוקצבו.⁴

ב. משרד החינוך דורש שבתהליך של חידוש מבנים המבנים לא יתוקצבו בהתאם לגודלם בפועל כי אם בהתאם לאוכלוסיית התלמידים הלומדת בהם בפועל והצפויה ללמוד בהם בחמש השנים הקרובות. דרישה זאת נראית לנו כמתכון לבעיות קשות. אם יש מבנה ישן שנבנה עבור 18 כיתות והיום לומדות בו רק 6, והחידוש דורש החלפת הגג, מערכת החשמל, והריצוף האם יהיה זה הגיוני להחליף שליש גג, שליש מערכת חשמל ורק חלק מהריצוף? נראה לנו שבמקרה כזה עדיף לסגור את בית הספר מאשר להשקיע סכומים גדולים בחידוש חלקי מבנה. המסקנה של דברינו היא שכל החלטה על חידוש מבנה זה או אחר חייבת להתייחס לתחזית השימוש במבנה זה בעתיד, ויש לקבוע כללים ברורים לקבלת החלטות מעין אלה. אנו מציעים לא להשקיע בחידוש מבנים בבתי ספר בהם האכלוס הנוכחי, ובטווח של עשור מביצוע החידוש, נופל משני שליש מהאכלוס התקני. בתי ספר ישנים שזקוקים לחידוש מבנים ואוכלוסיית תלמידיהם נופלת מרף זה, ובעתיד הנראה לעין לא נראית אפשרות להגדלתה, יש לשקול בכל הרצינות את סגירתם, והעברת תלמידיהם לבתי ספר שכנים.

ג. התקציבים יועברו לרשויות המקומיות שיוכלו להשתמש בהם על פי שיקולם המקומי, אך לאחר שיועברו תקציבים אלה לא יועברו יותר תקציב לחידוש מבנים לפחות בעשר השנים הקרובות.

ד. מבנים שחדלו לשמש כמבני חינוך ייפדו והתמורה עבורם תושקע במבנים אחרים

ה. בתי ספר בהם יש מבנים שנבנו בתקופות שונות יתוקצבו בהתאם לגיל של כל מבנה ומבנה.

4. **תחזוקה שוטפת** – לאחר שיושלם תהליך חידוש המבנים ביישובים שיזכו במכרז יהיה צורך להשלים את התהליך בכל הנגב, ולאחר מכן במחוז הדרום. בתי ספר שעברו את תהליך השיפוץ יתוקצבו מדי שנה בשיעורים הבאים: מבנים שנבנו לפני 1960 יתוקצבו לפי 40 שקל למ"ר, מבנים שנבנו בין 1961 ל-1980 יתוקצבו ב-30 שקל למ"ר, מבנים שנבנו בין 1981 – 1995 יתוקצבו ב-20 שקל למ"ר מבנים שנבנו בין 1995 ל-2000 יתוקצבו ב-10 שקל למ"ר, מבנים שנבנו לאחר 2000 יתוקצבו ב-5 שקל למ"ר.

הצורך במסד נתונים

במהלך עבודתנו התברר לנו שלמעשה לא קיים מסד נתונים אמין ומעודכן באשר למצאי המבנים במערכת החינוך. עמדנו על כך בדו"ח הקודם, והדבר חזר ועלה כאשר ניסינו להשוות את הנתונים שנמסרו לנו על ידי משרד החינוך עם הנתונים

⁴ נראה לנו שהסכומים בהם נקבנו הם הסכומים הריאליים הדרושים לצרכי חידוש המבנים, אך ייתכן ויהיה צורך בקביעת קריטריונים יותר מפורטים לאחר התייעצות עם אדריכלים ומהנדסים.

בשטח. הסיבה להיעדר מאגר כזה, היא בראש וראשונה היעדר הצורך בו לעבודה השוטפת. היות וההחלטה על כל בינוי חדש נופלת ממילא רק אחרי מיפוי דקדקני של היישוב בו עומדים לבנות את בית הספר, לעומדים בראש המערכת נראה שאיסוף נתונים שוטף שלא על מנת לקבל החלטות הוא מיותר, ואפילו יכול לעורר ציפיות שיקשה על המערכת לממש אותן. תחושה זאת מובנת אך להערכתנו אינה מוצדקת בייחוד לאור הצרכים הגדולים בחידוש מבנים. היעדר מאגר כזה פותח את המערכת ללחצים והיענות לתביעות בהתאם ליכולת המיקוח של הרשות ולא דווקא על פי קריטריונים שקופים ושוויוניים.

להערכתנו על מנת לתקצב בדיוקנות וביעילות את תקציב חידוש המבנים והתחזוקה השוטפת אין ברירה אלא להיערך לבניית מסד נתונים אמין, שיכלול את כלל מבני החינוך, שטחם, מועד בנייתם המקורי, והאם נעשו בהם פעולות של חידוש מסיבי.

יש לנפות מהמאגרים הקיימים – או לפחות להפריד – את המבנים שאינם משמשים היום את המערכת, לערוך מיפוי מדויק למה הם משמשים היום, ולבחון את השאלה האם אפשר להתחיל בתהליך של פדיון מבנים לגביהם או שצריך פשוט למחוק אותם מהאינוונטר של מצאי המבנים.

קיומו של מאגר מעין זה כשהוא מתואם ומוסכם עם מחלקות ההנדסה ברשויות המקומיות יהווה את הבסיס לכל החלטה על חידוש מבנים, ולהקצאה של תקציבים האחזקה.

מרכזי מצוינות

כבר בשלבים הראשונים של עבודתנו התברר כי מערכת החינוך של המגזר היהודי בנגב אינה נופלת ממערכת החינוך הכלל ארצית. הדבר נכון הן ברמת ההישגים, הן ברמת ההשכלה והוותק של המורים והן ברמת מבני החינוך התרבות והספורט העומדים לרשותה. העובדה זאת, בשילוב עם המודעות לכך שמערכת החינוך הינה שלישית בחשיבותה ככל הנראה מבין הגורמים המשפיעים על ההחלטה להעתיק מקום מגורים (כשהגורם הראשון הוא התעסוקה, והגורם השני הוא אפשרויות הדיור), הביאה אותנו למחשבה שעל מנת לשכנע אנשים שמצאו עבודה בנגב, לעבור לגור בנגב, צריך לשכנע את המועמדים הפוטנציאליים שמערכת החינוך בנגב לא זאת בלבד שאינה נופלת ממערכות החינוך בשאר חלקי הארץ אלא שהיא אף עולה עליהן. לשם כך חשוב לבצע מהלכים בעלי נראות (VISIBILITY) גבוהה הנתפסים כחשובים על ידי רוב הציבור המתעניין בחינוך.

היה ברור לכולנו שמהלכים אלה צריכים לכלול, הקטנת כיתות, תוספת שעות הוראה, אימוץ תוכניות לימודים חדשניות, גיוס מורים מעולים, ושיפורים משמעותיים באיכות וחזות מבני החינוך. כמו כן עלה הרעיון שאין די בכל אלה וצריך ליצור מוקדי משיכה ברמה שאין כמוהם במקומות אחרים בארץ, או שלכל הפחות יש רק מעטים כמוה.

הרעיון שהתגבש בעקבות זאת היה להקים מוקדי מצוינות הסמוכים למוסדות להשכלה גבוהה. לא קבענו מה יהיו תחומי התוכן של מוקדים אלה, כי סברנו שדבר זה יש לקבוע במועד מאוחר יותר ביחד עם תושבי הנגב. מה שכן סברנו הוא שיש להקים ארבעה מוקדים כאלה, אחד בכל אחד מאזורי המשנה. האחד בנגב המערבי בחסות מכללת ספיר (כשמיקומו אמור היה להיות באזור המכללה או בשדרות),

מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878

טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL; nachum03@012.net.il

השני בבאר שבע בקמפוס אוניברסיטת בן גוריון, השלישי במדרשת בן גוריון, והרביעי בנגב המזרחי בערד או בדימונה.

לאחר בדיקה מעמיקה יותר של תשתית המבנים אני מטיל ספק בנחיצות של מרכזי מצוינות בנגב המזרחי והדרומי. בנגב הדרומי אוכלוסיית התלמידים הקיימת והעתידית אינה מצדיקה הקמת מרכז כזה, ואילו בנגב המזרחי במגזר היהודי יש מתקנים רבים בערד ובדימונה שכל אחד מהם, אחרי טיפול יחסית לא יקר, יכול לשמש מרכז מצוינות בתחומו והקמת מרכז מצוינות נוסף עלולה לפגוע בעצם קיומו.

לאור האמור לעיל נראה לי שכדאי לשקול שתי אלטרנטיבות שונות. האלטרנטיבה האחת היא להקים שלושה מרכזי מצוינות שניים למגזר היהודי, ואחד למגזר הבדואי (כאשר כל אחד מהמגזרים יוכל לנצל את היתרונות הייחודיים של המגזר השני). כל אחד ממרכזי המצוינות, יהיה יחיד במינו בנגב ואולי גם בארץ, וכל אחד יוכל לשרת את כלל אוכלוסיית התלמידים בבתי הספר העל יסודיים בנגב. כל מרכז ינוהל על ידי מוסד אקדמי. **הייתי מציע שמרכז אחד יעסוק בנושאי מדע וטכנולוגיה, מוסד אחד בתחום האמנויות, ומוסד שלישי בחקר המדבר ואורח החיים הבדואי (אולי בשיתוף עם מרכז גו אלון).**

האלטרנטיבה האחרת- המועדפת על ידי - היא הקמת מרכז מצוינות אחד (לאו דווקא באותו אתר גיאוגרפי) באוניברסיטת בן גוריון בבאר שבע, שיעסוק בשלושה נושאים: מדעים וטכנולוגיה, אומנויות וספורט, וחקר המדבר והמורשת הבדואית. התלמידים יגיעו למרכז כזה ליום שלם, וילמדו לפחות שש שעות, שעתיים בכל תחום. אפשר גם לחשוב על שליש אחד בו לומדים בכל אחד מהתחומים ואילו בשאר השנה מתמחים בתחום אחד או בשניים בלבד.

את מרכזי המצוינות (בין אם שלושה ובין אם אחד) יש לבנות רק לאחר גיבוש מודל ההפעלה, ובחינת היקף אוכלוסיית התלמידים אותה הוא ישרת. רק אם יתברר - לאור מודל ההפעלה וניתוח אוכלוסיית היעד - שמרכז המצוינות יכול לפעול כך שהמתקנים שבו מנוצלים לפחות בתפוסה של שני שליש, ושהתקציב ההפעלה מובטח לתקופה ממושכת, רק אז אפשר יהיה לקבל החלטה על הקמת המרכז.

מודל ההפעלה ואוכלוסיית היעד

אנו נניח שמרכזי המצוינות צריכים לשרת את אוכלוסיית כלל תלמידי החינוך העל יסודי בנגב. אוכלוסייה זאת מונה היום כ-50000 תלמידים. המרכז יורכב ממעבדות סדנאות, וחדרי סטודיו לסוגיהם. כל מתקן כזה יוכל לשרת בו זמנית קבוצה של 20 תלמידים. והוא יוכל לפעול כ-300 יום בשנה (כל ימות השבוע למעט שבתות וחגים). במהלך ימי א-ה בשנת הלימודים (180 ימים) המתקן יוכל לעבוד בשלוש משמרות, בחופשות (60 ימים) הוא יוכל לפעול בשתי משמרות, ואילו בימי ו' (60 ימים) ובחול המועד של החגים הוא יוכל לפעול במשמרת אחת בלבד. כל משמרת תורכב משתי יחידות לימוד של שעתיים אקדמיות.

לאור האמור לעיל מספר המשמרות ה**תיאורטי המכסימאלי** שמתקן אחד יוכל להפעיל יהיה 720, ומספר התלמידים המכסימאלי שיוכלו ליהנות ממנו יהיה 14400. אנו נניח שהניצול הריאלי יהיה קצת מעל שני שליש, דהיינו שכל מתקן יפעיל 500 משמרות בשנה ויוכל לפיכך לשרת 10000 ביקורים של תלמידים (הפעלת מתקן בכל משמרת היא שוות ערך ל-20 ביקורים). מכאן שאם רוצים שכל תלמיד ישהה

מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878

טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL; nachum03@012.net.il

במרכז המצוינות לפחות משמרת אחת בשנה יהיה צורך בחמישה מתקנים במרכז, אם נניח שרק תלמידי החטיבה העליונה ישתמשו במרכזים שמספרם כ-25000, הרי שחמישה מתקנים יאפשרו לכל תלמיד לבלות במרכז שתי משמרות.

היינו רוצים שכל תלמיד של החטיבה העליונה ילמד במרכז שש משמרות בשנה (שתי משמרות בימי הלימודים ומשמרת אחת בחופשים ובימי שישי) מכאן שאנו צריכים חמישה עשר מתקנים, שיפעילו 7500 משמרות.

עלות הבינוי.

עלות הבינוי והציוד עבור כל מתקן בגודל של 100 מ"ר היא מיליון שקל (8000 שקל למ"ר בינוי +200000 ציוד). מכאן שעלות הבניה של מרכז המצוינות תהיה בסביבות 15 מיליון שקל.

עלות ההפעלה

לפי דברי פרופ פרנס הסגל הקבוע למרכז של 6 מתקנים צריך למנות מנהל במשרה מלאה, שלוש משמרות של רכזים, 2 משמרות של טכנאים, חצי משמרת מזכירה, משמרת ניקיון, ושונות בסך הכל כמיליון וחצי שקל. אנו נכפיל את הוצאות הסגל למעט הוצאות המנהל ונגיע לעלויות הפעלה קבועות של כ-2.5 מיליון. מכאן שעלות פעילות אחת היא 333 שקל. לכך יש להוסיף את עלות המדריך לפחות 400 שקל למשמרת (לפי 100 שקל לשעה אקדמית) ואת עלות המורה המלווה גם כן כ-400 שקל (לפי 100 שקל לשעה אקדמית) ועלות ההסעות בסך של כחמש מאות שקל בממוצע לשני הכוונים (תלוי במרחק). עלות נוספת היא עלות חידוש החומרים והציוד המוערכת בסדר גודל של כחצי מיליון שקל, או 67 שקל לכל פעילות. בסך הכל עלות פעילות אחת נעה בין 1700 ל-1300 שקל (תלוי אם לוקחים בחשבון את עלות ההוראה או לא). העלות לתלמיד היא על כן בין 65 ל-85 שקל לתלמיד למשמרת פעילות אחת.

לאור האמור לעיל תקציב ההפעלה השנתי של מרכז מצוינות בן 15 מתקנים הוא בין 6.5 ל-8.5 מיליון שקל.

אפשר כמובן להניח שההורים והרשויות המקומיות ישתתפו בעלות תקציב ההפעלה, אך צריך לקבוע כללי השתתפות כאלה שיאפשרו גם לאוכלוסיות החלשות ביותר, כגון הבדואים, להשתתף בפעילות.

מתודולוגיה

לפני שנתחיל בסקירתנו בדבר צרכי הפרוגרמות הפיזיות בכל אחד מהיישובים שמופו ברצוננו להקדיש כמה מילים למתודולוגיה של העבודה.

הנתונים שעמדו לרשותנו היו בעיקרו של דבר נתוני משרד החינוך באשר למספרי התלמידים, ומצאי המבנים. נתונים אלה אומתו על ידינו לאחד לאחד על ידי מספר ביקורים בכל אחד מהיישובים שמופו.

בהמשך נעמת את הנתונים שקיבלנו ממשרד החינוך, עם הממצאים שלנו מהשטח, ונציע את הצעותינו כולל הערכותינו התקציביות.

אנו נחלק את עבודתנו לשני חלקים נפרדים. היות וכבר ציינו שההבדלים בצרכי הבינוי של שני המגזרים הם שונים לחלוטין נעסוק בחלק הראשון במגזר הבדואי, ואילו בחלק השני נעסוק במגזר היהודי. לגבי היישובים ערד וירוחם יפורטו המלצות מפורטות, לשאר היישובים היהודיים שנכללו בבחינה זו, תהיינה המלצות כלליות.

פרק א: פרוגרמה חינוכית פיזית ליישובים הבדואים חורה וכסיפה.

התמונה הכללית במגזר הבדואי מצביעה על התקדמות ניכרת שנעשתה בשנים האחרונות אך על דרך רבה שעדיין יש לעבור על מנת לגרום לכך שכל ילד בדואי ילמד בבית ספר בנו ומצויד כהלכה.

בשני היישובים הבדואים שמופו – חורה וכסיפה בהם היינו, מצטיירת תמונה זו קוטבית. מצד אחד חלק ניכר מבתי הספר הם בתי ספר מודרניים וחדשים, ומצד שני עדיין יש ילדים רבים הלומדים במבנים פסולים, ומה שעוד יותר חמור יש ילדים רבים – בייחוד בחינוך הקדם חובה, ובחטיבה העליונה - שאינם לומדים כלל. מרכיב חמור נוסף של המציאות במגזר הבדואי הוא היעדר כמעט מוחלט של מתקנים לחינוך הבלתי פורמאלי, לתרבות ולספורט.

לאור האמור לעיל המלצתנו המרכזית היא להשלים את מעבר כלל מערכת החינוך בחורה ובכסיפה למבנים חדשים, להתחיל בפיתוח מתקני תרבות וספורט ופעילות של אחר הצהרים לנוער (דברים אלה אפשר בשלב הראשון לבצע בתוך מתקני בתי הספר החדשים, בתנאי שיפותחו מנגנוני שיתוף פעולה נאותים), ולאפשר לתלמידים בדואים ליהנות ממרכזי המצוינות שיפותחו במגזר היהודי.

מתוך הבנת המצב ומסגרת התמונה הכללית המצטיירת ביישובים הבדואים, אנו נוטים להמליץ על מיקוד מאמץ בחורה ובכסיפה, לדעתנו מיקוד זה לא יפגע במילוי צרכי המגזר הבדואי להספקת מבנים לשם קליטת הגידול הטבעי, אך יאפשר להראות התקדמות של ממש בשני יישובים אלה מיד עם תחילת התוכנית. להערכתנו במהלך של שנתיים ואף שנה, אם ההחלטות תתקבלנה מיידית, אפשר לשדרג את כל מערכת החינוך ביישובים אלה, לרמה שתהיה אפילו מעבר לרמתם של כל היישובים היהודיים, כי בתום תקופה זאת כל בתי הספר ביישובים אלה יהיו בתי ספר חדשים. במקרה זה שני יישובים אלה יוכלו להיות "חלון הראווה" של המאמץ של המדינה לשפר את מערכת החינוך בנגב.

כסיפה.

תיאור כללי (נכון לתשס"ה):

לוח א. תלמידים וכיתות

מוסדות	כיתות	תלמידים
גני טרום חובה	11	337
גני חובה	15	468
תל כסיף	23	586
אבו ואדי	18	566
תל אלמלח	29	939
חמאד	24	709
חינוך מיוחד	10	86
אל פארוק	36	1170
חטי"ב כסיפה	12	393
מקיף עמל	15	428
סך הכל	193	5682

לוח ב. מבנים וכיתות

שנת בנייה	שנת ייסוד	כיתות פסולות ⁵		כיתות תקניות		מוסדות
		בפועל	נ.מ.ח.	בפועל	נ.מ.ח.	
-	-	9	-	2	-	גני טרום חובה
-	-	2	-	13	-	גני חובה
1971	1971	32	21			תל כסיף
2004-3	1999		-	18	7	אבו ואדי
אחרי 2000	1971	9	-	18	18	תל אלמלח
אחרי 2000		6	-	18	14	חמאד
2005	2005			6	-	יסודי חדש
כנראה 1971	1994	7	-	-	7	חינוך מיוחד
1998- 2000	1998	10	-	24	18	אל פארוק
	1971			32	32	מקיף עמל
		75	21	116	96	סך הכל

⁵ כל פי הגדרתנו כל מבנה זמני הוא לא תקני כי הוא מחייב בסופו של דבר החלפה. ברור שיש דרגות שונות של חוסר תקניות החל מסיכון בריאותי ובטיחותי, וכלה בארעיות של מבנה יביל שבשלב זה נותן פתרונות טובים.

לוח ג. צורכי בנייה חדשה (מבני חינוך פורמאלי בלבד)

שם בית הספר	צורכי בניה חדשה	מזה להחלפת פסולים
תל כסיף	18	18
יסודי חדש	12	-
אל ואדי	-	-
חמד אבו רביע	-	6
תל אל מלח	-	9
יסודי בשכונה 43	18	
חינוך מיוחד	12	7
עמל 1	-	
אל פארוק	12	10
טרום חובה	19	9
חובה	3	3
סך הכל	94	62

מלוחות א-ג עולה תמונת המצב הבאה.

כללי:

- א. נתוני משרד החינוך הם במקרים לא מעטים לא מעודכנים, ומוסרים תמונת מצב חסרה.
- ב. דווח על שנת הייסוד של בית הספר אינו מלמד בהכרח על שנת הבניה. לדוגמא רוב בתי הספר היסודיים שנוסדו ב-1971 מצויים בבתי ספר חדשים, ואילו בית הספר המיוחד שנוסד כנראה ב-1994 שוכן במבנים (ככל הנראה של בית ספר תל כסיף שנוסד ב-1971)
- ג. הגדרות טיב המבנה וסוגו על ידי משרד החינוך אינן מאפשרות לקבוע את איכותו. מבנים שהוגדרו כבניה מתועשת קשה, הם במקרים רבים מבנים פסולים וארעיים.
- ד. נתוני השטחים חלקיים ביותר.

גני ילדים: יש 11 גני טרום חובה מהם 9 במבנים שכורים, ו-15 גני חובה מהם 3 במבנים לא תקינים. חלק מהמבנים השכורים סבירים.⁶ בכל מקרה מדובר בהחלפת 12 גנים שכורים ובתוספת מספר גנים נוספים להגדלת הביקוש לילדי טרום חובה. קליטת מלא אוכלוסיית הילדים בגיל 3-5 מחייבת קיומם של 45 גנים (15 לכל שכבת גיל של 450-500 ילדים). היות וכיום יש רק 14 גנים תקינים יש צורך ב-31 כיתות גן, 12 במקום המבנים השכורים, ועוד 19 לקליטת הגידול הטבעי והעלייה בשיעורי הלמידה.

בתי ספר יסודיים: היום פועלים בכסיפה ארבעה בתי ספר יסודיים רגילים בית ספר אחד (תל כסיף) הוא בית הספר הראשון ביישוב, וכולו (למעט מבנה ישן אחד של 4

⁶ הרשות המקומית לא רואה בשלב זה קדימות בבניית גני חובה וטרום חובה שיחליפו את הגנים השכורים. למרות זאת ראוי להערכתי להשלים את כל הבינוי בבת אחת וזאת על מנת שאפשר יהיה להצביע על חורה וכסיפה כיישובים לדוגמא.

כיתות ישנות מאד ובמצב תחזוקתי קשה), משוכן במבנים ארעיים שמרביתם פסולים ומסכנים את בריאות הלומדים והמלמדים בהם (מכוסים גגות אסבסט). בבית הספר יש 24 כיתות אם, הלומדות ב-31 חדרים.

המלצה: יש לאתר מיידית מגרש לבית הספר היסודי **השביעי**, ולבנות בו את מבנה בית הספר היסודי תל כסיף. מיקומו המדויק של בית הספר לא משנה – כל עוד הוא יהיה באזור מאוכלס שישרת את אוכלוסיית תלמידי כסיפה - היות ותלמידי בית ספר תל כסיף מוסעים ממילא. עם גמר בניית בית הספר, יועברו תלמידי בית הספר תל כסיף אל בתי הספר החדשים בהתאם להחלטת הרשות המקומית. המבנים היבילים השמישים הקיימים (בין 30 ל-34) ישמשו להצמחת התיכון המקיף השלישי, ובית הספר היסודי השביעי. מובן מאליו שיהיה צורך לתכנן את הצבתם של המבנים היבילים באופן שיאפשר בעתיד בניה באתר ללא הפרעה לתהליך הלימודים.

שלושת בתי הספר היסודיים האחרים הם חדשים. כל אחד מבתי הספר החדשים נבנה במקורו עבור 18 כיתות לימוד וכל אחד מהם מכיל היום יותר כיתות אם, כאשר הכיתות הנוספות לומדות במבנים ארעיים ברמת טיב שונה, או בחדרים שיועדו למטרות אחרות כגון מעבדות מחשבים, מעבדות מדעים, מקלטים וכד'. משרד החינוך אישר כבר את הצורך בבניית בית ספר חדש בן 18 כיתות במקום בית ספר תל כסיף, וכן בניית שני בתי ספר יסודיים נוספים ("בית הספר היסודי החדש" בו כבר הושלם שלב א' של 6 כיתות, ובית ספר יסודי חדש בשכונה 43).

המלצה: להשלים כבר בשנת הלימודים הקרובה בנייה של 48 כיתות לבתי הספר היסודיים. בית ספר אחד בן 18 כיתות שיחליף את בית ספר תל כסיף, בית ספר שני בן 18 כיתות בשכונה 43, ו-12 של שלב ב-ג' בבית הספר היסודי החדש. בכך יגיע מספר בתי הספר היסודיים ביישוב לשישה, כתוצאה מבניה זאת יעברו תלמידי בית ספר כסיף למבנה חדש, כמו כן כל התלמידים הלומדים היום בשלושת בתי הספר היסודיים בכיתות לא תקניות יעברו גם הם לבתי ספר מודרניים בבניית קבע. המבנים היבילים הטובים שיתפנו יוכלו לשמש כרזרבה אסטרטגית לקראת בניית בית הספר היסודי השביעי שכסיפה תזדקק לו בעוד ארבע או חמש שנים.

בתי ספר מקיפים: בכסיפה יש שני בתי ספר מקיפים.

בית ספר עמל: בית ספר עמל הוא הוותיק מבין בתי הספר העל יסודיים בכסיפה, והוא אינו זקוק היום לתוספות בניה, היות והמבנה הנוכחי עונה על הצרכים, ורמת התחזוקה בו סבירה. בהנחה שהוא ייכלל בפרויקט חידוש המבנים הארצי ויתוקצב בהיקף של כ-1.5 מיליון שקל (כשלושת אלפים מ"ר בעלות של 500 שקל למ"ר בהנחה שרוב המבנים בבית הספר נבנו בשנים שבין 1980 ל-1995) יינתן מענה לכל צרכי הבינוי, התחזוקה וחידוש המבנים של בית הספר.

בית ספר אל פארוק: בית ספר אל פארוק כולל היום 24 כיתות בבניה מודרנית קשיחה (בניית 6 כיתות הסתיימה השנה). מעבר לכך הוא כולל היום 12 מבנים יבילים אותם יש לחליף ובכך להשלים את תכולתו ל-36 כיתות. מובן מאליו שאין שם צורך בהקצאה תקציבים לחידוש מבנים.

בית ספר מקיף שלישי: כבר היום ברור שבעוד מספר שנים קטן (4-5) יהיה צורך להתחיל בהצמחת בית ספר מקיף שלישי (קיומם של שישה בתי ספר יסודיים בני 18 כיתות כל אחד מצדיק קיומם של שלושה בתי ספר מקיפים בני 36 כיתות. הנחת

מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878

טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL; nachum03@012.net.il

העבודה שלנו היא שבמהלך השנים הקרובות שיעורי הלמידה במגזר הבדואי יגיעו לסדרי גודל דומים לאלה של המגזר הערבי ואפילו לאלה של המגזר היהודי. במקרה כזה, וכל עוד תלמידי הפזורה ימשיכו ללמוד בכסיפה (וכנראה שהדבר לא ישתנה בשנים הקרובות) כל שש כיתות בשכבת גיל בחינוך היסודי תורמות 6 כיתות בחטיבות הביניים ובין 5 ל-6 כיתות בחטיבה העליונה ועל כן ברור שיהיה צורך בבית ספר מקיף שלישי.

חינוך מיוחד: בכסיפה יש היום בית ספר אחד לחינוך מיוחד, הממוקם בסמוך לבית ספר תל כסיף. גם בית ספר זה משוכן במבנים ישנים וברמה נמוכה (כנראה שמדובר במבנים של בית ספר תל כסיף בעבר). ועל כן ראוי לשקול בניית בית ספר חדש, תוך תיאום עם צרכי החינוך המיוחד בפזורה ובחורה.

מבנים אחרים.

מבחינת מבני ציבור אחרים המצב בכסיפה הוא בכי רע. שני מבני הציבור היחידים החדשים הם אולם ספורט שעומד להיפתח השנה, כמו כן מבנה של מתנ"ס יוצא בימים אלה למכרז. יש גם מגרש כדורגל לא מואר, ובחלק מבתי הספר החדשים יש אולמות ספורט. מעבר לכך אין כמעט שום דבר.

סיכום:

בסיכומי של דבר **הצעתי היא לאשר לשנתיים הקרובות בנייה מסיבית של 22 כיתות גן ו-72 כיתות בית ספר (שני בתי ספר יסודיים מלאים, השלמת 12 כיתות בבית הספר היסודי החדש הכולל היום 6 כיתות בלבד, 12 כיתות בחינוך המיוחד, והשלמת 12 כיתות במקיף פארוק).** בניה זאת תאפשר, הריסת המבנים הפסולים, ושימוש במבנים היבילים שיתפנו לשם התחלת הצמחת בית הספר היסודי השביעי ותיכון המקיף השלישי. כמו כן הדבר יאפשר ניצול חדרי ספח, שבלחץ הנסיבות הפכו לחדרי כיתה, לייעודם המקורי וביצוע טיפול שורש בחצרות בתי הספר התפוסות היום על ידי מבנים יבילים

סך הבנייה הדרושה 94 כיתות, מזה להחלפת מבנים פסולים 62 כיתות. העלות הכוללת של כל המהלך היא בסדר גודל של 45 מיליון שקל.

חורהתיאור כללי (נכון לתשס"ה):

לוח א. תלמידים וכיתות

מוסדות	כיתות	תלמידים
גנ"י (טרום חובה וחובה)	33 (כולל 3 חינוך מיוחד)	1048
אל עטאונה	17	607
יסודי א'	12	361
אל מאגד	17	565
אל ביאדר	17	514
אל נור	15	460
מקיף רבין	29	831
בית ספר חינוך מיוחד	7	59
טכנולוגי מכלל סכנין		231
סך הכל		4676

לוח ב. מבנים וכיתות

מוסדות	כיתות תקניות		כיתות פסולות ⁷	
	נ.מ.ח	בפועל	נ.מ.ח	בפועל
גנ"י	11	11	23	23
אל עטאונה	8	18		
יסודי א'	0	6	30	0
אל מאגד	0	18	0	18
אל ביאדר	0	18		
אל נור			18 ⁸	
מקיף רבין	16	32	0	0
בי"ס חינוך מיוחד	0	0	7	0
טכנולוגי מכלל סכנין	0	0	7	0
סך הכל				

⁷ כל פי הגדרתנו כל מבנה זמני הוא לא תקני כי הוא מחייב בסופו של דבר החלפה. ברור שיש דרגות שונות של חוסר תקניות החל מסיכון בריאותי ובטיחותי, וכלה בארעיות של מבנה יביל שבשלב זה נותן פתרונות טובים.

⁸ כל בית הספר נמצא במבנים יבילים הדורשים החלפה. חלק ממבנים אלה במצב חדש לחלוטין והם אפילו כוללים מיזוג אויר אך בכל זאת מדובר במבנים המועדים להחלפה. 15 עומדים כבר היום ועוד 3 היו אמורים להגיע עד תום החופש.

לוח ג. צורכי בנייה חדש (מבני חינוך פורמאלי בלבד)

שם בית הספר	צורכי בניה חדשה	מזה להחלפת פסולים
גנ"י	28	21
בית ספר יסודי א'	18	18
בית ספר מקיף אל נור	30	18
חינוך מיוחד	10	7
סך הכל	86	64

גני ילדים:

מצב הביקור בגני ילדים בחורה טוב יותר מזה שבכסיפה. וכבר היום 1050 ילדים מתוך כ-1300 דהיינו קרוב ל-80% מבקרים בגנים. ילדים אלה מבקרים ב-33 כיתות גן (3 מהן בחינוך המיוחד). כיסוי מלא של אוכלוסיית ילדים בהיקף כזה מחייב הפעלת 40 גנים לפחות. מבין 33 הגנים 10 בנויים בבניה קשה תקנית, 8 שכורים, 13 במבנים יבילים, ועוד 3 של החינוך המיוחד שבונים להם השנה מבנים קשים. המשמעות של מספרים אלה היא צורך בבנייה של 28 כיתות גן מהן 21 להחלפת מבנים פסולים.

היות וחלק מהמבנים היבילים הם במצב טוב מאד אפשר להשתמש בהם כפתרון ביניים להחלפת גנים שכורים או לחלופין לבניית גנים חדשים לקליטת אוכלוסיית הילדים שטרם נקלטה בגני טרום חובה.

בתי ספר יסודיים

גם מצב מבני בתי הספר היסודיים בחורה טוב יותר ממצב בתי הספר היסודיים בכסיפה. מתוך ארבעה בתי ספר יסודיים, שלושה משוכנים במבנים חדשים, שאין בהם שום מבנים ארעיים או פסולים. הקמת בית ספר יסודי חדש בן 18 כיתות תיצור מצב בו אפשר יהיה בשנתיים שלוש הקרובות לאכלס את כל ילדי חורה בגיל החינוך היסודי במבנים מודרניים. יחד עם זאת קצב הריבוי הטבעי מחייב כבר עתה להיערך לבניית בית ספר יסודי חמישי. להלן פירוט לפי בתי ספר:

בית ספר יסודי א - זהו בית ספר ישן מאד, כמעט כולו במבנים טרומיים, הרוב הגדול פסולים לחלוטין (גגות אסבסט) היום פועלות בו 12 כיתות. פרט לכיתות הפסולות, יש בו גם 4 יבילים במצב בינוני ועוד 6 כיתות בבניה קשה. התחזוקה בינונית.

אל מגד - מבנה חדש בן 18 כיתות, היום פועלות בו 17 כיתות

אל ביאדר - מבנה חדש בן 18 כיתות היום פועלות בו 17 כיתות

בית ספר אל עטאונה - 17 כיתות. המבנה מתאים ל-18 כיתות, מצב התחזוקה תקין, זהו מבנה חדש ויפה ואין צורך להשקיע בו כלל.

המלצה מסכמת לבתי ספר יסודיים : מתן הרשאה תקציבית לבניית בית ספר חדש שיקלוט את תלמידי יסודי א'. והיערכות לבניית בית ספר יסודי חדש בעוד ארבע שנים .

בית ספר לחינוך מיוחד

בבית הספר לחינוך מיוחד כולל היום 7 כיתות והוא פועל בתוך מבנה שכור. משרד החינוך הכיר בצורך להקים לו מבנה חדש

בתי ספר על יסודיים :

בית ספר מקיף רבין של רשת עמל – יש בו 32 כיתות לימוד ולומדות בו היום 29. כל הפונקציות הדרושות מצויות בו ואין צורך בבניה נוספת.

בית ספר מקיף אל נור – כולו במבנים יבילים. 8 במצב טוב מאד, ו-14 במצב בינוני עד גרוע. יש צורך להשלים בניית בית הספר כך שיוכל לקלוט 30 כיתות. במצב זה יימצא פתרון לחינוך העל יסודי לשש השנים הקרובות. (כיתות א-ו הנוכחיות מונות 62 תלמידים). בעתיד הקצת יותר רחוק אפשר יהיה להגדיל את שני בתי הספר העל יסודיים כך שיוכלו לקלוט 36 כיתות כל אחד.

המכללה הטכנולוגית

זהו בית ספר מקצועי המופעל על ידי רשת המכללות הטכנולוגיות סכנין. הוא פועל במבנה שכור ומשרת בעיקר תלמידים שאינם ילדי חורה. הרשות המקומית אינה מתייחסת אליו כאל מוסד הדורש את פיקוחה. הילדים בבית ספר זה לא ניגשו עד כה לבחינות בגרות

מוסדות אחרים

מעבר למוסדות החינוך הפורמאלי יש בחורה ספריה שעומדת להיפתח בימים אלה, מתנ"ס הפועל בבית הקשיש, אולם ספורט עירוני חדש ליד המקיף על שם רבין ומגרש כדורגל.

כמו כן יש בחורה בית ספר לחינוך מיוחד בן 8 כיתות במבנה שכור, שמשרד החינוך הכיר בצורך לבנות לו מבנה, וכן בית ספר תיכון של רשת סכנין הפועל גם הוא במבנה שכור.

סיכום : המלצתנו היא לבנות בחורה סדר גודל של 86 כיתות לפי הפירוט הבא :

18 כיתות בית ספר יסודי חדש – מזה 12 להחלפת פסולים
30 כיתות בית ספר תיכון חדש – מזה 15 להחלפת פסולים
10 כיתות בית ספר לחינוך מיוחד חדש - מזה 8 להחלפת מבנה שכור
28 כיתות גן – מזה 21 להחלפת שכורים ויבילים

סך כולל של הבינוי בחורה ובכסיפה מגיעה ל-180 כיתות (מזה 118 החלפת מבנים פסולים וארעיים) בעלות כוללת של 90 מיליון שקל. ניתן לפרוס בנייה זאת על פני שנתיים.

מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878
טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL; nachum03@012.net.il

פרק ב: פרוגראמה חינוכית פיזית ליישובים היהודיים

כללי

בשלב הזמנת העבודה סוכם שלצורך קביעת יישובי מיקוד במגזר היהודי תיבדק התשתית הפיזית והחינוכית ברשויות המקומיות הבאות: באר שבע (לא סוכם אם תיבדק העיר כולה או מספר שכונות בתוכה), ערד, דימונה, שדרות ומ.א שער הנגב, ירוחם ומ.א רמת הנגב.

במהלך העבודה, וכתוצאה ממצאים שונים שעלו תוך כדי העבודה, הוחלט לא לקבוע יישובי מיקוד, ולהשאיר את זהות היישובים שיבחרו לצורך ריכוז המאמץ לשלב המכרז, לפיכך הדיון בערד וירוחם הוא כאמור לעיל לצורכי הדגמה בלבד.

לאור המצאי הגדול של מבני חינוך וציבור ביישובים שנבדקו ומצב התחזוקה הירוד בחלק ניכר מהם נראה שבשלב זה לפחות, **כל עוד אין תחזית של ממש המצביעה על גידול ניכר באוכלוסיית היישובים, ויכולתם להתמודד כהלכה עם הפעלה והחזקה של מתקני החינוך התרבות והספורט שבתחומם**, אין מקום להמליץ על בניית מתקנים נוספים.

את המרכיב המושך אוכלוסייה חדשה לנגב שברצוננו ליצור, יש לראות בהקמת שני מוקדי מצוינות שישרתו את **כל הנגב** ושיופעלו באחריות אוניברסיטת בן גוריון בבאר שבע, ומכללת ספיר בשער הנגב. בדברנו על הקמת מרכזי מצוינות איננו מתכוונים בהכרח לבניה של מבנים חדשים, אם כי גם זאת אפשרית. כוונתנו העיקרית היא בניית מודל הפעלה יעיל לניצול מתקנים קיימים, יצירת מסגרת ארגונית תחת חסות אקדמית שתאחד ותרכז את הפעילות העל אזורית וכלל נגבית בתחומי המדעים, החברה, האמנויות והספורט. מסגרת ארגונית זאת צריכה להיעזר בניסיון ובידע הרב של אנשי המקצוע בתחומים השונים הפועלים בנגב על מנת לגבש את התכנים ודרכי ההפעלה של מרכזי המצוינות כך שיסייעו לכלל תושבי הנגב בקידום הלימודי, החברתי והמקצועי ויהוו אבן שואבת לאוכלוסייה חדשה.

כמו כן בדומה אנו ממליצים להקדים את היישום המלא של כל התוכניות הכלל ארציות באזור הנגב. כפי שהמלצנו לסיים את יישום דו"ח שושני בנגב תוך שנתיים, אנו ממליצים לעשות הכל על מנת להקדים גם את המלצות דו"ח דברת (ובמיוחד בכל הנוגע למתן תמריצים למורים, שינוי מבנה משרתם, מעבר לשבוע לימודים בן חמישה ימים, ויום לימודים ארוך, שינוי שיטת התקצוב בחינוך העל יסודי, התארגנות מרחבית במינהלי חינוך וכד'), וכן תוכניות ארציות אחרות. במסגרת זאת אנו סבורים שיש לסמן את הנגב, ובמיוחד את יישובי המיקוד כיעד מועדף למבצע רחב היקף של חידוש והתאמת מבנים.

את תיאורנו וסיכומנו לגבי ערד, ירוחם, באר שבע, דימונה, שדרות והמועצות האזוריות שער הנגב ורמת נגב שנבדקו בעבודתנו יש לראות במסגרת ההמלצות שלעיל.

ירוחם**תיאור כללי (נכון לתשס"ה):**

לוח א. תלמידים וכיתות

מוסדות	כיתות נורמטיביות ⁹	תלמידים
גני טרום חובה	11-13	362
גני חובה	6-7	193
המאוחד	8-11	317
קול יעקב	8-11	315
ת"ת וב"י תורת משה	2-3	67
תת מסילה בערבה	3-5	121
מסילה בערבה שושנת יעקב	3-5	128
מקיף ע"ש ספיר	10-13	377
סך הכל	47-63	1880

במערכת החינוך יש ארבעה בתי ספר יסודיים, ובית ספר מקיף אחד (ממלכתי ע"ש ספיר). בסך הכל מדובר ב-900 תלמידים בחינוך היסודי, ופחות מ-400 בחינוך העל יסודי הממלכתי, כאשר התלמידים הדתיים לומדים מחוץ ליישוב.

לוח ב. מבנים וכיתות

שם המוסד	חדרי לימוד	שנת ייסוד בית הספר	מטרי
המאוחד	24	1950	2173
קול יעקב	17	1950	1749
ת"ת וב"י תורת משה	14	0	1743
תת מסילה בערבה	9	1960	394
מסילה בערבה שושנת יעקב	9 (?)	1998	708
מקיף ע"ש ספיר	20	1975	2611
סך הכל			9378

בבית ספר הממלכתי היסודי יש לפחות 24 חדרי כיתה כאשר יש לכל היותר 12 כיתות אם. גם בבית הספר הממלכתי דתי יש לפחות 17 חדרי לימוד, וחדרי ספח רבים כאשר מספר התלמידים בבית הספר מצדיק לא יותר מ-12 כיתות אם.

בבית הספר החרדי המוכר שאינו רשמי בו לומדים כ-100 תלמידים (המצדיק 3 כיתות אם, ואם מחלקים לבנים ובנות יהיו 6 כיתות) יש 14 חדרי לימוד. במקיף יש לפחות 20 חדרי לימוד תקינים כאשר כאמור יש בו פחות מ-400 תלמידים.

⁹ לאור הצפיפות הנמוכה של הכיתות, והתקצוב הדיפרנציאלי המאפשר פיצולי כיתות, ביישובים היהודיים בנגב כאשר מתייחסים לצרכי בניוי יש מקום להתייחס לכיתות נורמטיביות ולא לכיתות בפועל. למרות האמור לעיל נתייחס לטווח 30-40 ולא למספר הגג שהוא 40.

מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878

טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL: nachum03@012.net.il

בנתונים שהגיעו אלינו ממנהל הפיתוח לגבי מבנים מצוינים שני מוסדות נוספים – שאין לגביהם נתוני תלמידים - מתיבתא ירוחם (סמל מוסד 612754) שיש בו 9 חדרי לימוד ושטחו 708 מ"ר, וישיבה קטנה למצטיינים (סמל מוסד 644245 עם חדר לימוד אחד ואולם תפילה אחד בשטח כולל של 188 מ"ר) שני המוסדות הוגדרו בקובץ אחר של המשרד כלא פעילים. לעומת זאת באותם הנתונים לא מופיע המוסד "מסילה בערבה שושנת יעקב". מוסד זה ככל הנראה נמצא במבנה של מתיבתא ירוחם שהוא מבנה של 9 חדרי לימוד

כל בתי הספר למעט בית ספר אחד של החינוך החרדי מרווחים מאד, בעלי חצרות מטופחות, ויוצרים ללא ספק סביבה חינוכית שאפשר להתקנא בה. גם בירוחם יש עדיין לא מעט בעיות תחזוקה בבתי הספר, אך יחסית ליישובים אחרים, ילדי ירוחם נהנים מבתי ספר ברמה גבוהה. לאור האמור לעיל, איני רואה צורך של ממש להשקיע משאבים בתשתית הפיזית בירוחם.

לאור מצב המבנים והחצרות איננו סבורים שהמבנים בהם מצויים בתי הספר הם מבנים משנות החמישים (כפי שמצוינת בנתונים שנת ייסוד בית הספר). להערכתנו הם נבנו בתקופה שבין 1960 ל-1980 דהיינו זקוקים לתקציב חידוש מבנים בהיקף של 750 שקל למ"ר.

המלצה: לאור האמור לעיל היינו ממליצים על הקצאה בהיקף כולל שלא עולה על 400 שקל למ"ר לכל היישוב, ובסך הכל 3.8 מיליון שקל

אוכלוסיית ירוחם מנתה ב-2003 כ-8.8 אלפי נפש (דומה מאד לאוכלוסיית חורה שמנתה 8.2 אלפי נפש). המוסדות האחרים המצויים בירוחם כוללים:

1. היכל תרבות המכיל 400 מקומות ישיבה – לא מופעל
2. מתנ"ס יפה מאד – במשבר קשה
3. אולם התעמלות עירוני
4. מרכז פיס בבית ספר ספיר + אולם התעמלות ישן
5. מרכז מדעים מטופח בן 5 מעבדות
6. קונסרבטוריון
7. ספריה עירונית,
8. מועדון פיס לנוער
9. ארבעה מועדוני נוער שכונתיים
10. מרכז טיפולי לילד

רוב המתקנים מרווחים ונאים, וריבוי המתקנים בולט על רקע מיעוט התושבים.

כאן ברצוננו להעלות בעיה מרכזית ביותר בהפעלת כל הפעילות הבלתי פורמאלית בנגב. להערכתנו, חלק גדול מהפעילויות הבלתי פורמאליות המתוכננות עבור יישובי הנגב ייתקלו בקשיי הפעלה רציניים בגלל המספר המועט של המשתתפים הפוטנציאליים. הסיבה לכך היא פשוטה, להפעלת כל פעילות יש עלות קבועה שאינה מתחשבת במספר המשתתפים (שעת מדריך, הוצאות ההחזקה של המתקן וכד'). לפיכך במקום בו מספר המשתתפים נמוך כתוצאה מפוטנציאל נמוך של מספר התושבים ביישוב העלות לכל משתתף עולה באופן חד ככל שמספר המשתתפים

קטן.¹⁰ אם נצרף לכך את העובדה שבחלק מהמקומות הללו גם המצב הכלכלי של התושבים אינו מאפשר להם תשלום עבור פעילויות תרבות וספורט באותה הרמה המשולמת ביישובים מבוססים נבין את הקושי המובנה של יישובים קטנים ולא מבוססים לקיים פעילות כזאת.

אם רוצים לקיים פעילויות אלה חשוב לסבסד את הפעילויות בדיוק כפי שמסבסדים את מערכת החינוך הרגילה, המכירה בכך שבמקומות קטנים - ואפילו במקומות גדולים בהם אוכלוסיית זרם חינוך מסוים היא קטנה – המערכת מבטיחה "רשת ביטחון" המאפשר את מערכת החינוך ברמה נורמטיבית גם אם מספרי התלמידים בכיתות ובבתי ספר קטנים ואפילו קטנים בהרבה מהתקן שנקבע.

להערכתנו כל ניסיון להביא אוכלוסייה חזקה ומבוססת לנגב חייב להתמודד עם סוגיה זאת באופן רציני ומעמיק. לשם כך צריך לגבש קריטריון המקשר בין מספר התושבים לעלות ההפעלה של חוגים שונים. כל עוד לא יהיה סבסוד כזה אין טעם להקים מוסדות תרבות ספורט וחינוך משלים שלא יוכלו לממן את הפעילות השוטפת.

המלצתנו היא לקבוע שייקבע סולם קריטריוני לפי גודל היישוב, והאוכלוסיות הרלבנטיות לפעילויות השונות (אין צורך לסבסד ביישוב חרדי למשל מקהלות ושיעורי בלט, ולהיפך אין טעם לסבסד שיעורי תלמוד ביישובים חילוניים בעליל), את רמת הסבסוד. לדוגמא אפשר להחליט שביישובים ורשויות בסדר גודל של עד 5000 תושבים מספר תלמידים מינימאלי לחוג יהיה 33% ממספר זה ביישוב מבוסס, ביישובים בסדר גודל של בין 5000 נפש ל-10000 הוא יהיה 50%, ביישובים בסדר גודל של 10000 עד 15000 תושבים המספר יהיה 66% וביישובים שמספר תושביהם הוא בין 15000 ל-20000 תושבים מספר התלמידים המינימאלי יהיה 75%. המדינה תכסה את עלויות המימון של הפרש בין מספר התלמידים בפועל לבין המספר הנורמטיבי הדרוש.

¹⁰ לדוגמא עם עלות חוג בלט היא נניח 200 שקל לשעה, הרי שאם יש בחוג 20 משתתפות העלות למשתתפת תהיה 10 שקלים ואם יהיו בו 10 משתתפות העלות תעלה ל-20 שקלים.

ערד**כללי**

מערכת החינוך בערד מצויה במשבר חריף, המשקף ללא ספק את המשבר בו מצויה העיר.

הסימפטומים העיקריים של המשבר הם צמצום מספר התלמידים (בעיקר בחינוך הממלכתי והממלכתי דתי) כתוצאה ממאזן ההגירה השלילי ביישוב, ושינוי חמור לרעה באפיון הסוציו אקונומי של היישוב, כאשר כל בתי הספר ביישוב מצויים היום בעשירון הטיפוח הנמוך ביותר.

אולם מעבר לשינוי בהרכב הסוציו אקונומי של היישוב, התרחש גם שינוי מהותי באופי האידיאולוגי של היישוב עם התחזקות משמעותית של החינוך החרדי. חינוך זה מהווה היום מרכיב מרכזי באוכלוסיית התלמידים בערד, ואם בכלל החינוך הממלכתי היסודי יש כיום כ-1600 תלמידים הרי שבחינוך החרדי יש כ-600 תלמידים (אם כי צריך לזכור שבחינוך החרדי מדובר בכיתות א-ח ואילו בחינוך הממלכתי מדובר בכיתות א-ו). בהכללה אפשר לומר שהחינוך החרדי מהווה היום כרבע מכלל החינוך היסודי ואולי יותר מתלמידי הגנים.

לעומת מצב אובייקטיבי זה העיר ערד עדיין נתפסת על ידי רבים בישראל כאחת מעיירות הפיתוח המצליחות ביותר, שהצליחו למשוך במשך שנים אוכלוסייה חזקה. יתירה מזאת, יש בעיר תשתית פיזית רחבת היקף של מוסדות חינוך פורמאליים ובלתי פורמאליים, ושל מתקני תרבות וספורט, שמקומות אחרים יכולים להתקנא בה.

הסתירה הזאת שבין המצב האובייקטיבי של העיר לבין התדמית והתשתית הפיזית הרחבה והטובה של מוסדות החינוך והתרבות בעיר גורמת לכך שמכל היישובים בנגב ערד נראית לנו כיישוב המתאים ביותר למיקוד המאמץ בפרויקט פיתוח הנגב. אולם הפיכת העיר למקום יישוב מושך אוכלוסייה חדשה וחזקה לא תתאפשר ללא ארגון של כל מערכת החינוך הפורמאלי והבלתי פורמאלי ושל פעילות התרבות והפנאי ביישוב.

על כוונים אפשריים לארגון מעין זה נעמוד בהמשך, כאשר חשוב לנו להדגיש, שמדובר בהצעות ראשוניות בלבד, כי הכנה מפורטת של תוכנית אב לחינוך הפורמאלי והבלתי פורמאלי, ולשירותי תרבות וספורט מחייבת עבודה רחבת היקף תוך שיתוף פעולה מלא והדוק עם פרנסי העיר, ותושביה.

מערכת החינוך הפורמאלי בערד – תיאור מצב

לוח א. תלמידים וכיתות (תשס"ה)

מוסדות	כיתות נורמטיביות ¹¹	תלמידים
גני טרום חובה	18-21	632
גני חובה	13-15	442
יעלים	8-10	286
עופרים	5-7	182
טללים	3-3	86
אבישור	8-11	311
לבאות	10-13	391
חלמיש	8-10	302
חטי"ב אלון	10-13	386
מקיף אורט צימטבאום	28-37	1124
ת"ת גור ערד	6-4	160
בית יעקב גור ערד	5-6	164
ת"ת חבד	4-5	128
שובו ערד-מעורב	4-6	152
אולפנא בני עקיבא	5-7	200
תיכון בית יעקב	2-2	57
ישיבה לצעירים גור	3-3	89
סך הכל		5092

גני ילדים:

מספר גני הילדים בעיר הוא 41 (9 מתוכם של המגזר החרדי) למרות שמספר הילדים אינו מצדיק יותר מ-36 גנים, גם אם לוקחים בחשבון קריטריון מקל של 30 ילדים בגן. הסיבה לכך היא כמובן הצמצום במספר הילדים מצד אחד והפיזור הגיאוגרפי הגדול של האוכלוסייה בעיר מצד שני. מצבם הפיזי של גני הילדים דומה למצב בבתי הספר דהיינו הוא בהחלט סביר מבחינת המבנים אך לוקה מבחינת התחזוקה ובעיקר חצרות הגנים.

בתי ספר יסודיים:

החינוך הממלכתי

1. יעלים – בית ספר זה הוא אחד משני בתי הספר הראשונים בעיר. יש בו 16 כיתות לימוד, אולם התעמלות וכל חדרי הספח. המבנה למעט החצר במצב תחזוקתי,

¹¹ לאור הצפיפות הנמוכה של הכיתות, והתקצוב הדיפרנציאלי המאפשר פיצולי כיתות, ביישובים היהודיים בנגב כאשר מתייחסים לצרכי בינוי יש מקום להתייחס לכיתות נורמטיביות ולא לכיתות בפועל. למרות האמור לעיל נתייחס לטווח 30-40 ולא למספר הגג שהוא 40. (בגנים טווח מספר התלמידים יהיה 30-35)

ואסתטי מניח את הדעת. החצר עירומה ללא צל עם מעט מתקני משחק וספורט. בבית הספר יש היום 12 כיתות א-ו ועוד 2 כיתות גן חובה. כל הכיתות קטנות כשהן מונות פחות מ-25 ילדים בכל כיתה. אם יוחלט כפי שאני מציע בהמשך על מעבר למבנה של 5-7 בית הספר יכול לקלוט ללא קושי שתי כיתות ז'.

2. עופרים: זהו בית הספר השני מבין שני בתי הספר הראשונים שנבנו בערד יש בו 16 כיתות תקניות(ארבע מהן מושבתות בגלל היעדר תלמידים מחד, ובעיות של נזילות בגג מאידך), ועוד שתי כיתות לפחות המשמשות היום כחדרים "אור קוליים" שאינם כלולים בפרוגרמה התקנית של משרד החינוך. בבית הספר לומדות 8 כיתות א-ו, יש בו את כל חדרי הספח הדרושים כולל אולם התעמלות. גם שם החצר די מוזנחת, אך בעיקרו של דבר המבנה הוא תקין ועם השקעה לא גדולה יחסית (למעט כמובן תיקון יסודי של הגג) הוא יכול להמשיך ולתפקד כבית ספר עוד שנים רבות. גם בית ספר זה יכול כמובן לקלוט 2 כיתות ז' נוספות.

3. אבישור: בית ספר ממלכתי. המבנה כולל לפחות 18 חדרי לימוד + כל חדרי הספח כולל אולם התעמלות. לידו מצוי קונסרבטוריון ומבנה נפרד בו משוכנות כיתות א' והספרייה. תחזוקת בית הספר תקינה, גם כאן החצר לא מטופחת. כיום לומדות בבית הספר 12 כיתות אם. וכמובן שיש בו מקום עודף.

4. לבאות: המבנה המקורי הוא בן 18 כיתות + חדרי ספח. לכך יש להוסיף מבנה נוסף בן כ-500 מ"ר ובו חדרי ספח נוספים. גם כאן יש עודף ניכר של חדרי לימוד. בנתוני משרד החינוך מופיע מבנה חטיבה צעירה בן 4400 מ"ר כביכול. מבנה כזה אינו קיים כלל.

5. חלמיש: זהו בית הספר הממלכתי החדש בערד. יש בו 12 כיתות לימוד תקניות, ועד מספר רב של חדרי עזר כולל לפחות 4 כיתות לימוד קטנות. כמו כן יש לו אולם ספורט. יש בעיות של רטיבות במקלט אך בסך הכל המבנה תקין וברמת תחזוקה טובה.

6. בית ספר דמוקראטי – זהו בית ספר קטן מאד שטרם אושר על ידי משרד החינוך. הוא קולט רק חלק מתלמידיו מערד והשאר מהסביבה. הוא ממוקם בקן של השומר הצעיר, ובשלב זה לפחות הוא איננו משמעותי להמשך התכנון של מערכת החינוך בערד.

סיכום בתי ספר יסודיים ממלכתיים. בסך הכל יש היום בערד חמישה בתי ספר יסודיים ממלכתיים ובהם מצאי של בין 80 ל-90 חדרי לימוד, כאשר מספר התלמידים (כ-1500) מצדיק לכל היותר 50 כיתות לפי ממוצע של 30 תלמידים לכיתה ו-60 כיתות לפי ממוצע של 25 תלמידים לכיתה. אין ספק שהדבר מחייב היערכות שונה של מערכת החינוך היסודי הן על מנת לחסוך בהוצאות והן על מנת לאפשר פעילות חינוך יותר טובה.

הדרך המתאימה ביותר להערכת היא שינוי אזורי הרישום או ביטולם על מנת לאפשר צמצום מספר בתי הספר היסודיים הממלכתיים בערד מחמישה לארבעה (עדיף על ידי איחוד עופרים ויעלים)

החינוך הממלכתי דתי

טללים: בית ספר טללים הוא בית הספר הממלכתי דתי היחיד ביישוב. מספר תלמידיו קטן מאד, והוא בקושי מצליח לקיים כיתה אחת בכל שכבת גיל. יש בו לפחות 12 כיתות לימוד ועוד מספר ניכר של חדרי ספח. לידו נמצא אולם ספורט ("מרכז פיס"). אין ספק שבבית הספר יש עודף שטח שאינו מנוצל.

החינוך החרדי

בערד יש היום ארבעה בתי ספר של הזרם החרדי. לרשות שניים השייכים לחסידות גור (ת"ת גור ערד, ובית יעקב גור ערד) עומדות 16 כיתות לימוד, כמעט ללא חדרי ספח. (אך הביקוש לחדרי ספח במערכת חינוך זאת הוא יותר נמוך). בבית ספר שובו יש גם כן 8 חדרי לימוד + מעבדה וחדרי ספח ואין לו בעיות של בנייה. לבית הספר הרביעי של רשת חב"ד בונים עכשיו מבנה חדש. לאור האמור לעיל לא נראה שבשלב זה שלמערכת החינוך החרדית היסודית דרושות תוספות ניכרות של בנייה. בעתיד אם וכאשר הבעיה תתעורר, יש היום לפחות שני מבנים שיוכלו לשמש כעתודה למתן פתרון.

בתי ספר על יסודיים

החינוך הממלכתי

חט"ב אלון: זוהי חטיבת ביניים עצמאית שתלמידיה ממשיכים ללמוד במקיף. המבנה כולל 18 כיתות גדולות ועוד 4 קטנות יותר. היום לומדות שם 11 כיתות אם בנוסף לכך יש שם אולם ספורט שנבנה על ידי מפעל הפיס. מובן שגם בחטיבה יש עודף עצום של שטחים בנויים.

מקיף צימטבאום: בית הספר המקיף צימטבאום הוא בית הספר המקיף הממלכתי היחיד בערד. היום לומדות בו 37 כיתות מכיתה ז ועד יב. מספר חדרי הלימוד שיש בו מגיע בקלות ל-50 אם לוקחים בחשבון את העודף הרב בשטחי מעבדות וסדנאות. אין לי ספק שניתן היום בארגון נכון של בית הספר כאשר משולבת בו רפורמה המעבירה את כיתות ז' לבתי הספר היסודיים, לרכז את כל התלמידים במבנה המרכזי. לחלופין אפשר לרכז את כל תלמידי כיתות ח' – ט במבנה חטיבת אלון, ולהותיר את המבנה הנוכחי לשימוש החטיבה העליונה.

המבנה של בית הספר למרות גודלו וריבוי החללים הפונקציונאליים שבו סובל מפגמים רבים. במבנה המרכזי יש פרוזדורים ארוכים וצרים שלחלקם לא מגיע כלל אור יום, מבנה חטיבת הביניים נמצא במצב תחזוקתי גרוע, החצר גם היא משדרת ניכור ועזובה. על מנת להביא את בית הספר למצב שיהיה נעים ללמוד בו צריך לערוך "ניתוח לב פתוח" שבסופו חלק מהמבנים יהרסו, וחלק אחר ישופצו בצורה יסודית.

החינוך הממלכתי דתי

אולפנא לבנות -

זהו בית הספר התיכון לבנות של החינוך הממלכתי בערד, ועומדים לרשותו 16 חדרי לימוד, מעבדות וחדרי ספח נוספים. חלקים של המבנה חדשים וגם שם אין שום צורך בבנייה נוספת.

החינוך החרדי

למגזר החרדי בערד יש שני בתי ספר על יסודיים. ישיבה לצעירים של חסידי גור, ובית ספר בית יעקב לבנות. שני המוסדות נמצאים במבנים חדשים יחסית ואינם מחייבים תוספות בינוי.

לוח ב. מבנים וכיתות

שם המוסד	חדרי לימוד	שנת ייסוד בית הספר	מטרז
גני ילדים	41		¹² 3900
יעלים	16	¹³ 1950	1627
עופרים	18	1950	1791
טללים	12	1971	1105
אבישור	18	1974	1563
לבאות	20	1981	2500
חלמיש	12	1984	1573
ת"ת גור ערד	8	1989	480
בית יעקב גור ערד	8	1996	498
ת"ת חבד	8	1997	0
שובו ערד-מעורב	8	1996	596
מקיף אורט צימטבאום	50	0	6819
אולפנא בני עקיבא	16	1978	1815
תיכון בית יעקב	7	1994	382
ישיבה לצעירים גור	16	1990	1121
חטי"ב אלון	22	1994	2500
סך הכל			24136

¹² שטח כיתת גן כ-95 מ"ר.

¹³ נתון זה הוא בוודאי שגוי כי רק ב-1962 הוחל באכלוס ערד. קרוב לוודאי שבתי הספר הראשונים בערד הוקמו באמצע שנות הששים

מבני חינוך ותרבות אחרים בערד

כאמור לעיל יש בערד מגוון רחב של מבני ציבור, תרבות וספורט. להלן רשימת המוסדות הללו ומספר מילים על פעילותם.

שירותי עזר למערכת החינוך הפורמאלי

1. מרכז פסג"ה במבנה חדש ליד בית ספר יעלים
2. מתיא – באחד מבתי הספר היסודיים
3. יחידה לאיכות הסביבה – הפועלת עם בתי הספר
4. שירות פסיכולוגי
5. תפוח פיס – ליד התיכון המקיף
6. מרכז פיס – ליד חטיבת ביניים אלון

תרבות וספורט

1. מתנ"ס - המתנ"ס כולל בתוכו ספריה עירונית, חדרי ספח, מרכז למחול ומוזיאון.
2. מגרש כדורגל
3. בריכה עירונית שהועברה לידיים פרטיות
4. אולם ספורט עירוני ישן + מגרש טניס מואר
5. מגרש כדורסל ליד בית ספר חלמיש
6. קונסרבטוריון ליד בית ספר אבישור
7. בית התזמורת (התזמורת אינה פועלת היום)
8. אולם קולנוע שאינו מופעל באופן שוטף אלא רק לאירועים חד פעמיים
9. מספר אולמות קולנוע קטנים יותר המופעלים בתוך הקניון
10. קן של השומר הצעיר ושל הנוער העובד

המלצות למערכת החינוך הפורמאלי

המלצות לחינוך היסודי הממלכתי:

- א. לפתוח את אזורי הרישום
- ב. לצמצם את מספר בתי הספר מחמישה לארבעה (כרוך באיחוד בתי הספר יעלים ועופרים, וסגירת המבנה הראשי של בית ספר יעלים)
- ג. הארכת משך החינוך היסודי עד כיתה ז'.
- ד. מבצע רחב היקף של חידוש כל מבני בתי הספר שימשיכו לשרת את החינוך היסודי הממלכתי היסודי בערד. בהנחה שמדובר בשלושת בתי הספר עופרים, אבישור וחלמיש כאשר השניים הראשונים יתוקצבו לפי עלות של 750 שקל למ"ר והשלישי לפי עלות של 500 שקל למ"ר. **סך כל העלות 3.35 מיליון שקל.**

מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878
טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL; nachum03@012.net.il

ה. ביצוע המלצות אלה מחייב שיקול דעת מה ניתן לעשות במבנה בית הספר יעלים שאמור להתפנות.

המלצות בחינוך היסודי הממלכתי דתי.

בדומה לבתי הספר האחרים ביישוב מומלץ לבצע בבית ספר טללים חידוש מבנים. יחד עם זאת היות ומספר הכיתות בו קטן בהרבה מהקיבולת מוצע להשתמש במפתח של 500 שקל למ"ר ולא 750 כפי שמתחייב מגילו. את עיקר התקציב שיעמוד על כחצי מיליון שקל יש להשקיע בפיתוח החצר

המלצות בחינוך היסודי החרדי

אין לנו המלצות בשלב זה

המלצות בתחום החינוך העל יסודי הממלכתי

שני בתי הספר העל יסודיים בערד, חטיבת הביניים אלון, ותיכון מקיף צימטבאום מצויים בשכנות זה לזה כשרק כביש (האמור להיות ציר תנועה ראשי לעבר מצדה) מפריד ביניהם. באותו המתחם מצוי גם תפוח פיס, וקצת צפונה ממנו מרכז פיס קהילתי, מרכז קליטה של הסוכנות ומכללה טכנולוגית של משרד העבודה. הסמיכות של כל המוסדות הנ"ל ממש קוראת ליצירת קריית חינוך על יסודי ואולי גם על תיכוני.

כבר היום צבר המבנים במתחם זה עולה בהרבה על הדרוש – מספר חדרי הלימוד המגיע לכ-70 כתות מספיק לקיומם של שני בתי ספר מקיפים גדולים, ואילו מספר התלמידים בשתי חטיבות הביניים ובחטיבה העליונה מגיע ל-1500, המצדיק בית ספר גדול אחד של 51 כיתות (9 בשכבה בחטיבת הביניים ו-8 בשכבה בחטיבה העליונה) או שני בתי ספר מקיפים קטנים יותר של כ-25 כיתות בכל בית ספר.

שינוי המבנה הארגוני של כלל מערכת החינוך בעיר יפחית את מספר התלמידים בבית הספר העל יסודי בכ-250 דהיינו 8 כיתות של שכבת תלמידי כיתה ז' ואז יידרשו בקמפוס זה 43 כיתות בלבד.

דבר זה יוצר מספר אופציות של הארגון.

- א. ריכוז כל החינוך העל יסודי במבנה הנוכחי של בית הספר המקיף.
- ב. ריכוז כל החינוך העל יסודי במבנה הנוכחי של בית הספר המקיף כאשר ב השלמה לכך יוקם מוסד **ארצי נפרד לתלמידי כיתות י-יז**, הכולל פנימייה למחוננים (בדומה לבתי הספר למדעים ואמנויות בירושלים, תלמה ילון בתל אביב, ובית הספר לתלמידים מחוננים בספורט בוינגיט), כאשר מגורי התלמידים והמורים הלומדים והמלמדים בפנימייה יהיו במרכז הקליטה ובמכללה הטכנולוגית. באשר למבנה המכללה הטכנולוגית אפשר להציע להמשיך ולקיימו במבנה של בית ספר יעלים שאמור להתפנות.
- ג. ריכוז כל חטיבת הביניים בחט"ב אלון והחטיבה העליונה במבנה של המקיף.

ד. בהנחה שערד עשויה לקלוט בעתיד מספר רב של תושבים חדשים הפיכת כל המתחם שעליו מדובר (שני בתי הספר, תפוח פיס, מרכז פיס, מרכז הקליטה והמכללה הטכנולוגית) לקריית חינוך אחת ובה מוסד ארצי אחד לתלמידי ח' - יד' המשלב תלמידי יום עם תלמידי פנימייה.

כל אחת מהאופציות יש לה יתרונות וחסרונות אך כולן מחייבות לפחות את ביצוע שדרוג בית הספר המקיף הכולל את העבודות הגדולות הבאות:

- א. שדרוג הבניין המרכזי על ידי הורדת מספר כיתות ופתיחת הגג על מנת להכניס אור לפרוזדורים הארוכים
- ב. העברת הספרייה למבנה של הסדנאות ויצירת כשמונה כיתות במקומה, ושיפוצים רחבי היקף בבניין חטיבת הביניים.
- ג. טיפול יסודי בחצר בית הספר

המימון של אופציה זאת צריך לבא בראש וראשונה מתקצוב של חידוש מבנים בהיקף של כ-6 מיליון שקל עבור המבנה הנוכחי. מעבר לכך צריך יהיה לבחון האם אפשר יהיה לחסוך בעלויות חידוש המבנים בבתי הספר היסודיים על מנת להעביר חלק מהתקציב לפרויקט זה.

מימוש האופציה השנייה – שהיא גם האופציה המועדפת עלינו - מחייב גיבוש רעיון ומודל הקמה שיבטיח אכלוס מלא בהיקף ולאורך זמן שייקבע של המוסד הארצי עליו יוחלט. היתרונות המרכזיים אופציה זאת הם שדרוג מלא של בית הספר המקיף והבאתו למצב של בית ספר בעל נוכחות יפה ומרשימה, והקמה של מוסד ארצי שיכול למשוך אוכלוסייה חדשה (לפחות של תלמידים ועובדי הוראה). כמו כן הוא אינו מחייב את ביטול הכביש בין שני בתי הספר, וכמו כן הוא לא יחייב השבתה של מבנה גדול ויקר שבשלב זה הסיכוי למצוא גורם שירכוש אותו לשם שימוש חלופי נראה די קלוש.

באשר לחלקה השני של האופציה קשה בשלב זה להעריך את עלויותיו, כל עוד לא סוכם על אופי המוסד הארצי, והיקפו.

שדרות**כללי**

במערכת החינוך בשדרות יש עשרות גנים, 9 בתי ספר יסודיים, שני בתי ספר על יסודיים, ובית ספר אחד לחינוך מיוחד.
מערכת החינוך בשדרות מתמודדת עם בעיות קשות של תדמית, ומתח בטחוני. המצב הביטחוני הקשה גרם לכך שלשדרות זרמו הרבה תוכניות ופרויקטים. יחד עם זאת אין לעובדה זאת השפעה נראית לעין.
שדרות שוכנת בסמוך למועצה האזורית שער הנגב (שעל מערכת החינוך שעלה נעמוד בנפרד), המהווה לגבי חלק מתושבי שדרות מערכת המספקת שירותי חינוך ותרבות אלטרנטיביים ו/או נוספים, לשירותי החינוך והתרבות שמעניקה עיריית שדרות. בתנאים רגילים שכנות זאת הייתה יכולה להוות יתרון של ממש לשתי הרשויות המקומיות, אולם לשדרות ולשער הנגב יש היסטוריה ארוכה של כישלונות בכל הניסיונות ליצירת שיתוף פעולה ביניהם, והתנאים כיום הם יותר תנאים של תחרות ויריבות מאשר תנאים של שיתוף פעולה. דבר זה מקשה מאד על תכנון אזורי יעיל.
בדומה לערים אחרות גם בשדרות יש התרחבות של החינוך החרדי, והצטמקות של החינוך הממלכתי
המאבק של החינוך הממלכתי דתי עם החינוך החרדי בא לידי ביטוי בפיצול בית הספר העל יסודי לשלוש יחידות, והקמת בית ספר יסודי מדעי תורני.
כמו ביישובים יהודיים אחרים בנגב, גם בשדרות יש מספר רב של מוסדות חינוך ומתקני תרבות וספורט המצויים ברמת ניצול – ובמידה רבה כתוצאה מכך – גם ברמת תחזוקה נמוכים.

מערכת החינוך הפורמאלי בשדרות – תיאור מצב

לוח א. תלמידים וכיתות (תשס"ה)

מוסדות	כיתות נורמטיביות ¹⁴	תלמידים
גני טרום חובה	19-22	662
גני חובה	10-12	349
שקמים	6-8	225
זבוטינסקי	7-10	280
יצחק רבין	8-11	312

¹⁴ לאור הצפיפות הנמוכה של הכיתות, והתקצוב הדיפרנציאלי המאפשר פיצולי כיתות, ביישובים היהודיים בנגב כאשר מתייחסים לצרכי בניוי יש מקום להתייחס לכיתות נורמטיביות ולא לכיתות בפועל. למרות האמור לעיל נתייחס לטווח 30-40 ולא למספר הגג שהוא 40. בגנים טווח מספר התלמידים יהיה 30-35

אלון	4-6	158
הרואה	6-8	225
מדעי תורני	4-6	158
תורני חדש	7-10	273
עטרת אסתר	3-3	85
יסודי התורה	9-12	343
גוטוירט	15-20	574
מקיף דתי	15-20	593
הדר (חינוך מיוחד)		32

בתי ספר יסודיים:

החינוך הממלכתי:

שקמים: בית ספר שקמים הוא בית ספר חדש, והוא הועתק ממקומו הקודם.¹⁵ בית הספר מונה היום כ-300 תלמידים, ואינו זקוק לשום השקעות בחידוש מבנים, או לתוספות בניה.

אלון – זהו בית ספר חדש בן 6 כיתות בעל אפיון של בית ספר למדעים, אינו זקוק לשום תוספות או חידוש מבנים בשלב זה.

זבוטינסקי – נמצא במבנה חדש יחסית ואינו זקוק לחידוש מבנים. יש בו 17 חדרי לימוד, ו-272 בעשר כיתות אם. לבית הספר יש גם אולם ספורט.

יצחק רבין - מול המקיף הכללי בשכונת בן גוריון. יש בו 12 כיתות וכ-280 תלמידים. במבנה חדש יחסית שאינו דורש חידוש

בסך הכל בתי הספר של החינוך הממלכתי מצויים רובם ככולם במבנים העונים על צרכיהם ברווחה, ואינם דורשים השקעות ניכרות.

החינוך הממלכתי דתי

הרואה – בבית הספר 190 תלמידים בלבד. בבית הספר יש רק 8 כיתות במבנה שיש בו 24 כיתות, 18 מהן תקניות. זהו מבנה ישן וחלק מהכיתות משמשות כמחסנים של העירייה.

מדעי תורני - זהו בית ספר חדש בין 6 כיתות מקביל לבית ספר אלון. אין צורך וכוונה בשלב זה להרחיב אותו.

תורני חדש - זהו בית ספר עם 260 תלמידים ו-12 כיתות. בית הספר שוכן במבנה של בית ספר עץ חיים לשעבר שיש בו 12 חדרי לימוד. המבנים קשיחים אמנם אך ברמת תחזוקה נמוכה.

החינוך החרדי

¹⁵ המבנה נמסר בחלקו לישיבה ובחלקו הוסב למחסנים של מחלקת ההנדסה בעירייה
מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878
טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL: nachum03@012.net.il

יסודי התורה – 343 תלמידים עם 12 כיתות, היה קודם לכן בבית ספר עטרת אסתר היום מצוי במבנה חדש. **(החינוך העצמאי)**

עטרת אסתר – בית ספר קטן לבנות שנותר במקומו של בית הספר הישן (מעייין החינוך התורני). בית ספר זה הוא ישן מאד ודורש שיפוץ יסודי, אך מספר התלמידות בו מועט, והתאמת החידוש לפרוגרמה החינוכית תהיה בלתי סבירה

בתי ספר על יסודיים

תיכון מקיף על שם גוטוירט – בבית הספר למעלה מ- 600 תלמידים. המבנה – שעבר שיפוץ משמעותי לאחרונה, במצב סביר בהחלט, כאשר מבנה חטיבת הביניים חדש לחלוטין ונבנה שם מרכז מדעים חדש. מספר החדרים והמעבדות עונה על הנדרש ולא מתחייב שום חידוש מבנים.

החינוך הממלכתי דתי

התיכון המקיף – התיכון המקיף הדתי מורכב למעשה משלוש חטיבות משנה. התיכון ה"רגיל", האולפנא לבנות, והישיבה הלומדת במתחם בית ספר שקמים. סך כל תלמידי בית הספר כיום הוא 650. המבנים בהם שוכן בית הספר כולם מבנים ישנים. בבית הספר המקיף עצמו שני מבנים הם עם גגות אסבסט, שפיקוד העורף התחייב להחליף. במבנים אלה צריך לעשות שיפוץ יסודי גם בחדרי השירותים. גם כאן אין למעשה מחסור במבנים אך מצב המבנים איננו טוב, ותידרש שם בהחלט השקעה מסיבית בחידוש המבנה הראשי ושני המבנים הנלווים, וכן בהבאת מבנה שקמים הישן למצב סביר. נשאלת כמובן השאלה בדבר היעילות הכלכלית והחינוכית של פיצול בית הספר לשלוש חטיבות נפרדות, אך זאת יותר שאלה ערכית אידיאולוגית מאשר חינוכית.

לוח ב. מבנים וכיתות

שם המוסד	חדרי לימוד	שנת ייסוד בית הספר	מטריז (נתוני משרד החינוך)
גני טרום חובה			
גני חובה			
שקמים (ישן) ¹⁶	14	1950	1298
שקמים חדש	12	2004	1200
זבוטינסקי	17	1977	1688
יצחק רבין	12	1996	1061
אלון	6	1995	876
הרואה	18	1950	1674
מדעי תורני	6	1997	380
תורני חדש (לשעבר עץ חיים)	12	1998	1196

¹⁶ בית ספר שקמים של החינוך הממלכתי, עבר למבנה חדש במבנה הנוכחי מצוי הנתיב הישיבתי של מקיף אמית, ומחסנים של מחלקת הנדסה

917	1995	16	עטרת אסתר
1200	1988	12	יסודי התורה
3142	1963	38	גוטוירט
3054	1970		מקיף דתי
	2000		הדר (חינוך מיוחד)

לוח מס' 3: עלות נדרשת לביצוע חידושי מבנים בשדרות

שם המוסד	שנת ייסוד בית הספר	מטריז (נתוני משרד החינוך)	עלות לצורך חידוש מבנים
גני טרום חובה		1000 ¹⁷	500000 שקל
גני חובה		2000	1000000
שקמים (ישן)	1950	1298	300000 ¹⁸
זבוטינסקי	1977	1688	850000
הרואה	1950	1674	1600000
תורני חדש (לשעבר עץ חיים)	1998	1196	600000
עטרת אסתר	1995	917	250000
גוטוירט	1963	3142	750000 ¹⁹
מקיף דתי	1970	3054	3000000
סך הכל			7850000

מבני ציבור אחרים הקיימים בשדרות

בשדרות, בדומה לשאר היישובים היהודיים בדרום, יש מבני ציבור רבים, אך רובם מצויים בתת תפוסה, וסובלים מרמה ירודה של תחזוקה. כפי שנאמר במקומות אחרים בדו"ח זה שלוש הסיבות העיקריות לכך הן:

- א. היקף האוכלוסייה הכללי –
- ב. היקף האוכלוסייה היכול כלכלית, ומעוניין תכנית להשתמש במתקנים הללו. מספר תושבי שדרות יכול תיאורטית לשמש בסיס מספיק לתפעול המתקנים אך מעשית בגלל רמה סוציו אקונומית נמוכה, וצרכים תרבותיים אחרים, המתקנים שנבנו אינם יכולים לתפקד באופן מלא.
- ג. היכולת התקציבית והביצועית של הגורמים המתפעלים.

לאור האמור לעיל ברור מדוע מרכז הספורט, המתנ"ס הישן, היכל התרבות ומוסדות אחרים פועלים ברמת ניצול נמוכה ומשדרים לעיתים עזובה והזנחה. על פי הערכתי אין גם שום טעם בשדרוג ושיפוץ מתקנים אלה, ללא ניתוח מעמיק של הצרכים והיכולות של תושבי המקום להמשיך ולהפעיל אותם ברמה הנאותה. ייתכן מאד שהתוצאה של בדיקה כזאת תהיה, סבסוד בהיקף רחב

¹⁷ לפי 100 מ"ר לגן)

¹⁸ (לפי ממוצע של 1000 שקל למ"ר עבור רבע משטח בית הספר)

¹⁹ (500 שקל למ"ר ל מחצית מהמבנים)

יותר של פעילויות שונות, דחיפה מסיבית יותר לשיתופי פעולה עם הרשויות המקומיות השכנות, וביטול פעילויות שהציבור אינו מגלה בהן עניין מספיק.

מרכז למוסיקה אתנית ואומנויות הבמה.

שדרות ידועה ומפורסמת ברמה הארצית כמוקד ובית יוצר ללהקות של מוסיקה אתנית ומוסיקת רוק מקומית. בקרב הנוער המקומי יש מאגרים גדולים של כישרונות בכוון זה, ובשאר התחומים של אומנויות הבמה. הדבר הביא לכך שלפני מספר שנים גובשה - בסיוע הג'וינט - תוכנית להפיכת שדרות ל"ליוורפול של המזרח התיכון". תוכנית זאת, שעבדו עליה צוותים מקצועיים חיצוניים ומקומיים במשך תקופה ארוכה - לא זכתה למימוש, אך היא ראויה להתייחסות ולבחינה רצינית ומחודשת.

בשלב זה נראה לנו שראוי לשפץ את המרכז הנוכחי לאומנויות הבמה המצוי באחת השכונות החלשות בעיר וכולל אולם וכיתות לימוד ולבדוק את האפשרות להפוך את כל סביבתו, לאזור "אמנויות במה". לשם כך כדאי לבחון את האפשרות לרכוש בנין מגורים אחד או שניים המצויים לידו וכוללים עשרות דירות, לשפץ את הדירות, להפוך חלק מהן לסדנאות וסטודיו לאומנים, וחלק אחר להעמיד לרשות האמנים והמורים שיתחייבו לשהות וללמד במרכז לאמנויות הבמה.

מבצע כזה יכול להפוך את האזור כולו למוקד משיכה ארצי לאומנים בתחום המוסיקה האתנית, מוסיקת רוק, ושאר אומנויות הבמה.

דימונה

כללי

מערכת החינוך בדימונה כללה בתוכה בתשס"ה 60 גני ילדים חובה וטרום חובה, 14 בתי ספר יסודיים, שבעה מוסדות על יסודיים (שלושה מקיפים, מפתן, ברנקו וייס, ושניים של החינוך החרדי⁹), ומוסד אחד לחינוך מיוחד. מעבר לכך יש בית ספר 12 שנתי ("אחוה") המשרת את קהילת הכושים העברים.

העיר עברה שינויים של פריסה גיאוגראפית והרכב דמוגרפי שבעקבותיהם מבני חינוך רבים נסגרו או שינו את ייעודם.²⁰ מדיניות העירייה היא להמשיך ולהשתמש בבתי ספר אלה לצרכי חינוך, בין אם מדובר בחינוך פורמאלי ובין אם מדובר בחינוך בלתי פורמאלי, או שירותים למערכת החינוך. מתפקיד משרד החינוך לוודא שהייעודים האלטרנטיביים למבני החינוך המתפנים, עולים בקנה אחד עם המיפוי והתחזיות של המשרד. אין ספק שמדובר כאן בנכסים שערכם בעת הבנייה היה רב,

²⁰ ראה בתי ספר בתי ספר כגון רתמים, עלומים, יוספטל, טללים, אפיקים וחטיבת הביניים אלון, ואלה אינם היחידים.

אם כי ייתכן שבמצבם הנוכחי, וברמת הצרכים של המערכת כיום הם לעיתים מהווים יותר נטל מאשר נכס.

ככלל סוגיית מבני החינוך – ומבני הציבור בכלל – המתפנים מסיבות שונות, היא סוגיה בעלת השלכות כלכליות וסביבתיות כבדות משקל, ויש להתייחס אליה בכובד ראש במישור המקומי והארצי כאחד. הרשויות המקומיות נוטות לראות במבנים אלה את רכושן הבלעדי, אך צריך לזכור שמימון הקמתם של מוסדות אלה נעשה על ידי המדינה, וכאשר יש דרישות למימון של הקמה או חידוש של מבנים אחרים (כולל עבור צרכים "משיקים" למערכת החינוך) צריך לבחון בכל הרצינות את האפשרות לפדיון המבנים או לשימוש אלטרנטיבי בהם.

בשיחה מקדימה עם ראשי מערכת החינוך בדימונה, נאמר על ידיהם שמערכת החינוך והתרבות בדימונה אינה זקוקה בשלב זה – לאחר שיושלם חידוש המבנים במקיף לימן - להשקעות גדולות בתחום התשתיות הפיזיות. להערכתם מערכת החינוך והתרבות של העיר איננה נופלת בשום היבט – לא בהיבט הפיסי, לא בהיבט החינוכי לימודי ולא בהיבט החינוך התרבותי והבלתי פורמאלי – ממערכות החינוך במקומות אחרים בארץ.

מערכת החינוך הפורמאלי בדימונה – תיאור מצב

לוח א. תלמידים וכיתות (תשס"ה)

מוסדות	כיתות נורמטיביות	תלמידים
גני טרום חובה	34-39	1160
גני חובה	19-22	663
אפיקים	6-7 בפועל היו 9	203 נסגר השנה ²¹
אלפסי	5-7 בפועל היו 10	195 ²²
עמי אסף	10-13 בפועל היו 15	367
רביבים	5-6 בפועל היו 7	168
בן עטר	9-12 בפועל היו 13	354
חב"ד אור מנחם	3-4	100
דקלים	17-13 בפועל היו 19	484
ת"ת ובי' שילה דימונה	6-7	204
נוה	8-10	298
נועם חיים	4-5	149
יצחק שדה	10	275
ת"ת ניצני הנגב	4-5	145

²¹ יימסר למרכז לגיל הרך, ואולי למכללה למנהל.

²² יהפוך לבית ספר חב"ק ומרכז לילדים עם נכויות מרובות

401	10-14	מנחם בגין
133	4-5	אחזה
89	3	שלהבת הדרום)בנות)
55	5-7	צבר (בית ספר לחינוך מיוחד)
38	3-4	מפתן דימונה
995	25-34	מקיף ע"ש ליימן
703	18-24	מקיף דתי אפלמן
72	2-3	נחלת אפרים
43	2	תיכון ברנקו וייס
1029	26-35	מקיף ע"ש זינמן
356	9-12	אולפנא וישיבת צעירים

בתי ספר יסודיים : החינוך הממלכתי :

בית ספר אפיקים - נסגר השנה, המבנה מיועד להיות מרכז לגיל הרך, ובחלק אחר ממנו סניף של המכללה למנהל. ראוי היה שמשד החינוך יבדוק את נושא מוסדות החינוך.

בית ספר עמי אסף - לומדות בו היום רק 10 כיתות. המבנה כולל 10 כיתות רגילות, 7 קטנות יותר, ועוד 7 המשמשות לצרכים אחרים.

בית ספר יוספטל – נסגר. התוכנית היא להקצות חלק ממנו לחינוך החרדי, וחלק אחר להפוך למרכז לתלמידים עם נכויות מרובות.

בית ספר רביבים – שוכן במבנה חדש בן 12 כיתות. המבנה הישן נהרס

בית ספר דקלים – לומדות בו כיום 14 כיתות אם ויש לו 18 כיתות תקניות ועוד 6 לא תקניות. מצבו בדומה למצב בתי הספר האחרים, דורש תיקוני תחזוקה, ושיפוץ חצר.

בית ספר יצחק שדה – יחסית חדש, החצר טופחה לאחרונה

בית ספר נווה – מצבו בדומה למצב בתי הספר האחרים, דורש תיקוני תחזוקה, ושיפוץ חצר.

בית ספר מנחם בגין - חדש יחסית, דורש בעיקר טיפוח חצר

החינוך הממלכתי דתי

בית ספר אלפסי – היה בית ספר דתי, יש בו שני מבנים כאשר אחד מהם הפך למרכז לגיל הרך ומתי"א. הבניין השני עונה על צרכי בית הספר, אך רמת התחזוקה בו נמוכה. ראוי לשקול האם כדאי לחדש את המבנה לאור העובדה שמספר הכיתות שם מועט, ולאור העובדה שבית ספר בן עטר גם הוא לא מאוכלס בהתאם לקיבולת שלו.

בית ספר בן – עטר – בית ספר זה משוכן במבנה שבעבר שימש בית ספר מקצועי. יש בו כיתות פנויות לא מעטות, אך המבנה בהחלט דורש חידוש.

בית ספר נועם חיים – בית ספר זה נמצא במבנה חדש יחסית אך זהו מבנה קטן היכול לאכלס תקנית 6 כיתות בלבד. בגלל התפיסה החינוכית של בית הספר המחייבת הפרדה בין בנים לבנות לומדות שם היום 11 כיתות אם. המשרד יצטרך לשקול האם ראוי להרחיב את בית הספר מעבר לגודלו הנוכחי, לאור הצפי שמספר התלמידים לא יגדל בהרבה.

החינוך החרדי

יש שלושה בתי ספר של החינוך החרדי. אחד מהם ניצני הנגב מצוי במבנה חדש, ואילו השניים האחרים שלהבת הדרום, ושילה נמצאים בחלקם במבנים תקינים שמצב התחזוקתי גרוע ובחלקם האחר במבנים יבילים שיהיה צורך להחליפם. יש לבחון את פתרון בעיות התשתית הפיזית לחינוך החרדי תוך התייחסות כוללת למצאי המבנים החינוכיים בדימונה, והתחשבות בפריסה הגיאוגרפית של אוכלוסיית החינוך החרדי.. למרות האמור לעיל, ברור לחלוטין שבעיות התשתית החמורות ביותר בשלב זה הן במגזר החרדי.

בתי ספר על יסודיים

ממלכתי.

יש שני בתי ספר על יסודיים בית הספר המקיף ע"ש זינמן, ובית הספר המקיף על שם ליהמן. עד לפני מספר שנים הייתה גם חטיבת ביניים עצמאית על שם אלון אולם היא נסגרה ותלמידיה צורפו לבית הספר על שם להמן. מעבר לכך הוקם בית ספר לנושרים של רשת ברנקו וייס ופועל מפתן.

שני בתי הספר המקיפים הממלכתיים עברו בשנים האחרונות תהליכים רחבי היקף של חידוש מבנים, כאשר בבית ספר להמן התהליך עדיין בעיצומו, ואילו בבית ספר זינמן נותרו עדיין מספר "ספיחים" שראוי לטפל בהם. יחד עם זאת החזות האסטטית של בתי הספר, ובמיוחד של בית ספר זינמן עדיין דורשת שיפור.

חטיבת ביניים אלון – הפכה כאמור לאולפנה המשרתת 140 בנות בלבד (כולל פנימייה)

החינוך הממלכתי דתי

בדימונה יש בית ספר על יסודי מקיף ממלכתי דתי אחד – ע"ש אפלמן. חלק מהתלמידות של בית ספר זה עברו למבנה של חטיבת ביניים אלון.

מבחינת התשתית אין לחינוך הממלכתי דתי בדימונה בעיות של מחסור כלל. ייתכן ויהיה צורך להקדיש משאבים לשיפוץ המבנים והחזות החיצונית.

מבנים וכיתות

נתוני משרד החינוך על גיל המבנים וגודלם בדימונה אינם מעודכנים. חלק גדול מהסבות המבנים שהתבצעו בדימונה בשנים האחרונות, וכן חידושי המבנים המסיביים שבוצעו בחלק מהמבנים אינם באים לידי ביטוי בנתונים. חלק מבתי הספר הפסיקו להתקיים, חלק אחר הועבר למוסדות אחרים, וחלק נוסף עברו כאמור תהליך של חידוש מבנים רחב היקף. חלק מכריע שית ההליכים הללו לא מצאו את ביטויים במאגר המידע של משרד החינוך.

לאור האמור לעיל היה כמעט בלתי אפשרי לערוך אומדנים אמינים של השטחים העומדים לרשות בתי הספר. לפיכך במקום זאת נראה לנו שאומדן הצרכים הבא המתייחס לכלל המצאי המבונה בדימונה כפי שהוא מופיע בלוח מס' 2 המתבסס על נתוני משרד החינוך נע בין 25 ל-30 מיליון שקל.

סכום זה צריך להערכתנו להספיק לחידוש מסיבי של כלל חצרות בתי הספר, וחידוש מבנים ישנים המשרתים את בתי הספר הפועלים בהם מיום היווסדם, או בבתי ספר שהועברו אליהם ממבנים ישנים יותר או שלא היו מתאימים לייעודם.

לוח מס' 2: עלות נדרשת לביצוע חידושי מבנים בדימונה

שם מוסד	שנת יסוד	מטרז	עלות חידוש מבנים
ת"ת ובי' שילה דימונה	0	1127	0
עמי אסף	1950	1903	1,903,000
רביבים	1950	1870	1,870,000
דקלים	1950	2026	2,026,000
צבר	1950	838	838,000
אלפסי	1950	1508	1,508,000
בן עטר	1950	1758	1,758,000
מקיף ע"ש ליימן	1961	5578	4,183,500
מקיף דתי אפלמן	1965	5776	4,332,000
מפתן דימונה	1970	902	676,500
נוה	1977	1853	1,389,750

מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878

טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL; nachum03@012.net.il

562,500	750	1979	נועם חיים
1,066,500	2133	1982	יצחק שדה
2,327,500	4655	1990	מקיף ע"ש זינמן
1,082,500	2165	1993	ת"ת ניצני הנגב
640,000	1280	1994	מנחם בגין
0	0	1996	אולפנא וישיבת צעירים
0	0	1999	שלהבת הדרום(בנות)
65,000	260	1999	נחלת אפרים
0	0	2001	חב"ד אור מנחם
0	0	2003	תיכון ברנקו וייס
26,228,750			סך הכל

מבני ציבור אחרים הקיימים בדימונה

מצב מבני החינוך האחרים המשרתים את כלל מערכת החינוך כגון מרכז פיסג"ה, מתי"א, מרכזים אחרים לילדים בעלי צרכים מיוחדים, המתנ"ס וכד' הוא טוב יותר מאשר בשדרות או בערד. יחד עם זאת עדיין הבעיות הכלליות המאפיינות את היישובים האחרים, לא פסחו על דימונה.

לאור האמור לעיל הפתרונות שהוצעו לשדרות מתאימים להערכתנו גם לדימונה, אם כי ייתכן שברמת אינטנסיביות נמוכה יותר.

מועצה אזורית שער הנגב

כל מוסדות החינוך של מועצה אזורית שער הנגב ממוקמים בקמפוס של מכללת ספיר. בקמפוס זה נמצא בית הספר היסודי, המשרת את ילדי המועצה האזורית, את בית הספר המקיף העל יסודי, הנותן תשובה לתושבי שער הנגב, חלק מחוף עזה, חלק מחוף אשקלון, התלמידים החילונים משדות נגב ולכיש. ואת המכללה וכן מבני ציבור אחרים (כגון בית הספר למוסיקה, מרכז ספורט ובריכה הידרו תרפית, מרכז תקשורת וכד'), המשרתים את תושבי המועצה האזורית שער הנגב וכן את תושבי הסביבה. מוסדות החינוך ברובם הגדול משוכנים במבנים ישנים. יחד עם זאת חלק מהמבנים הם חדשים, וחלק אחר עבר תהליך של חידוש מבנים, ושיפוץ רחב היקף.

ככלל אפשר לומר שהקמפוס המשרת את שלושת מוסדות החינוך, שנבנה במהלך השנים ללא תכנית אב, מחייב חשיבה תכנונית מסודרת וחדשנית. יחד עם זאת האופי והתוצאה של תכנון מחודש של הקמפוס תלויים במידה מכרעת בהחלטות בסוגיית שיתוף הפעולה החינוכי בין מועצה אזורית שער הנגב לעירית שדרות.

אין ספק שהמקום הטבעי להקמת מרכז מצוינות אזורי לנגב המערבי, הוא אתר מכללת ספיר. אך החלטה כזאת תחייב מיפוי מחדש של קמפוס זה והשטחים הסמוכים לו, ואולי אפילו מיפוי מחדש של פריסת מוסדות החינוך בשדרות הסמוכה. הקושי המרכזי של הקמת מרכזי מצוינות, הוא איתור הנושא של מרכז כזה, וקביעת מודל הפעלה שיבטיח ניצול יעיל של המשאבים המושקעים בו בלי שהדבר יפגע בפעילויות אחרות המופעלות באזור. כל עוד לא התקבלו החלטות

מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878
טלפון נייד 656608 - 0528 EMAIL: nachum03@012.net.il

בנושא זה אין טעם להערכתי להשקיע מאמצים תכנוניים וכספים ברהארגון של הקמפוס.

מועצה אזורית רמת הנגב ומדרשת שדה בוקר

מספר תושבי המועצה אזורית רמת הנגב הוא מאד קטן. כל ילדי המועצה בגיל החינוך היסודי לומדים בבית הספר היסודי במשאבי שדה (למעט ילדי מדרשת שדה בוקר וחיילי הקבע בבסיס רמון). כמו כן כל ילדי המועצה בחינוך העל יסודי – שוב למעט ילדי תושבי מדרשת שדה בוקר ובית הספר לאיכות הסביבה הממוקם במדרשה - מוסעים לבית ספר אשל הנשיא.

שני היישובים היחידים המצויים בתהליכי התרחבות והמצויים היום בתחום המועצה הם מדרשת שדה בוקר, ומרחב עם.

מדרשת שדה בוקר היא כיום יישוב בן 1200-1000 נפש אשר שוכנים בו בכפיפה אחת: בית ספר יסודי (משרת את אנשי היישוב ואנשי קבע ממחנה רמון כ-200 תלמידים), בית ספר על יסודי לאיכות הסביבה (בית ספר שהוא בעיקר פנימייתי אך יש לו היום גם תלמידים אכסטרנים – כ-240 תלמידים), בית ספר שדה, המכון לחקר המדבר של אוניברסיטת בן גוריון, המכון למורשת בן גוריון, מכון בן גוריון לחקר החברה הישראלית, ומכינה קדם צבאית.

מרחב עם הוא יישוב שתושביו דתיים ולמועצה בשלב זה אין פתרון לילדיו הלומדים בחלקם בירוחם.

המועצה מקיימת גני ילדים ביישובים השונים וכן מתנ"ס אזורי יפה ומטופח.

כאשר לוקחים בחשבון את כלל התשתית הפיזית בירוחם, ובמועצה האזורית רמת הנגב, המסקנה המתבקשת היא שהאזור רווי במתקנים שבהשקעה לא גדולה יחסית יכולים לשמש מוקדי מצוינות. הבעיה אינה של בינוי פיזי כי אם של גיבוש רעיון ומודל הפעלה שיתגבר על הקושי העיקרי שהוא מיעוט אוכלוסייה. יחד עם זאת אם פרויקט הנגב יקרום עור וגידים ויצליח להביא אוכלוסייה חדשה לאזור, יש תשתית פיזית מספקת – בוודאי שלשנים הראשונות – למתן תשובות איכותיות לאוכלוסייה.

באר שבע

כללי

אין ספק שלמערכת החינוך בבאר שבע יש את המשקל וההשפעה הרבים ביותר על כלל מערכת החינוך בדרום. הפיכת מערכת זאת למערכת מובילה ברמה הארצית יכולה להיות גורם מסייע ממדרגה ראשונה במשיכת אוכלוסייה יהודית לנגב. לעומת זאת, ירידה באיכות התפקוד של מערכת החינוך בבאר שבע יכולה לשים מכשולים כמעט בלתי עבירים על המאמצים למשוך אוכלוסיות חזקות ומבוססות לנגב. אי לכך ברור שהעיר באר שבע חייבת להיות במוקד המאמץ לשיפור מערכת החינוך בנגב.

יחד עם זאת, ולמרות ההכרה בחשיבות העליונה של הטיפול בבאר שבע בכל דיון על מערכת החינוך בנגב, וועדת ההיגוי לא קיבלה החלטה בשאלה האם יש לכלול בבדיקה את כל העיר או חלק משכונותיה בלבד. הסיבה לכך היא כמובן משקלה של באר שבע בכלל אוכלוסיית התלמידים היהודי בנגב (כ-40%), ההופך את הכללתה בקבוצת יישובי המיקוד, את מושג המיקוד למושג ריק מתוכן.

לאור האמור לעיל היה ברור:

- א. לאחר שהתקבלה ההמלצה בדבר הקמת מרכזי מצוינות בנגב, ברור שהראשון, הגדול, והמרכזי שבהם צריך להיבנות בבאר שבע.
- ב. בגלל היקף האוכלוסייה ומספר מוסדות החינוך התרבות והספורט בבאר שבע אין אפשרות, לערוך סקר מבנים כולל ומעמיק

לפיכך הצעותינו לגבי באר שבע יתבססו על הנתונים הכלליים של משרד החינוך, ועל ניתוח הצעות עיריית באר שבע. על פי נתוני משרד החינוך השטח הבנוי של מוסדות החינוך בבאר שבע עומד על כ-110 אלף מ"ר, כאשר כרבע מהמבנים נבנה בשנות החמישים, ומספר ניכר אחר בשנות הששים והשבעים. על פי הכללים שהצענו נראה שחידוש מבנים כולל בכל באר שבע, יכול להסתכם בסדר גודל של כ-70 מיליון שקל. ברצוננו להעיר שבשנים האחרונות בוצעו בבאר שבע עבודות חידוש מבנים בהיקף רחב, שהיו קשורות למעבר העיר לרפורמה, וייתכן שבדיקה יותר פרטנית של מוסדות החינוך בבאר שבע תצביע על כך שאפשר להסתפק בהיקפים תקציביים נמוכים יותר. התוכנית שהגישה העירייה לא התייחסה לכלל מוסדות החינוך בעיר, וכללה ארבעה מרכיבים מרכזיים:

- א. טיפוח חצרות גני הילדים – 12 מיליון שקל
- ב. השלמת בינוי לכיתות ז'–ח' בבתי ספר יסודיים שיעברו למבנה א'–ח' - 16 מיליון שקל.
- ג. פיתוח מסלולים לכיתות יג'–יד' - 3 מיליון שקל
- ד. סדנאות להכשרה לחיים עצמאיים לתלמידי החינוך המיוחד – 3 מיליון שקל.

הצעות עיריית באר שבע מתבססות על עבודה רחבת היקף שנעשתה במסגרת העירייה.²³

²³ חינוך למצוינות – עיריית באר שבע מנהל החינוך, תמוז תשס"ה יולי 2005.
מבשרת ציון ת.ח 1179 מיקוד 90805 טל: 025343042 פקס 025335878
טלפון נייד 0528 - 656608 EMAIL; nachum03@012.net.il

לוח א. מוסדות החינוך בבאר שבע לפי שלב חינוך, סוג חינוך, שנת ייסוד, שטח המבנה ועלות החידוש הנדרש.²⁴

עלות חידוש	מטרז	סה"כ התלמידים ב-2005	שנת ייסוד	סוג שלבי חינוך	סוג פיקוח	סוג חינוך	שם מוסד
4067000	4067	1192	1952	חט"ב וחט"ע	ממלכתי	רגיל	עירוני א' מקיף
5607000	5607	1877	1952	חט"ב וחט"ע	ממלכתי	רגיל	מקיף עמל ע"ש נוימן
6114000	8152	1287	1965	חט"ב וחט"ע	ממלכתי	רגיל	עירוני ג' מקיף
3348750	4465	1483	1976	חט"ב וחט"ע	ממלכתי	רגיל	עירוני ו' מקיף
413000	826	64	1984	חט"ב וחט"ע	ממלכתי	מיוחד	דקלים
1455000	2910	1302	1991	חט"ב וחט"ע	ממלכתי	רגיל	עירוני ח' מקיף
141000	564	1110	1995	חט"ב וחט"ע	ממלכתי	רגיל	מקיף ע"ש יצחק רבין
77500	310	849	1996	חט"ב וחט"ע	ממלכתי	רגיל	מקיף ע. דוד טוביהו
17500	70	1336	1997	חט"ב וחט"ע	ממלכתי	רגיל	יצחק רגר
0	0	24	1998	חט"ב וחט"ע	ממלכתי	מיוחד	גשר
1447000	1447	537	1959	חט"ב וחט"ע	ממ"ד	רגיל	אולפנת אמי"ת
1225500	1634	449	1962	חט"ב וחט"ע	ממ"ד	רגיל	ישיבת בני עקיבא
4235250	5647	1345	1974	חט"ב וחט"ע	ממ"ד	רגיל	מקיף דתי אמי"ת
0	0	247	2003	חט"ב וחט"ע	ממ"ד	רגיל	אולפנת בנ"ע אהל שלמה
0	0	41	2001	חט"ע	אחר	רגיל	ישיבת מרכז תורה אור
0	9	56	2002	חט"ע	אחר	רגיל	אור מרגלית
0	0	70	2003	חט"ע	אחר	רגיל	תיכון בית חיה ורבקה
1137000	1516	318	1965	חט"ע	ממלכתי	רגיל	תיכון תלם
4250250	5667	311	1971	חט"ע	ממלכתי	רגיל	עירוני ד' מקיף
0	0	791	1976	חט"ע	ממלכתי	רגיל	טכני חיל האוויר
0	0	95	2001	חט"ע	ממלכתי	רגיל	תיכון טומשין ב"ש
0	0	60	2003	חט"ע	ממלכתי	רגיל	בית אריאל ע"ש ברנקו
1293750	1725	164	1970	חט"ע	ממ"ד	רגיל	מרכז נוער דתי
0	1777	352	0	יסודי	אחר	רגיל	ת"ת ובי' ב"ש
0	1457	166	0	יסודי	אחר	רגיל	ת"ת ובי' באר שבע ד'
238000	238	179	1960	יסודי	אחר	רגיל	תת דעת ותבונה
0	0	206	1994	יסודי	אחר	רגיל	אוצר החיים מעורב
0	0	184	1994	יסודי	אחר	רגיל	בנות חייל בנות
0	0	220	1999	יסודי	אחר	רגיל	ת"ת באר חיים
0	0	278	2000	יסודי	אחר	רגיל	שובו-מעורב
572000	572	71	1950	יסודי	ממלכתי	מיוחד	גאולים
577000	577	72	1950	יסודי	ממלכתי	מיוחד	שורשים
1077000	1077	221	1950	יסודי	ממלכתי	רגיל	דגניה
1105000	1105	168	1950	יסודי	ממלכתי	רגיל	ניצנים
1259000	1259	108	1950	יסודי	ממלכתי	מיוחד	אילנות
1620000	1620	240	1950	יסודי	ממלכתי	רגיל	בארי
1644000	1644	292	1950	יסודי	ממלכתי	רגיל	מצפה
1697000	1697	369	1950	יסודי	ממלכתי	רגיל	מענית

²⁴ המוסדות לגביהם אין נתונים לגבי השטח קרוב לוודאי פועלים במוסדות שהתפנו, ועל כן יהיה זה מוצדק במידת מה להתייחס אליהם כאילו נבנו בשנה שנוסד בית הספר שאל מבנהו הם הועברו.

לוח א. מוסדות החינוך בבאר שבע לפי שלב חינוך, סוג חינוך, שנת ייסוד, שטח המבנה
ועלות החידוש הנדרש. (המשך)

1803000	1803	211	1950	יסודי	ממלכתי	רגיל	נטעים
2243000	2243	311	1950	יסודי	ממלכתי	רגיל	נתיבות-יורם
768000	768	45	1959	יסודי	ממלכתי	מיוחד	ניב
1329000	1772	204	1970	יסודי	ממלכתי	רגיל	אמירים
1598250	2131	251	1972	יסודי	ממלכתי	רגיל	עמית
1620750	2161	407	1973	יסודי	ממלכתי	רגיל	תומר
1712250	2283	307	1974	יסודי	ממלכתי	רגיל	רעות
1485750	1981	429	1977	יסודי	ממלכתי	רגיל	גבים
1458000	1944	441	1979	יסודי	ממלכתי	רגיל	אוריין
863000	1726	543	1981	יסודי	ממלכתי	רגיל	מולדת
948500	1897	220	1982	יסודי	ממלכתי	רגיל	גולדה מאיר
820500	1641	447	1984	יסודי	ממלכתי	רגיל	אשכול
632500	1265	197	1985	יסודי	ממלכתי	רגיל	רימון
635500	1271	404	1992	יסודי	ממלכתי	רגיל	יובלים
697000	1394	561	1992	יסודי	ממלכתי	רגיל	אפיק
842500	1685	549	1992	יסודי	ממלכתי	רגיל	אלומות
865000	1730	642	1992	יסודי	ממלכתי	רגיל	רמות
283250	1133	440	1995	יסודי	ממלכתי	רגיל	נווה במדבר
288000	1152	346	1995	יסודי	ממלכתי	רגיל	יחדיו
454750	1819	683	1995	יסודי	ממלכתי	רגיל	נווה מנחם ע"ש מ.בגין
566500	2266	609	1995	יסודי	ממלכתי	רגיל	בן גוריון
0	0	120	1997	יסודי	ממלכתי	מיוחד	כיתות בית חולים
128000	512	456	1997	יסודי	ממלכתי	רגיל	היובל
299250	1197	352	1997	יסודי	ממלכתי	רגיל	נאות לון
210500	842	678	1999	יסודי	ממלכתי	רגיל	נווה שלום
1612000	1612	380	1950	יסודי	ממ"ד	רגיל	רמב"ם
1848000	1848	335	1950	יסודי	ממ"ד	רגיל	יוסף קארו
1991000	1991	174	1950	יסודי	ממ"ד	רגיל	חזון עובדיה
685000	1370	281	1982	יסודי	ממ"ד	רגיל	עוזיאל
559000	1118	355	1986	יסודי	ממ"ד	רגיל	נתיבי עם
715500	1431	365	1993	יסודי	ממ"ד	רגיל	תורני מדעי-עץ החיים
10500	42	388	1995	יסודי	ממ"ד	רגיל	רננות
165500	662	302	1996	יסודי	ממ"ד	רגיל	אפיקים בנגב
274000	1096	464	1997	יסודי	ממ"ד	רגיל	מוריה
0	0	409	1999	יסודי	ממ"ד	רגיל	אור-ע'ש זבולון המר
1066000	1066	51	1950	א-יב	ממלכתי	מיוחד	מגן
1124000	1124	100	1950	יסודי וחט"ע	ממלכתי	מיוחד	שחר
0	0	69	1999	יסודי וחט"ע	ממלכתי	מיוחד	רעים
1002000	1002	101	1950	יסודי וחט"ע	ממ"ד	מיוחד	יסודות
68549750	110617						

סיכום

במקורה נועדה עבודה זאת, בעיקרו של דבר, לתת תמונת מצב פרטנית על התשתית הפיזית בשישה יישובים עירוניים במהותם (ערד, שדרות, דימונה, באר שבע, ירוחם, חורה וכסיפה) ושתי רשויות מקומיות חקלאיות (מועצה אזורית שער הנגב ומועצה אזורית רמת הנגב). הוחלט להתייחס ליישובים שנבדקו כאל דוגמאות בלבד, ולהשאיר את קביעת היישובים שייבחרו לצרכי מיקוד המאמץ - למכרז בו יוכלו להשתתף ולהתמודד כל היישובים באזור הפיתוח. נתוני העבודה שימשו להבנת תמונת המצב ולקבלת מסגרת ההשקעות הנדרשות.

לאחר עבודה מאומצת, וביקורים רבים ביישובים שנבחרו לצורך העבודה, אנו מסכמים את מסקנותינו הכלליות כלהלן:

- א. מערכת החינוך בנגב היא בעיקרה מערכת זו קוטבית. מערכת החינוך היהודית מצד אחד ומערכת החינוך הבדואית מצד שני. מערכת החינוך היהודית, אינה סובלת (בלשון המעטה) מהיעדר מתקנים פיזיים, בעוד שהמערכת הבדואית מצויה עדיין במרחק רב ממתן מענה בסיסי ביותר לצרכי התלמידים.
- ב. בתוך שתי המערכות יש הבדלים ניכרים בין היישובים. כלומר יש יישובים במצב שהוא טוב יותר יחסית לממוצע במגזר, ויש יישובים שמצבם גרוע בהרבה.
- ג. גם בתוך המערכת היהודית יש פיצול. באופן כללי אנו יכולים לציין שמצב התשתיות בחינוך הממלכתי (לפחות ביישובים בהם נערכה הבדיקה), טוב יותר מאשר בחינוך הממלכתי דתי, ומצב התשתיות בחינוך הממלכתי דתי טוב יותר מאשר בחינוך החרדי.
- ד. בכל היישובים היהודיים, חלק גדול מהמבנים נבנה בשנות החמישים, וחלק נוסף בשנות השישים והשבעים. מבנים אלה מחייבים בדרך כלל תהליך של חידוש מבנים שמטרתו לתקן תקלות וקשיים הנובעים מבלאי, לענות לצרכים של תפיסות חינוכיות ודידקטיות חדשות, ולהתאים את המבנים למציאות הדמוגרפית המשתנה (בין אם מדובר בשינויים בקצב הצמיחה, ובין אם מדובר בשינויים באופי האידיאולוגי של אוכלוסיית התלמידים).
- ה. לשם כך הצענו מפתח תקצוב הקובע שבממוצע, כל בית ספר שנבנה עד 1960 יש לתקצב באלף שקל למ"ר, בית ספר שנבנה בין 1961 ל-1980 יש לתקצב ב-750 שקל למ"ר, בית ספר שנבנה בין 1981 ל-1995 יש לתקצב ב-500 שקל למ"ר, ובית ספר שנבנה בין 1995 ל-2000 יש לתקצב ב-250 שקל למ"ר. התקציב מיועד בין השאר לשיפוץ מסיבי במיוחד של חצרות בתי הספר שהתגלו כתחום המזוהה ביותר. לאחר שבתי הספר יעברו את תהליך החידוש, יש לתקצב באופן שוטף את התחזוקה של בתי הספר גם כן לפי המפתח שהוצע בחלקה הראשון של עבודתנו.
- ו. את תקציב חידוש המבנים יש להעביר לרשות המקומית, ואת ההחלטה בדבר השימוש בו יש לקבל במשותף על ידי אנשי הרשות המקומית, המשרד הראשי והמחוז, תוך ראייה כוללת ומערכתית.
- ז. בעת קביעת תקציב החידוש לכל יישוב צריך לקחת בחשבון את השינויים הדמוגרפיים ביישוב שהביאו לכך שחלק ממבני חינוך מסוימים הפכו למיותרים, וחלק אחר פועלים בתת ניצול בגלל התמעטות אוכלוסיית התלמידים.
- ח. במקרה הראשון צריך לוודא שנעשה שימוש נאות במבנים הישנים. נאות מבחינתנו הוא הפיכת מבנים אלה למבנים הנותנים שירותים דרושים אחרים למערכת החינוך (כגון מרכזים לתלמידים עם צרכים מיוחדים, מרכזים לפעילות בלתי פורמאלית וכד'), מבנים הנותנים שירותים למערכות חברתיות אחרות, או

לייעד את המבנים לשימושים אחרים כלכליים ומינהלים. העדפתנו היא שמירה על המבנים על מנת שבעתיד יוכלו לענות לצרכי מערכת החינוך, שאינם נראים כרגע באופק. אולם אם הדבר לא מתאפשר יש להקפיד על תהליך מסודר של "פדיון מבנים" שיאפשר הקטנה של ההשקעה הנדרשת לחידוש המבנים.

ט. במקרה השני משרד החינוך נוהג לתקצב את החידוש לא על פי גודל המבנה המקורי כי אם על פי מספר התלמידים העכשווי. גישה זאת נראית לנו כבעייתית. איננו רואים טעם בחידוש מחציתו של מבנה בית הספר רק בגלל העובדה שאוכלוסיית תלמידיו צומצמה בחמישים אחוז. לנו נראה שהדרך המועדפת היא או לנצל את עובדת הצטמצמות אוכלוסיית בית הספר להעלאת רמת השירות של המבנה על ידי ייעוד חדרי ספח נוספים וכד', או לבצע תהליך של רהארגון כלל מערכת על מנת לייתר את המבנה לחלוטין על ידי פיזור אוכלוסיית תלמידיו בין מוסדות שכנים.

י. סוגיה נוספת אליה התייחסנו בעבודתנו, ושעלתה תוך כדי הבדיקה, היא הסוגיה של הפעלת מתקני תרבות, ספורט ופעילות בלתי פורמאלית, ביישובים קטנים וחלשים מבחינה מוניציפאלית. ברור לנו שיהיה זה בלתי הוגן ובלתי מוסרי כאחד לומר לתושבים הגרים ביישובים מרוחקים, מבודדים ומעוטי אוכלוסייה, להסתפק בשירותים בסיסיים בלבד, ולא ליהנות מפעילויות תרבות וספורט. יתירה מזאת, ברור לחלוטין שאם רוצים למשוך אוכלוסייה חזקה ומבוססת לנגב, יש להבטיח שאוכלוסייה זאת תוכל לקיים איכות חיים גבוהה במקום מושבה החדש, ופעילות תרבותית, ספורטיבית, וחברתית ענפה היא מרכיב מרכזי בפעילות זאת. אי לכך צריך למצוא מנגנוני סבסוד קבועים והולמים שיבטיחו קיומה של פעילות תרבותית ענפה גם ביישובים קטנים ומרוחקים. דבר זה ניתן להיעשות על ידי קביעת מפתחות תקצוב דיפרנציאליים לפעילויות שונות כאשר הדיפרנציאל נקבע על ידי שלושה מרכיבים עיקריים, המרחק ממקום יישוב גדול ומרכזי, הרמה הסוציו אקונומית של היישוב, ומספר המשתתפים הפוטנציאלי לכל פעילות (המרכיב האחרון אינו זהה לגודל היישוב, והוא מתחשב במבנה הדמוגרפי של אוכלוסיית היישוב).

יא. לאור התובנה שהגענו אליה במהלך העבודה של וועדת ההגוי שעל מנת למשוך אוכלוסייה יהודית מבוססת לנגב, יש ליצור מוקדי מצוינות ברמה הגבוהה ביותר, פיתחנו גם מודל תקצוב והפעלה למוקדי מצוינות אלה. סברנו שחשוב שמוקדי המצוינות ישענו על המרכזים האקדמיים של אוניברסיטת בן גוריון, ומכללת ספיר, וכן על מוסדות התרבות המפוארים של הנגב כגון התיאטרון העירוני והתזמורת הפילהרמונית של באר שבע. בשלב זה נראה לנו שאין מקום בנגב ליותר ממוקד מצוינות אחד שימוקם בבאר שבע ואולי מוקד מצוינות שני שימוקם בשער הנגב. הסוגיה הקשה תהיה סוגית הנגישות של כלל תושבי הנגב למרכזי מצוינות אלה. התייחסנו לסוגיה זאת כאשר תקצבנו את ההסעות.

יב. ולבסוף ברצוננו להדגיש את החשיבות הראשונה במעלה של המנהיגות המקומית, והשיתוף האזורי. כאמור הנגב – במגזר היהודי לפחות – רווי במתקנים ותוכניות חינוכיות שונות. ההשקעה שהושקעה במערכות החינוכיות והתרבותיות בנגב נושאת ללא ספק פירות. יחד עם זאת הרגשתנו היא שאם המנהיגות המקומית הייתה מגלה יתר רצון לשיתוף פעולה אזורי, ושיתוף הכוחות הקהילתיים בניהול מערכות השירותים החינוכיים והתרבותיים, ההישגים היו גדולים עוד יותר. לפיכך יש לבחון דרכים נוספות מעבר לאלה שנקטו עד כה לשיפור מרכיב זה בכל התוכניות לפיתוח הנגב.

החינוך הבלתי פורמאלי בנגב – המלצות וועדת המשנה

"לכל ילד ונער בנגב זכות מולדת לחווית ילדות מאושרת"

רקע

לשם כתיבת התכנית לחינוך בלתי פורמאלי בנגב, זוהו מספר בעיות שלהערכתנו הטיפול בהם יצור שינוי מהותי בכל מרחב הנגב. תהליך הזיהוי נעשה על ידי פגישות בקבוצות מיקוד, דרך דיונים בצוות היגוי רב ארגוני ורב מקצועי, מחקר ונתונים סטטיסטיים ומידענות, סריקה והכרה של המתקנים הקיימים.

מתוך קבוצות המיקוד צוינו תופעות של מיעוט משתתפים בפעילויות מודרכות, העדר מקומות בילוי, אין רצינות המאחד את תכניות ההתערבויות השונות, יש תופעות של אלימות ופשע. כמו כן אובחנו משתנים נוספים המשפיעים על צריכת שירותים מודרכים כמו כוח קנייה נמוך, מחסור במתקנים ראויים, מחסור בכוח אדם מקצועי, פיזור גיאוגרפי רחב בין הישובים, תשתיות לתחבורה לא מפותחות דיין והעדר נגישות מספקת בתחבורה ציבורית, ניכור וחוסר שייכות של בני הנוער למקום וקשיי פרנסה של צעירים ומבוגרים. בקבוצות המיקוד, הורים לילדים צעירים התלוננו על מחסור בגינות ציבוריות ומתקני משחקים וכמו כן, מחסור במסגרות להעשרה לגיל הרך. יש צורך בהסעות ילדים לקבלת שירותי העשרה רחוקים. בני הנוער ציינו את המחסור במקומות בילוי, מרכזי למידה ומסגרות מודרכות אינטימיות בנגישות יחסית קרובה.

מטרות החינוך הבלתי פורמאלי והפנאי בנגב

ליצור מציאות חדשה שתהווה מקור גאווה לאוכלוסיות קיימות ומשיכה לאוכלוסיות חזקות לנגב.
מציאות בה:

- הנגב הינו מרחב להתחנכות ולהתבנות חינוכית אחרת.
- הנגב הוא המקום שטוב לגדול בו
- בנגב נוצרת סביבת חיים באיכות גבוהה.

תפיסה במיטבה של הפנאי והחינוך הקהילתי

אנו רואים בחינוך הקהילתי ובפנאי מרחב פתוח המוגדר בגבולות ובמערכת ערכים ברורה. מאפשרת לילדים, לנוער ולצעירים לבחור, לפעול בתוכו, להתנסות, לגלות, ליזום, לנהל ולהתבנות כאדם אחראי, מועיל ותורם לסביבתו.

המרחב ידגיש למידה, התנסות וחוויה, טיול בסביבה הייחודית והמיוחדת של הנגב. הנגב הוא מרחב ליוזמה, לפיתוח אתגרים ויזמות של היחיד, הקבוצה והחברה הייחודית לנגב. תיווצר מציאות המשכית וקוהרנטית בין החינוך הפורמאלי לבלתי פורמאלי תוך שאיפה לשיתוף במתקנים וברצף תכני, מבלי לפגוע בייחודיות של החינוך החברתי – ערכי ועצמאותו.

אנו רואים במערכת הפנאי והחינוך הקהילתי של הנגב כמקום הטוב ביותר בישראל לכלל הגילאים: ילדים, נוער, צעירים והאוכלוסייה הבוגרת, וישמש מודל בין לאומי לפיתוח החינוך הערכי.

רציונל

- הנגב הוא מרחב פתוח מאפשר לאנשים לגדול כאנשים טובים יותר.
- הנגב יהיה מרחב חינוכי מחולל השינוי, מודל לחדשנות ובסיס להדגמה בנושא החינוך החברתי.
- ההתבנות החינוכית בנגב תהווה גורם משיכה לאוכלוסיות איכותיות כתושבים, כאנשי מקצוע וכעובדים.
- הנגב יהיה מקור גאווה לתושבי הנגב.
- התהליך החינוכי בנגב יוביל את הנער למוביליות חברתית וכלכלית.
- **בנגב תהיה לכל ילד זכות מולדת לחוויית ילדות מאושרת.**

עקרונות

- בחירה חופשית.
- נגישות פיזית, כלכלית ומנטאלית.
- **בנגב, לכל ילד ונער מסגרת שייכות מודרכת.**
- עידוד תרבות צריכת שירותי חינוך חברתי – ערכי ושירותי פנאי איכותי.
- כל מי שרוצה – יוכל להשיג את מה שרוצה במחיר ובמרחק סביר.

התוכנית תביא למפגש בין הביקוש והבחירה של היחיד לשירותי פנאי וחינוך בלתי פורמאלי ובין פיתוח היצע השירותים ע"י הארגונים.

לשם שינוי אפקטיבי של המציאות, על התוכנית הכוללת לתת פתרונות טובים ואיכותיים למכלול תחומי החיים של המשפחה, ובתוך זה גם לעיסוקי פנאי וחינוך ערכי, חיזוק האדם העצמאי, רגישות חברתית ולכידות קהילתית.

אלו מטרות המושגות באמצעות החינוך הבלתי פורמאלי ובעיסוקים אקסטרה קוריקולריים של החינוך הממלכתי.

על התוכנית לתת פתרונות **לכל המשפחה**, כאשר תוכניות הפנאי יכוונו לכל הגילאים, מטף ועד זקן ותהייה התמקדות בפעילות חברתית ערכית לילדים ונוער בשעות אה"צ. העיקרון המרכזי של החינוך הבלתי פורמאלי הוא בחירתו החופשית של המשתתף, על כן, יוצע מגוון רחב של שירותים והנ"ל יוקמו בהתאם לביקוש.

התכנית תציע:

מגוון רחב של פעילויות
התאמת תשתיות פיזיות של מתקנים
טיפוח תשתיות משאבי אנוש
מסלולי הכשרה לכוח אדם מקצועי ומנגנונים ברי קיימא לתמיכה בפעילות.

התכנית להלן נבנתה כדי לסייע ליושבים לבנות מסגרות הפעלה חדשניות ושיפור הפעילויות הקיימות כדי לתת מענה לדרישה מהשטח.

מנופים ליצירת השינוי

כפי שנכתב בעקרונות, התכנית תביא למפגש בין הביקוש של התושבים להיצע של הארגונים, לשם כך, יופעלו שני סוגי מנופים – **מנוף לעידוד הביקוש ומנוף לפיתוח ההיצע:**

* מנוף לעידוד הביקוש:

מנוף המבוסס על העמדת משאבים לרשות התושבים לבחירת שירותי חינוך קהילתי ערכי לפי בחירתו. תקציב זה יינתן בגידול הדרגתי של 5% כל שנה, כדי לאפשר למערכת ליצר שירותים לספק את הביקוש. כמו כן, התקציב למשפחה יחולק על בסיס מפתח של אשכול סוציו אקונומי של כל ישוב. כתוצאה מתקציבי הפעולה הנ"ל, יהיו בנגב יותר תושבים הבוחרים בפעילות חברתית, ערכית והעשרתית.

* מנוף לפיתוח ההיצע:

מנוף המורכב מתקציבים להבטחת איכות, שירות מגוון ומקצועי:
כוח אדם מקצועי, אידיאולוגי ואיכותי
תכניות חדשניות, מעניינות ומגוונות
מתקנים ראויים, נגישים ומטופחים
קרן להבטחת קיום פעילות
מינהלת ליישום ובקרת התכנית.

התכנית:

- ייקלטו מדריכים מוסמכים, בוגרי מסלולים של חינוך חברתי או בלתי פורמאלי, ויפתחו מסלולים להכשרת מדריכים במכללת ספיר, באוניברסיטת בן גוריון ויורחב המסלול במכללת קיי.
- יוקם בכל יישוב מרכז הדרכה שתפקידו לארגן ולהעשיר את הפעילות.
- המדריכים יהיו משולבים בחלק ממשרתם בבתי הספר – חיבור פורמאלי וב. פורמאלי.
- הנגב יוכרז כיעד להגשמה לאומי, כולל קמפיין תקשורתי והטבות ומלגות לצעירים וסטודנטים. צעירים וסטודנטים אלו ישמשו כמדריכים במרכזי החוויה השונים בתמורה למלגת דיור או קיום. יוכשרו על ידי המרכז ההדרכה היישובי.
- יקבע 'תו תקן' – סטנדרטיזציה של שירותי חינוך בלתי פורמאלי, תרבות וספורט, מיתוג השירות והמתקנים בנגב כולו.
- תפותח תפיסת ה'חינוך האחר' שתבטא בייחודיות הנגב ובדגשים בחינוך הבלתי פורמאלי.

השירותים יינתנו במרכזי חוויה ואושר ומרכזי חוויה ושיח עפ"י מעגלי קירבה כמפורט בהמשך. לשם כך, יותאמו מבנים קיימים ויוקצבו כספים לתחזוקתם הנאותה.

תוקם מינהלת להפעלת התכנית.

המלצת ועדת החינוך ויו"ר הועדה, ד"ר שמשון שושני, היא כי המינהלת תופעל באמצעות החברה למתנ"סים מהסיבות הבאות:

- פיתוח והבניה של תכניות ייחודיות שפותחו בחברה למתנ"סים, בתחומי: חינוך, פדגוגיה, חברה וקהילה ונוסו בהצלחה.
- פריסה ארצית רחבה: היכולת להפעיל כל תכנית בהיקף נרחב בישובים רבים.
- המתנ"ס הוא גוף קהילתי חברתי המאפשר ליצור בישוב מנוף לפעולות מגוונות ומשולבות. מאפשר להצמיח בני נוער, לחבר אותם לפעילות קהילתית, לעבוד עם הוריהם ולפתח את כל הקהילה.
- תשתיות רחבות להפעלה (פיזיות, קהילתיות חברתיות).

בהפעלה ישותף כל גורם שיעמוד בקריטריונים שיקבע במינהלת.

סל שירותים מומלץ/מוצע

יישוב עירוני:

- * מרכז 'חוויה ואושר' – פעילות לילדים ולמשפחה, מדריך מוסמך ומדריכים צעירים, בכל שכונה.
- * מרחב ציבורי מגוון עם מוקדים מאפשרי פעילות חוויתית
- * מעון בכל שכונה, צהרון בכל אשכול גנים,
- * מרכזי שיח לנוער – מדריך מוסמך ומדריכים סטודנטים ממאגר נגב יעד להגשמה לאומית. המרכז כולל מרכז למידה ומועדון גלישה באינטרנט. מרכז אחד בכל שכונה גדולה או בכל שתי שכונות בינוניות, לפי מיפוי נערים ומבנים. המפתח הוא מרכז לכל 10,000 תושבים. בישובים עירוניים יותר קטנים יוקם מרכז

אחד.

* מרכז אדם טבע ונוף.

* מרכז הדרכה.

* תנועת נוער.

בנוסף בכל יישוב – 10,000 תושבים ומעלה:

* מרכז מולטימדיה: פעילות רב תחומית, תקשורת, מחשבים, מחול ואומנות.

* מתנ"ס, מנוהל ומודרך ע"י החברה למתנ"סים.

* מרחב פתוח – מגוון פינות מאתגרות, מגרשי ספורט, מגרשי טניס, פינות הפעלה

* בריכת שחיה

* מסלול הליכה

* אודיטוריום ל 500 איש

* מגרשים ומתקני ספורט

יישובים כפריים:

בכל יישוב:

* מרכז חוויה ואושר.

* מרכז חוויה ושיח: ביישובים בהם אין 60 נערים (חט"ב ותיכון) יאוחדו יישובים שכנים או ישותף אותו

מדריך בשני יישובים.

* מעון.

* מרחב מגוון פעיל.

* מועדון חברתי למבוגרים.

* תנועת נוער

במועצה האזורית:

* מרכז מולטימדיה: פעילות רב תחומית בתחומי תקשורת, מחשבים, מחול ואומנות.

* מתנ"ס, מנוהל ומודרך ע"י החברה למתנ"סים.

* מרכז הדרכה.

* מרחב פתוח – מגוון פינות מאתגרות, מגרשי ספורט, מגרשי טניס, פינות הפעלה

* מרכז אדם טבע ונוף.

* בריכת שחיה מקורה.

* מסלול הליכה.

* אודיטוריום ל 500 איש.

* מגרשים ומתקני ספורט.

יישובים בדואים:

* מרכז 'חוויה ואושר' – פעילות לילדים ולמשפחה, מדריך מוסמך ומדריכים צעירים, בכל שכונה.

* מרחב ציבורי מגוון עם מוקדים מאפשרי פעילות חוויתית.

* מעון בכל שכונה, צהרון בכל אשכול גנים, לפי מיפוי אימהות עובדות.

* מרכזי שיח לנוער – מדריך מוסמך ומדריכים סטודנטים ממאגר נגב יעד להגשמה לאומית. המרכז כולל

מרכז למידה ומועדון גלישה באינטרנט.

* מרכז מולטימדיה: פעילות רב תחומית, תקשורת, מחשבים, מחול ואומנות.

* מתנ"ס, מנוהל ומודרך ע"י החברה למתנ"סים.

* מרכז הדרכה

* מרחב פתוח – מגוון עם פינות מאתגרות, מגרשי ספורט, מגרשי טניס, פינות הפעלה

* מרכז אדם טבע ונוף

- * בריכת שחיה
- * מסלול הליכה
- * אודיטוריום ל 500 איש
- * מגרשים ומתקני ספורט

פעילות אזורית:

במהלך השנה הראשונה יאותרו אזורים / ישובים המעוניינים לשתף פעולה ביניהם בתחומי פנאי והעשרה וישודרגו מרכזים מתמחים שמספקים שירותים מתקדמים בכל תחומי הפנאי והעשרה. כמו כן יבנו מוזיאונים, פארקים פעילים, פארק מוטורי, פארק מים, מסלולי אופניים, תיאטרון המפעיל שלוחות בישובים, מרכז מנהיגות בני נוער ועוד, חלקם הגדול ביזמות פרטיות. התוכנית תסונכרן במידת האפשר עם פרויקט באר שבע – מטרופולין.

במהלך השנים ולאור הצלחת הפיילוט בישובי המיקוד, יורחב סל השירותים לנגב כולו.

השירותים יינתנו במבנים קיימים, שבהדרגה ישופצו ויותאמו. הדגש העיקרי בשנים הראשונות תינתן להדרכה החברתית, הפעלת תנועות הנוער, מרכזי חוויה ואושר, מרכזי חוויה ושיח והעשרה במרכזים הקהילתיים הקיימים.

פירוט תקציבי

א. 1. סבסוד פעילות לכל ילד/נער בגילאי 6-18 ₪ 2,200

התקציב נבנה על פי יעד צמיחה הדרגתי של 5% בשנה:
 השתתפות בפעילות 30% מהפוטנציאל ב- 2006 ו- 60% עד 2012.
 * יתכנו הבדלים ב- % המשתתפים בישובים השונים.
 הנתונים מתייחסים לטבלאות ה"למ"ס נכון ל- 2001 ואינו לוקח בחשבון גידול האוכלוסייה הצפוי כתוצאה מהצלחת התכנית.
 אחוזי הסבסוד בכל ישוב יקבעו לפי מפתח של אשכול כלכלי – חברתי של ה"למ"ס. המשקל של כל נקודה באשכול משנה ב- 10% את התקצוב.
 דוגמא: מצפה רמון השייך לאשכול 4 כל ילד יקבל 60% מ- 2,200 ₪.
בבאר שבע סבסוד הפעילות תתרכז בנוער – חט"ב ותיכון.

דוגמא של סל המוצע לילד ולנער 6-18 :
 פעילות העשרה או למידה: עלות פעילות שנתית
 (אפשרי סבסוד של 75% פעילות ראשונה, 25% פעילות שנייה)
 פעילות חברתית מודרכת
 2 הצגות/קונצרטים – לשנה
 פעילות בטבע – חיבור לנגב:
 ניהול, ארגון, הכשרת כוח אדם ובקרת ביצוע:
 ₪ 1,200
 ₪ 550
 ₪ 100
 ₪ 200
 ₪ 150

2. סבסוד פעילות לכל ילד גילאי 0-6 ₪ 1,450

דוגמא של סל המוצע לילד 0-6:
 פעילות העשרה או למידה: עלות פעילות שנתית
 (אפשרי סבסוד של 75% פעילות ראשונה, 25% פעילות שנייה)
 2 הצגות/קונצרטים – לשנה
 ניהול, ארגון, הכשרת כוח אדם ובקרת ביצוע:
 ₪ 1,200
 ₪ 100
 ₪ 150

₪ 1,500

3. סבסוד פעילות לכל משפחה

חוג העשרה 1200 ₪
סבסוד תרבות 200 ₪
ניהול ובקרה 100 ₪

כדי לעודד את השתתפותם של הילדים, ולשפר את איכות החיים של המבוגרים בנגב יש ליצור עבורם פנאי איכותי מושך.

המדינה תסבסד פעילות העשרה או פנאי להורי הילדים שבתוכנית.

הסל יכלול חוג העשרה או פנאי (ספורט, תרבות אומנות)

סיוע בהתארגנות של קבוצות עניין, תמיכה בפעילות קבוצות התנדבותיות ומנהיגות חדשה לנגב.

5% מהפעילות כל שנה

4. קרן להבטחת קיום חוגים

כדי להבטיח רצף של פעילות ביישובים בהם קשה לגייס מספיק ילדים המכסים כלכלית קיום פעילות, תוקם קרן להבטחת רצף וקיום הפעילות. הקרן תנוהל בהתאם לקריטריונים שיקבעו ע"י המינהלת.

ב. פיתוח כוח אדם:

1. נגב, יעד להגשמה לאומי (מכינות קדם צבאיות, ש.ש וקליטה בשכונות):

₪ 10,500,000

450,000 כוח אדם
450,000 קמפיין פרסום (לשנה – משך 3 שנים)
9,600,000 תקציב הפעלה – כלכלה, קיום

2. הכשרת מדריכים מקצועיים מוסמכים:

₪ 3,000,000 הקמת מסלול לחינוך בלתי פורמאלי
₪ 500,000 הכשרה ממוקדת למגזר הבדואי
₪ 14,000,000 **סה"כ לשנה**

ג. מימון תקנים לפתיחת מתנ"סים באמצעות החברה למתנ"סים ביישובים בהם אין מתנ"סים: ערוער, לגיה, שדות נגב, אשכול, בני שמעון, עמר, רהט ואבו-בסמה.

₪ 600,000 עלות תקן לשנה (ניהול והפעלה)

ד. מינהלת חינוך בלתי פורמאלי בנגב
₪ 1,500,000 כוח אדם 1,250,000
הפעלה ומינהלות 250,000

ה. מרכזי הדרכה
₪ 595,000 בכל ישוב יופעל מרכז הדרכה האחראי לפיתוח תכנים ובקרת ההדרכה במרכזי שיח ובמרכזי חוויה ואושר

ו. התאמות ושיפוץ מבנים ובינוי פיזי
לשם קיום הפעילויות במתקנים ראויים, לאחר מיפוי תוכן תכנית בינוי ושיפוץ מבנים קיימים בכל ישוב שתכלול:

₪ 12,870,000 מרכז קהילתי בגודל 2200 מטר
₪ 400,000 התאמת מבנה למרכז חוויה ואושר (55 מרכזים ביישובי מיקוד)

התאמת מבנה למרכז שיח (23 מרכזים בישובי המיקוד) 400,000 ₪
 מולטימדיה (1 בכל ישובי המיקוד) 637,500 ₪
 תחזוקת מבנים – 7.5% מעלות הבניה

תקציב עבור תכנון לשנת 2006 3,000,000 ₪

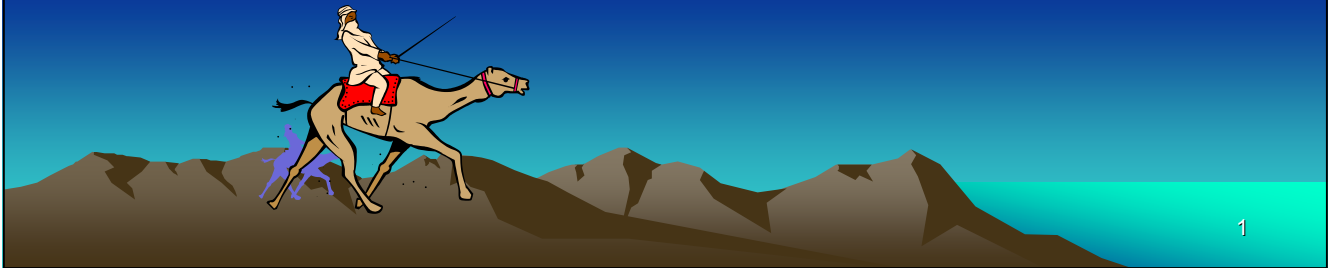
תכנית הבינוי תחל בישובי המיקוד לפי החסר ביותר

פריסת התקציב לאורך שנים במיליוני שקלים

2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	
א. סבסוד פעילות										
140.3	140.3	140.3	140.3	128.6	116.9	105.3	93.6	81.9	70.2	סה"כ סבסוד פעילות
7.0	7.0	7.0	7.0	6.4	5.8	5.3	4.7	4.1	3.5	קרן להבטחת קיום פעילות
ב. פיתוח כוח אדם										
13.6	13.6	13.6	13.6	13.6	13.6	13.6	14.0	14.0	14.0	פיתוח כוח אדם
ג. הוספת תקנים למתנ"סים באמצעות החברה למתנ"סים										
6.6	6.0	5.4	4.8	3.6	3.0	1.8	0.6	0.0	0.0	מימון תקנים לפתיחת מתנ"סים באמצעות החברה למתנ"סים
ד. מינהלת חינוך בלתי פורמאלי בנגב										
1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	מינהלת חינוך בלתי פורמאלי בנגב
ה. מרכזי הדרכה										
5.4	5.4	5.4	5.4	5.4	5.4	5.4	5.4	5.4	5.4	מרכזי הדרכה
ו. התאמות ושיפוץ מבנים ובינוי פיזי										
0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	3.6	4.4	7.9	8.7	11.5	התאמות מבנים
0.0	12.9	0.0	25.7	12.9	25.7	12.9	12.9	12.9	12.9	בניית מתנ"סים
12.4	12.4	11.5	11.5	9.5	8.5	6.3	5.0	3.4	1.8	תחזוקת מבנים
186.8	199.1	184.6	209.8	182.3	184.0	156.3	145.5	131.8	120.7	סה"כ לשנה

תוכנית לאומית אסטרטגית לפיתוח הנגב

הועדה לחינוך ועדת משנה לחינוך בלתי פורמאלי ופנאי

וועדת המשנה לחינוך בלתי פורמאלי ופנאי

חברי הוועדה: איתן מזרחי – יו"ר, אדוה אשל רבינוביץ', ספית חשביה צורי, דני פרץ, אלברט אסף, חליל אבו רקייק, אברהים אבו שארב, דוד פלמח, זאב מילר, ד"ר רותי פרנקל, שמוליק פרידמן, שמואל בן שלום, ארז בדש, סולטן עביד, צביקה לוטן, גונן רייכר, ליאור רובינשטיין, זוהר אביטן, רונית זאבי, אבי ביתן, ראגי אלכרס, זהבה הראל, שלומי בטיטו, ז'נט לויאן, צביקה בן נת. יועצים: מיישי שרייבר, רוני עמיאל.

מטרות החינוך הבלתי פורמאלי והפנאי בנגב

ליצור מציאות חדשה שתהווה מקור משיכה לאוכלוסיות חזקות לנגב.

מציאות בה:

- הנגב הינו מרחב להתחנכות ולהתבנות חינוכית אחרת.
- הנגב הוא המקום שטוב לגדול בו.
- בנגב נוצרת סביבת חיים באיכות גבוהה.

3

הנחות יסוד – רציונל

- הנגב הוא מרחב פתוח מאפשר לאנשים לגדול כאנשים טובים יותר.
- הנגב יהיה מרחב חינוכי מחולל השינוי, מודל לחדשנות ובסיס להדגמה בנושא החינוך החברתי.
- ההתבנות החינוכית בנגב תהווה גורם משיכה לאוכלוסיות איכותיות כתושבים, כאנשי מקצוע וכעובדים.
- הנגב יהיה מקור גאווה לתושבי הנגב.
- התהליך החינוכי בנגב יוביל את הנער למוביליות חברתית וכלכלית.
- תיווצר מציאות המשכית וקוהרנטית בין החינוך הפורמאלי לבלתי פורמאלי תוך שאיפה לשיתוף במתקנים וברצף תכני, מבלי לפגוע בייחודיות של החינוך החברתי – ערכי ועצמאותו.

בנגב יהיה לכל ילד זכות מולדת לחוויית ילדות מאושרת

4

הנחות יסוד - עקרונות

- בחירה חופשית .
- נגישות פיזית, כלכלית ומנטאלית.
- בנגב, לכל ילד ונער מסגרת שייכות מודרכת.
- עידוד תרבות צריכת שירותי חינוך חברתי – ערכי ושירותי פנאי איכותי.
- כל מי שרוצה – יוכל להשיג את מה שרוצה במחיר ובמרחק סביר.

התוכנית תביא למפגש בין הביקוש והבחירה של היחיד
לשירותי פנאי וחינוך בלתי פורמאלי ובין פיתוח היצע
השירותים ע"י הארגונים.

5

מנופים – פיתוח כוחות שוק

היצע:
סל שירותים איכותי
ומגוון.

ביקוש:
תושב בוחר

6

מנוף הביקוש

א. סבסוד פעילות לכל ילד/נער בגילאי 6-18 2,200 ₪
ילדים בגילאי 0 – 6 יקבלו 1450 ₪. הורים 1500 ₪.
התקציב נבנה על פי יעד צמיחה הדרגתי של 5% בשנה:
השתתפות בפעילות 30% מהפוטנציאל ב- 2006 ועד- 60% ב- 2012.
* % המשתתפים בישובים השונים הינה ממוצעת.
אחוזי הסבסוד בכל ישוב יקבעו לפי מפתח של אשכול כלכלי – חברתי של
הלמ"ס.
דוגמא: מצפה רמון השייכת לאשכול 4, ילד יקבל 60% שהם 1320 ₪.
בבאר שבע סבסוד הפעילות תתרכז בנוער – חט"ב ותיכון.

70 מיליון ₪ בשנת 2006 - 140 מיליון בשנת 2015

7

דוגמא של סל המוצע לילד ולנער 6-18 :

פעילות העשרה או למידה: עלות פעילות שנתית	1,200 ₪
(אפשרי סבסוד של 75% פעילות ראשונה, 25% פעילות שנייה)	
פעילות חברתית – הדרכה	550 ₪
2 הצגות /קונצרטים – לשנה	100 ₪
פעילות בטבע – חיבור לנגב:	200 ₪
ניהול, ארגון, הכשרת כוח אדם ובקרת ביצוע:	150 ₪

8

דוגמא של סל המוצע לילד 0-6:

₪ 1,450

סבסוד פעילות לכל ילד גילאי 0-6

פעילות העשרה או למידה: עלות פעילות שנתית 1,200 ₪
(אפשרי סבסוד של 75% פעילות ראשונה, 25% פעילות שנייה)

₪ 100

2 הצגות / קונצרטים – לשנה

₪ 150

ניהול, ארגון, הכשרת כוח אדם ובקרת ביצוע:

סבסוד משפחה שילדיה בתוכנית

₪ 1500

3. סבסוד פעילות למשפחה

₪ 1200

חוג העשרה

₪ 200

סבסוד תרבות

₪ 100

ניהול ובקרה

פיתוח היצע

פיתוח סל שירותים בקהילה על ידי ארגונים שונים
בכדי לענות על דרישת הביקוש והבחירה של
התושבים

11

מנופים להבטחת איכות שירות מגוון

- כוח אדם מקצועי, אידיאולוגי ואיכותי.
- תוכניות חדשניות, מעניינות ומגוונות.
- מתקנים ראויים, נגישים ומטופחים.
- מינהלת ליישום ובקרה.

12

ב. פיתוח כוח אדם:

1. נגב, יעד להגשמה לאומי	10,500,000 ש"ח
כוח אדם	450,000 ₪
קמפיין פרסום (לשנה – משך 3 שנים)	450,000 ₪
תקציב הפעלה – כלכלה, קיום	9,600,000 ₪
2. הכשרת מדריכים מקצועיים מוסמכים:	
הקמת מסלול לחינוך בלתי פורמאלי:	3,000,000 ₪
הכשרה ממוקדת למגזר הבודואי:	500,000 ₪
סה"כ לשנה	14,000,000 ₪

13

מנגנוני ביצוע

ג. מימון תקנים לפתיחת מתנ"סים באמצעות החברה למתנ"סים בישובים: ערוער, לגיה, שדות נגב, אשכול, בני שמעון, עמר, רהט ואבו-באסמה עלות תקן לשנה 600,000 ₪

ד. מינהלת חינוך בלתי פורמאלי בנגב
כוח אדם: 1,250,000 ₪
הפעלה ומינהלות 250,000 ₪
סה"כ 1,500,000 ₪

ה. מרכזי הדרכה (עלות לשנה של מרכז) 595,000 ₪
בכל ישוב יופעל מרכז הדרכה האחראי לפיתוח תכנים ובקרת ההדרכה במרכזי שיח ובמרכזי חוויה ואושר

14

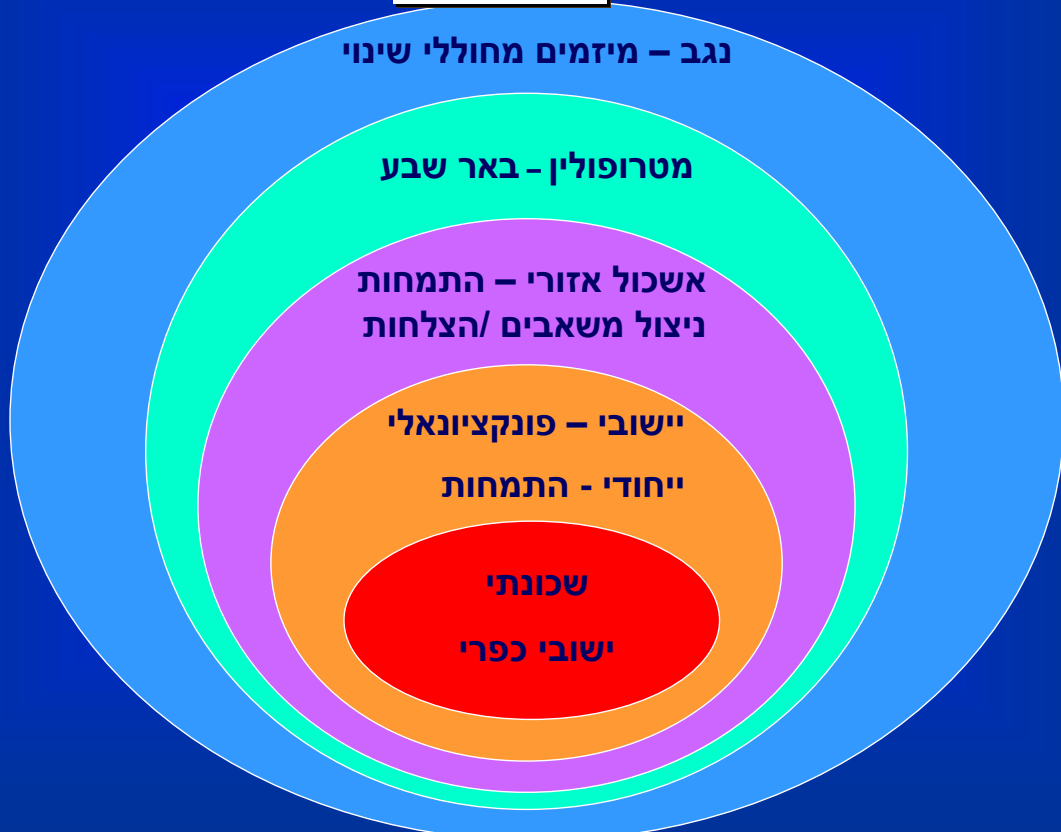
סל שירותים

יוקמו בהתאם להתפתחות הביקוש לפי תבחינים:

- מעגלי קרבה
- מודל ליישוב עירוני.
- מודל ליישוב כפרי.
- מודל ליישוב בדואי.
- ישובי מיקוד:?

15

מודל מעגלי לפיתוח סל שירותים בחינוך קהילתי

מודל – שכונה בעיר קטנה

מרכז חוויה
לכיף ושיח לנוער

מרכז חוויה
לילדות מאושרת

שכונה

פעילות מתמשכת
לפי עניין

מרכז למידה
מעון לתינוקות עד גיל 3
צהרון גן עד כיתות ב'

פנאי - כיף חד פעמי

- משחקה
- שעת סיפור
- יריד יצירה
- מגרש ספורט
- מסלול הליכה ואופניים
- גינה ציבורית
- אינטראקטיבית
- ומטופחת

מודל – ישוב עירוני קטן

פעילות מתמשכת
לפי עניין

- מרכז קהילתי עם שלוחות
- חוגי העשרה למיניהם
- פעילות וספורט עממי
- מרכז חוויה וכיף לנוער
- מרכז העשרה רב-תחומי לגיל הרך
- מרכז להתפתחות הילד
- שירותים לטיפול בנוער
- מנותק, מצוקה ובסיכון
- פעילות ספורט הישגי
- מרכזי התמחות

מרכז אדם
טבע ונוף

יישובי – פונקציונאלי
ייחודי - התמחות

בכל ישוב יהיה מרכז מתחמה
מדגים ומדריך באזורו

- פנאי - כיף חד פעמי
- ספרית עיון והשאלה
 - מועדון תרבות למבוגרים
 - הצגות, קולנוע
 - מרכז מחשוב עירוני
 - מועדון אזרחים בוגרים
 - אולם מופעים
 - בתי קפה ופאבים
 - מתקני ספורט עפ"י תכנית
 - אב ישובי (כולל בריכת שחיה)

פעילות תנועתית
מנהיגותית

- תנועות נוער
- מרכז הדרכה
- פעילות התנדבותית
- מד"צים

מודל – אשכול אזורי – התמחות

פעילות מתמשכת
לפי עניין
מרכזי העשרה מתמחים
בית החלומות
מרכז אזורי לממציאים צעירים

פנאי - כיף חד פעמי
קרית ספורט
דיסקוטק
מרכז בילוי לנוער אזורי
מרכז נופש פעיל

אשכול אזורי – התמחות
ניצול משאבים
/הצלחות/הדרכה

פעילות תנועתית
מנהיגותית

מרכז לטיפוח
יזמות
מרכז לפיתוח
מנהיגות
תנועות נוער
מרכז הדרכה

מודל – מטרופולין – באר שבע

פעילות מתמשכת
לפי עניין

מפרט דומה ל**שכונה** בעיר
קטנה בתוספת מרכז
קהילתי שכונתי
אוניברסיטה ומוסדות
מרכזיים.

פנאי - כיף חד פעמי
מפרט דומה ל**שכונה**
בעיר קטנה
תיאטרון מוזיאונים

מטרופולין – באר שבע
עיר התנ"ך

פעילות תנועתית
מנהיגותית

מרכז לטיפוח יזמות
מרכז לפיתוח מנהיגות
תנועות נוער
מרכז הדרכה

מודל – מרחב הנגב

נגב – מיזמים מחוללי שינוי

- מרכז לתעשיות קולנוע ומוסיקה.
- מרכז לפיתוח תורה וחווייה לנגב.
- מרכז מוטורי מדברי לנגב.
- מרכז יזמות.
- מרכז למפגש תרבותי – בדואים "בני אברהים מדברים מדבר".
- מרכז מדעים.
- פסטיבלים ואירועים המסייעים למיתוג הנגב.
- חווייה מדברית – רוחניות.
- מרכז מוזיאונים – רב נושאי.

21

התאמות ושיפוץ מבנים ובינוי פיזי

₪	12,870,000	מתנ"ס בגודל 2200 מטר
₪	400,000	*מרכז חווייה ואושר (55)
₪	400,000	*מרכז שיח (27)
₪	637,500	*מולטימדיה(9)
		תחזוקת מבנים – 7.5% מעלות הבניה
		* בישובי מיקוד

22

פריסת התקציב לאורך השנים

2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	במיליוני שקלים
א. סבסוד פעילות										
140.3	140.3	140.3	140.3	128.6	116.9	105.3	93.6	81.9	70.2	סה"כ סבסוד פעילות
7.0	7.0	7.0	7.0	6.4	5.8	5.3	4.7	4.1	3.5	קרן להבטחת קיום פעילות
ב. פיתוח כוח אדם										
13.6	13.6	13.6	13.6	13.6	13.6	13.6	14.0	14.0	14.0	פיתוח כוח אדם
ג. הוספת תקנים למתנ"סים באמצעות החברה למתנ"סים										
6.6	6.0	5.4	4.8	3.6	3.0	1.8	0.6	0.0	0.0	מימון תקנים לפתיחת מתנ"סים
ד. מינהלת לחינוך בלתי פורמאלי בנגב										
1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	מינהלת חינוך בלתי פורמאלי בנגב
ה. מרכזי הדרכה										
5.4	5.4	5.4	5.4	5.4	5.4	5.4	5.4	5.4	5.4	מרכזי הדרכה
ו. התאמות ושיפוץ מבנים ובינוי פיזי										
0.0	0.0	0.0	0.0	0.8	3.6	4.4	7.9	8.7	11.5	התאמות מבנים
0.0	12.9	0.0	25.7	12.9	25.7	12.9	12.9	12.9	12.9	בניית מתנ"סים
12.4	12.4	11.5	11.5	9.5	8.5	6.3	5.0	3.4	1.8	תחזוקת מבנים
186.8	199.1	184.6	209.8	182.3	184.0	156.3	145.5	131.8	120.7	סה"כ לשנה